

Återrapportering av medels- användning och resultat för skydd av och åtgärder för värdefull natur 2022–2024

Redovisning enligt 8 c §
förordningen (2012:989) med
instruktion för Naturvårdsverket

RAPPORT 7188 | APRIL 2025

Återrapportering av medelsanvändning och resultat för skydd av och åtgärder för värdefull natur 2022–2024

Redovisning enligt 8 c § förordningen (2012:989)
med instruktion för Naturvårdsverket

Naturvårdsverket
Tel: 010-698 10 00
E-post: registrator@naturvardsverket.se
Postadress: Naturvårdsverket, SE-106 48 Stockholm
Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-7188-2
ISSN 0282-7298

© Naturvårdsverket 2025

Tryck: Arkitektkopia AB, Bromma 2025

Omslagsfoto: Fjällvandring längs Jämtlandstriangeln. Foto: Jenny Lindman Komstedt.

Förord

Denna rapport utgör Naturvårdsverkets årliga redovisning till regeringen av anslagen 1:3 (åtgärder för värdefull natur) och 1:14 (skydd av värdefull natur) för år 2024. Här presenteras en detaljerad sammanställning av medelsanvändning och genomförda åtgärder, med en redovisning av utvecklingen över de senaste tre åren.

Naturvårdsverket har en nationellt samordnande roll för dessa anslag som är centrala för det svenska statliga arbetet med naturvård och har en långsiktig och stor betydelse för både människor och biologisk mångfald.

Under 2024 genomfördes ett betydande antal insatser för att bevara och utveckla värdefull natur runt om i hela landet. Anslagen för värdefull natur är centrala när det gäller genomförandet av de nationellt fastställda politiska målen som rör biologisk mångfald, friluftsliv och viltförvaltning. De bidrar också till ökad social och ekonomisk hållbarhet genom att generera sysselsättning runt om i hela landet, vilket också redovisas i rapporten.

Intresset för att besöka skyddade naturområden fortsätter att vara högt. Tillgång till natur har en stor betydelse för många människor i vardagen och är viktigt för hälsan, både på individ- och samhällsnivå.

Regeringens särskilda satsningar, såsom satsningarna på våtmarker och vandringsleder, beskrivs i särskilda teman.

Som exempel ur de redovisade resultaten kan nämnas att:

- Det togs 283 statliga beslut om bildande, utökning eller förstärkning av naturreservat.
- Genomförda hydrologiska restaureringar som finansierats med medel från 1:3-anslaget gav en utsläppsminskning motsvarande över 7 000 ton koldioxidekvivalenter.
- Vandringsleder har kunnat rustas upp, och etablering och förvaltning av leder där staten inte är huvudman har kunnat samordnas, däribland den internationellt uppmärksammade Stockholm Archipelago Trail.
- Medel har bidragit till IT-stöd, tillhandahållande av viltskadestatistik och rovdjursinventering.
- Anslagen beräknas ge upphov till cirka 890 helårsarbetskrafter. Eftersom arbeten skapas över hela landet bidrar anslagen bland annat positivt till landsbygdsutvecklingen.

Under 2023 och 2024 krävdes omfattande omprioriteringar på nationell, regional och lokal nivå. Detta som konsekvens både av lägre anslagsnivåer jämfört med åren som föregick 2024 och en hög inflation som särskilt påverkat vissa verksamheter.

Många personer har bidragit till innehållet i denna rapport. Peter Dalin och Peter Dahlström har samordnat hela arbetet och Anne-Li Maurin, Christer Benktsson, Anette Karlsson och många andra medarbetare på både Naturvårdsverket och landets länsstyrelser har gjort stora insatser i sammanställningen av det omfattande underlaget.

Slutligen vill jag uttrycka min uppskattning till alla er som säkerställer att anslagen för värdefull natur används effektivt, med god miljö- och samhällsnytta i hela landet.

Stockholm 27 mars 2025

Fredrik Hannerz
Chef Naturavdelningen

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	7
Inledning	10
1. Skydd av värdefull natur	11
1.1 Övergripande om 1:14-anslaget	11
1.1.1 RU Skydda värdefulla fjällnaturskogar på fastigheter som ägs av Statens fastighetsverk och Sveaskog (M2022/01240)	13
1.1.2 RU Skydda värdefulla skogar genom att använda ersättningsmarker (M2022/01523)	13
1.1.3 RU Uppdrag att se över den nationella strategin för formellt skydd av skog	16
1.2 Planering inför skydd av områden	16
1.3 Nya nationalparker	17
1.3.1 RU Öka takten i arbetet med nationalparker och främja naturturism i nationalparker och andra formellt skyddade områden (M2022/01239)	17
1.4 Beslut om naturreservat	18
1.5 Bidrag till länsstyrelserna för arbete med områdesskydd	22
1.6 Öppna ärenden hos länsstyrelserna	25
1.7 Naturvårdsavtal	26
1.8 Ersättningar till markägare	26
1.9 Säkrad areal skogsmark och låg fjällskog i förhållande till utfästelser	29
1.10 Vätansavtal	29
2. Åtgärder för värdefull natur	30
2.1 Övergripande om 1:3-anslaget	30
3. Tema Naturskötsel	33
3.1 Skötsel av skyddade områden	34
3.1.1 Skötsel av arter och naturtyper i skyddade områden	34
3.1.2 Resultat av skötsel av arter och naturtyper	36
3.1.3 LIFE	41
3.1.4 Inmätning av områdesskyddsgränser	43
3.2 Restaurering av ängsmark, betesmark och hamlade träd inom det nationella programmet för restaurering	44
3.3 Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper	46
3.4 Invasiva främmande arter	49
3.5 Den lokala naturvårdssatsningen – LONA	50
3.5.1 Friluftslivsprojekt	52
3.5.2 LONA pollinering	53
4. Tema Våtmarker	54
4.1 Våtmarkssatsningen	54
4.1.1 Våtmarker – inventering och information	57
4.2 Åtgärder för våtmarker i skyddade områden	57
4.3 LONA våtmark	59
4.4 Bidrag till Skogsstyrelsen – återvätning	61

5.	Tema Tillgänglighet till naturen	62
5.1	Friluftsliv och allemansrätt	62
5.1.1	Utveckling av friluftslivet	62
5.1.2	Allemansrätt	63
5.1.3	Naturvägledning – SLU Centrum för naturvägledning (CNV)	63
5.1.4	Fjällsäkerhetsrådet	64
5.1.5	Lavinprognoser	64
5.1.6	Statliga ledsystemet – fjälleder	64
5.1.7	Vandringsleder där staten inte är huvudman	66
5.2	Naturumverksamhet	68
5.3	Friluftslivsarbete i skyddade områden	69
5.3.1	Friluftslivsarbete i nationalparker	72
6.	Tema Fastighetsförvaltning	75
6.1	Fastighetsförvaltning	75
6.2	Investeringar för byggnader och anläggningar	76
7.	Tema Kunskapsstöd och uppföljning	77
7.1	Grön infrastruktur m.m.	77
7.1.1	Kunskapsunderlag för genetisk mångfald	77
7.2	Genetiska resurser och traditionell kunskap	78
7.2.1	Expertstöd – SLU Centrum för biologisk mångfald (CBM)	78
7.2.2	Stöd till Sametinget för utförandet av nationellt fokuspunktsupplett om traditionell kunskap	78
7.3	Inventering och kunskapsstöd	79
7.3.1	Biogeografisk uppföljning	79
7.3.2	Fynddatahantering	80
7.3.3	SLU Artdatabanken – kunskapsstöd	80
7.3.4	Nationella marktäckedata	82
7.3.5	Arktiska rådet och CAFF	83
7.3.6	Konventionen för biologisk mångfald (CBD) och Bernkonventionen	83
7.3.7	Biodiversa+	84
7.4	Övrigt	84
7.4.1	IT-utvecklingsprojekt hos länsstyrelserna	84
7.4.2	Informationshantering inom naturområdet	85
8.	Tema Rovdjur och annat vilt	86
8.1	Rovdjursförvaltning	87
8.2	Övrig viltförvaltning	88
8.3	Rovdjursinventering och annan kunskap	89
8.3.1	Inventeringar och metodutveckling	89
8.3.2	Resultat och rapporter	91
8.3.3	Rapportering av observationer	91
8.3.4	Ökad rapportering från allmänheten	92
8.3.5	Användning av inventeringsresultat	92
8.4	Viltförvaltning och kunskapsunderlag	92
8.4.1	Stora rovdjur och klövvilt	92
8.4.2	Övrigt vilt	93
9.	Insatser som gynnar kulturarvet	96
9.1	Skötselåtgärder som gynnar kulturarvet	96
9.2	Världsarv	96
9.3	Biosfärområden	97

10. Sysselsättningseffekter	99
Bilaga 1. Tabell- och figurförteckning	107
Bilaga 2. Nya naturreservat 2024	110
Bilaga 3. Naturvårdsverkets regleringsbrev för 2024	116
Bilaga 4. Naturvårdsverkets återrapportering av länsstyrelsernas uppdrag om att samordna och leda arbetet med friluftspolitiken	120

Sammanfattning

Anslagen för skydd och åtgärder för värdefull natur omfattade för år 2024 drygt 2,9 mdkr. I denna rapport redovisas hur medlen har använts och vilka resultat som åstadkommits. Både Naturvårdsverkets och länsstyrelsernas disposition redovisas. Totalt beräknas anslagen ge upphov till cirka 890 helårsarbetskrafter.

Skydd av värdefull natur

Anslaget 1:14 *Skydd av värdefull natur* används till att skydda värdefull natur så att den bevaras och görs tillgänglig för upplevelser i natur- och kulturlandskap – nu och i framtiden. Anslaget omfattat totalt 1 671 mnkr år 2024, att jämföra med 1 211 mnkr år 2023 och 1 721 mnkr år 2022. Den största andelen av anslaget går till att ersätta markägare när nya naturreservat bildas (cirka 84 %). Under 2024 disponerade Naturvårdsverket cirka 1 645 mnkr av anslaget för *Skydd av värdefull natur*.

Under 2024 togs det 283 statliga beslut om bildande, utökning eller förstärkning av naturreservat. Under perioden 2022–2024 har totalt 397 statliga beslut om nybildande av naturreservat tagits.

Två projekt för bildande av nya nationalparker pågår, dels på norra Gotland, dels i Nämndöskärgården i Stockholms län. För den senare planeras invigning hösten 2025.

Åtgärder för värdefull natur

Anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur* har under året omfattat 1 247 mnkr, att jämföra med 1 130 mnkr år 2023 och 2 061 mnkr år 2022. Av 1:3-anslaget har länsstyrelserna själva disponerat 70 mnkr. Åtgärderna omfattar både naturskötsel och insatser för friluftslivet. Under 2024 har särskilda satsningar gjorts på våtmarker, det statliga ledsystemet, invasiva främmande arter samt restaurering och skötsel av värdefulla naturmiljöer, såsom ängs- och betesmarker, och arter i kulturlandskapet. Sammanlagt pågick fem LIFE-projekt där Naturvårdsverket var medfinansier.

Tillgängliga anslagsmedel 2024 räcker enligt Naturvårdsverkets bedömning inte till för att upprätthålla befintliga naturvärden i skyddade områden eller för att nå nationella miljömål, uppfylla EU-krav eller internationella åtaganden om biologisk mångfald. Åtgärder som utifrån existerande medel prioriterats ned eller bort är bland annat restaurering, stängsling, skyltning, underhåll och markering av gränser, löpande skötsel som slåtter (ängsbruk) och bete, vilket bland annat påverkar många lokala entreprenörer. Naturvårdsverkets budgetunderlag 2026–2028 ger mer information om bedömningar vad gäller behoven framåt.

Hotade och invasiva arter

Under 2024 användes cirka 48 mnkr för arbete med åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper (ÅGP). Vid årets början var antalet åtgärdsprogram 130, men ett program (brandinsekter i boreal skog) avslutades under året. Några ÅGP-program som beskrivs närmare i denna rapport är fjällräv, fjällgås och svampar i ängs- och betesmarker.

En särskild satsning på arbetet med invasiva främmande arter (IAS) 2024 innebär att medel kunde fördelas till länsstyrelserna för åtgärder mot invasiva främmande landarter. Det innebär en stärkning jämfört med 2023. Svenska Jägareförbundet ansvarar för utrotningsåtgärder mot invasiva främmande ryggradsdjur och redovisar fortsatta framgångar i bekämpningen av mårhund, bisam och vattensköldpaddor.

LONA och särskild satsning på våtmarker

Inom den ordinarie lokala naturvårdssatsningen (LONA) har cirka 20 mnkr använts under 2024. Inga nya projekt beviljades medel men fokus var att genomföra och avsluta pågående projekt, både friluftslivsinsatser och naturvårdsinsatser. Våtmarks-satsningen innebär åtgärder för att stärka den biologiska mångfalden och att minska klimatpåverkande utsläpp. Under 2024 har drygt 3 100 hektar våtmarker restaurerats genom Naturvårdsverkets bidrag, vilket är en ökning med 15 % jämfört med förra året.

Tillgänglighet till naturen och leder

Intresset för friluftsliv ökar hos den svenska befolkningen, vilket visas genom Statistiska centralbyråns (SCB) statistik över andelen som vistas i skog och mark. Tillgången på medel från 1:3-anslaget till friluftslivsåtgärder har samtidigt minskat med i genomsnitt 75 mnkr per år under perioden 2022–2024. I arbetet med friluftsliv prioriteras därför säkerhetsåtgärder över åtgärder med syfte att stärka tillgänglighet till naturen.

Under 2022 fördelade Naturvårdsverket nära 6 mnkr till 18 informationsprojekt till organisationer som syftar till att öka kunskapen om allemansrätten. Under 2023 och 2024 fanns inte möjlighet att fördela några sådana medel.

Naturvårdsverkets arbete med fjällsäkerhet innebär bland annat att främja och ansvara för nationell samordning av fjällsäkerhetsarbetet. Naturvårdsverket driver sedan år 2016 tjänsten www.lavinprognoser.se där allmänheten kan hitta information och prognoser om var och när det råder lavinfara i svenska fjällen. Förvaltningen av det statliga ledsystemet i fjällen finansieras av anslaget 1:3 med årliga bidrag. Lättillgängliga och hållbara vandringsleder i hela landet utgör en viktig förutsättning för friluftslivet, bidrar till stärkt folkhälsa och är en viktig resurs för turismen och dess aktörer. I enlighet med den särskilda satsningen på vandringsleder och fjälleder har Naturvårdsverket återigen år 2024 haft möjlighet att fördela bidrag till vandringsleder där staten inte är huvudman.

Fastighetsförvaltning och investeringar i byggnader och anläggningar

Naturvårdsverket har förbrukat cirka 55 mnkr för fastighetsförvaltning vilket omfattar ekonomisk, juridisk och teknisk förvaltning. Fastighetsbeståndet ligger i huvudsak i skyddade områden med höga naturvärden såsom nationalparker och naturreservat. Inom beståndet finns bland annat naturum, entréer, parkeringar, broar och ligghallar för betande djur. Naturvårdsverket har även beviljat cirka 14 mnkr till investeringsåtgärder i form av ny-, om- eller tillbyggnationer under 2024.

Rovdjur och vilt

Användningen av 1:3-medel till rovdjur och annat vilt (totalt cirka 125 mnkr) har som syfte att nå de övergripande och långsiktiga målen inom rovdjurs- och viltförvaltningen. Budgetåret 2024 omfattades av nedskärningar av 1:3-anslaget jämfört med föregående år och länsstyrelserna tilldelades lägre summor till rovdjursmedel. Flera länsstyrelser rapporterar att medlen inte har räckt till för att täcka behoven inom alla delar av rovdjursförvaltningen. En stor del av medlen används till kommunikation med enskilda och allmänheten. Dessa insatser upplevs både bidra till en god förvaltning och större förståelse och acceptans för förvaltningen. Ett tjugotal kunskapsunderlag om vilt har tagits fram under 2022–2024 till stöd för viltförvaltningen och de långsiktiga målen. Exempel på sådana underlag är de årliga inventeringsresultaten för stora rovdjur, men även andra viltarter omfattas. Resultat från 2024 visar bland annat en ökning i antalet kullar av fjällräv, vilket är en direkt respons på den goda tillgången på smågnagare under året 2024.

Inledning

Naturvårdsverkets ansvar att redovisa medelsanvändningen och resultat av anslagen för värdefull natur finns reglerat i § 8 c i förordningen (2012:989) med instruktion för Naturvårdsverket.

Lydelsen är:

”Naturvårdsverket ska senast den 31 mars varje år redovisa arbetet med naturvård och biologisk mångfald. Redovisningen ska redogöra för

- 1. medelsanvändning för åtgärder för värdefull natur och arbetet med skydd av denna,*
- 2. genomförda åtgärder för värdefull natur och arbetet med skydd av denna,*
- 3. sysselsättningseffekter av 1 och 2,*
- 4. statistik om ärenden för att bilda naturreservat, och*
- 5. arbetet med genomförandeplanen för planerade nya och utvidgade nationalparker.*

Redovisningens struktur ska likna tidigare års redovisningar så att uppgifterna i dem är enkla att jämföra med varandra.”

Skydd av värdefull natur, i form av förvärv, intrångsersättningar eller avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden, finansieras via anslaget 1:14 *Skydd av värdefull natur* och är en förutsättning för att vi på sikt ska kunna nå de naturmiljöinriktade miljö kvalitetsmålen och leva upp till EU:s naturvårdsdirektiv och internationella åtaganden.

Förlust eller förstörelse av naturmiljöer är de största orsakerna till hoten mot biologisk mångfald. Återställning är mycket kostsamt i de fall det ens är möjligt. Genom att skydda den värdefulla naturen, det vill säga genom att förhindra förstörelse av kvarvarande värden, bidrar vi till att på ett kostnadseffektivt sätt nå målen.

De skyddade områdena kräver skötsel för att naturvärdena ska kunna upprätthållas och för att områdena på ett bra sätt ska kunna tillgängliggöras. Det statliga åtagandet för att säkerställa detta finansieras via anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur*.

I den här återrapporteringen vill vi ge en samlad bild av hur anslagen används och vilken nytta och effekt de ger för arbetet med att nå miljö- och friluftsmålen. Även för att nå målen med viltförvaltningen är anslagen ett viktigt verktyg. Efter önskan från Regeringskansliet redovisar vi resultat från ett flertal regeringsuppdrag som Naturvårdsverket ansvarar för.

Återrapporteringen för 1:3-anslaget bygger i stora delar på de redovisningar som länsstyrelserna lämnar till Naturvårdsverket. Redovisningen av 1:14-anslaget bygger huvudsakligen på Naturvårdsverkets egna underlag samt data från VIC Natur. De medel av dessa anslag som länsstyrelserna disponerar redovisas översiktligt.

I kapitel 1 redovisas medelsanvändning och resultat av anslag 1:14 *Skydd av värdefull natur*. Kapitel 2–8 visar detsamma för anslag 1:3 *Åtgärder för värdefull natur*. Kapitel 9 lyfter fram insatser som gynnar kulturmiljön. Sysselsättningseffekter redovisas i kapitel 10 och gäller båda anslagen. Där ges också en kort beskrivning av metoden som ligger till grund för beräkningarna, inklusive en redogörelse för varför ersättningar som ges vid anspråk av mark inte leder till någon beräknad effekt på sysselsättningen.

1. Skydd av värdefull natur

Anslaget 1:14 *Skydd av värdefull natur* används till att skydda värdefull natur så att den bevaras och görs tillgänglig för upplevelser i natur- och kulturlandskap – nu och i framtiden. Den största andelen av anslaget går till att ersätta markägare när nya naturreservat bildas. Naturvårdsverket ersätter markägare när de avstår skogsbruk eller annan markanvändning som påverkar områdets marknadsvärde i skyddad natur eller när de säljer marken till staten. Kringkostnader är bland annat värdering av marken, förhandlingar mellan markägare och staten samt IT-stödsystem. Naturvårdsverket fördelar också bidrag till länsstyrelsernas arbete. Där ingår bland annat att besluta om naturreservat och genomföra inventeringar. Även kommuner som bildar naturreservat kan få bidrag från Naturvårdsverket.

1.1 Övergripande om 1:14-anslaget

Tabell 1. Anslaget 1:14 för skydd av värdefull natur 2022–2024 (tkr).

	2022	2023	2024
Kostnader för skydd av värdefull natur (ram). Disponeras av Naturvårdsverket, ap.1	820 700	635 700	1 645 700
Skydd av värdefull natur, RRF-medel (ram). Disponeras av Naturvårdsverket, ap.3	850 000	550 000	-
Skydd av värdefull natur till Länsstyrelsen i Örebro län (ram). Disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län, ap.2	49 800	24 800	24 800
Summa	1 720 500	1 210 500	1 670 500

Källa: Regleringsbrev för Naturvårdsverket 2022–2024.

Anslagspost 2 disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län och fördelas ut till länsstyrelserna för att genomföra programmen för skydd av tätortsnära natur och för länsstyrelsernas kostnader för områdesskydd. Anslagspost 3 får endast användas till avtal och ersättningar enligt 31 kap. miljöbalken till privata fastighetsägare, upp till den angivna nivån. Anslagspost 3 särskiljer därigenom de medel som kan komma att finansieras via EU-medel, hänförlig till EU:s facilitet för återhämtning och resiliens (RRF). Anslagspost 1 kan användas för avtal och ersättningar enligt 31 kap. miljöbalken till resterande privata fastighetsägare samt de offentliga fastighetsägarna. Alla övriga kostnader, såsom kringkostnader, bidrag, IT-kostnader med mera finansieras också med anslagspost 1.

Tabell 2. Budget och utfall för Naturvårdsverkets disponibla del av anslaget 1:14 åren 2022–2024 (mnkr samt procentandel av förbrukad summa).

Kostnadsslag	2022	%	2023	%	2024	%
Budget*	1 670,7		1 185,7		1 645,7	
Markersättningar	1 501,5	89,9 %	997,6	84,4 %	1 391,8	84,4 %
Kringkostnader	54,8	3,3 %	45,9	3,9 %	73,4	4,4 %
Nationalparksprojekt	6,2	0,4 %	6,2	0,5 %	5,9	0,4 %
Naturtypskarteringar, GIS, IT	38,5	2,3 %	38,3	3,2 %	37,1	2,2 %
Bidrag till länsstyrelser	29,7	1,8 %	59,5	5,0 %	62,2	3,8 %
Övrigt (avsättningar, interna löner, utredningar, räntor m.m.)	39,3	2,4 %	34,8	2,9 %	79,3	4,8 %
Summa utfall	1 670,0	100,1 %	1 182,3	99,9 %	1 649,7	100,0 %

Källa: Naturvårdsverkets huvudbok.

* Anslaget minus föregående års eventuellt använda anslagskredit.

Procenttalen i tabellen är avrundade och därför är summan av angivna siffror inte exakt 100 %.

Under 2024 disponerade Naturvårdsverket cirka 1 645 mnkr av anslaget för *Skydd av värdefull natur*. Ersättningar till markägare är den absolut största kostnadsposten och uppgår 2024 till cirka 84 % av disponibelt anslag. Kringkostnaderna är högre än tidigare år, se vidare under avsnitt 1.8. Naturtypskarteringarna är grunden för att Naturvårdsverket ska kunna redovisa Sveriges skyddade natur internationellt, till Statistiska centralbyrån (SCB) och i andra sammanhang, till exempel i årsredovisningen och i samband med olika regeringsuppdrag.

Nationalparksarbetet har kostnadsmässigt varit på ungefär samma nivå under hela perioden. IT-kostnaderna är i samma nivå som tidigare år. Bidrag till länsstyrelserna som omfattar bidrag för arbete med inventeringar och särskilda satsningar på områdesskydd och reservatsbeslut har under perioden mer än dubblats (tabell 2), delvis förklarar av att medel för detta ändamål i början av perioden (år 2022) även kom från länsstyrelsernas dispositionsrätt. Kostnadsslaget ”övrigt” har ökat (se tabell 2). Förändringen beror dels på att interna personalkostnader har ökat med cirka två mnkr under perioden, dels på grund av förändringen i avsättningar (se nedan). Kostnadsökningen avseende personalkostnader har skett över tid och hänger samman med de villkor i Naturvårdsverkets regleringsbrev som möjliggjort en satsning på att stärka förutsättningarna att kunna skydda värdefulla naturområden med anslagsmedlen, där personalkostnaderna har använts för bland annat arbete med handläggning, utredningar, inventeringar, systemförvaltning och etablering av nya nationalparker.

Sedan 2020 gör Naturvårdsverket avsättningar i sitt bokslut för de naturreservatsbeslut som länsstyrelsen tagit och där det finns sakägare som inte fått sin ersättning reglerad. Detta ersättningsanspråk belastar 1:14-anslaget som en kostnad. Under 2024 har cirka 63,8 mnkr avsatts på grund av ersättningsanspråk med anledning av beslut om naturreservat. Under året minskades avsättningen med cirka 6,2 mnkr. Minskningen berodde dels på grund av att utbetalning skedde till aktuella markägare i de berörda ärendena, dels på grund av att ersättningsrätten hade förlorats och därmed aldrig kommer att betalas ut.

Med områdesskydd avses i denna återrapportering i första hand statens arbete med att bilda nationalparker och naturreservat samt skydd genom upprättande av naturvårdsavtal. Naturvårdsavtal görs dock i begränsad omfattning av Naturvårdsverket och länsstyrelserna. Områdesskyddsarbetet består av flera olika arbetsuppgifter, där markersättningsverksamheten med berörda fastighetsägare är en

del och länsstyrelsernas formella beslutsfattande enligt miljöbalken och områdesskyddsförordningen är en annan del. Beslutsfattandet enligt miljöbalken och markersättningsarbetet sker i olika steg. Markersättningsfrågorna löses oftast, men inte alltid, före det formella beslutsfattandet enligt miljöbalken. Ett blivande naturreservat berör i genomsnitt fem till sex olika fastigheter, som dessutom ofta ägs av mer än en ägare per fastighet. Att förhandla med var och en av dessa och att komma överens om beslutets utformning och om eventuell ersättning är en tidskrävande process. För arbetet med värdering av intrång vid områdesskydd, liksom för arbetet med att förhandla fram avtal med berörda fastighetsägare anlitar Naturvårdsverket och länsstyrelserna fristående, oberoende konsulter. Det är två olika uppdrag som Naturvårdsverket lägger ut, ett för värdering och ett för förhandling om avtal med fastighetsägare.

Anslaget uppgick 2024 till cirka 1 670 mnkr, det vill säga nästan samma nivå som 2022 (cirka 1 720 mnkr), med ett betydligt lägre belopp under 2023 (cirka 1 210 mnkr). Områdesskyddet har under 2022–2024 fortsatt arbetet med skydd av värdefull skogsmark. Fokus på skydd av skog liksom marina områden följer också av regleringsbrevet. Under 2024 betalade vi ut cirka 37 mnkr för ersättningar i blivande marina naturreservat jämfört med drygt 32 mnkr 2022 respektive 73 mnkr 2023.

1.1.1 RU Skydda värdefulla fjällnaturskogar på fastigheter som ägs av Statens fastighetsverk och Sveaskog (M2022/01240)

Naturvårdsverket fick i juni 2022 i uppdrag att arbeta för att värdefulla skogar ovan och i nära anslutning till gränsen för fjällnära skog på fastigheter som ägs av Statens fastighetsverk (SFV) och Sveaskog får ett långsiktigt formellt skydd. Berörda skogar på SFV:s fastigheter ska enligt uppdraget överföras till Naturvårdsverket, medan de skogar som berör Sveaskogs fastigheter kvarstår i deras ägo. Uppdraget ska ske efter samråd med SFV och Sveaskog.

Under 2024 har länsstyrelsernas arbete med att bilda naturreservat på Sveaskogs marker fortsatt.

Arbetet med de berörda markerna hos SFV har kommit så långt att SFV under hösten skickade in en hemställan till regeringen om att godkänna överföringen av markerna. Länsstyrelserna har börjat förbereda bildandet av naturreservat, men inte fattat några beslut än.

1.1.2 RU Skydda värdefulla skogar genom att använda ersättningsmarker (M2022/01523)

Arbetet med regleringsuppdraget påbörjades i augusti 2022. Uppdraget består av två delar där delen ”Sveaskogsprogram” innebär att 25 000 hektar icke skyddsvärd, produktiv skogsmark ska överföras från Sveaskog till Naturvårdsverket, för att användas som ersättningsmark vid områdesskydd i huvudsak utanför fjällnära områden. Mottagaren av ersättningsmarken ska vara privatpersoner, allmänningsskogar eller häradsallmänningar.

Inom Sveaskogsprogrammet har Naturvårdsverket tillsammans med länsstyrelserna och Sveaskog identifierat områden med cirka 32 000 hektar ersättningsmarker. Dessa totalt 32 000 hektar överfördes 2023 till bolaget Ersättningsmarker i Sverige 2 AB (ESAB2) vars samtliga aktier utdelades till staten. Under 2024 har

Naturvårdsverket köpt samtliga markområden av ESAB2 till en kostnad av 1 krona per hektar icke skyddsvärd produktiv skogsmark. Flera områden framför allt i Norrbottens och Västerbottens län har övertagits med pågående lantmåteriförrättning. Två samebyar har överklagat Naturvårdsverkets godkännande att ta emot utpekade ersättningsmarker och där inväntas beslut från Förvaltningsrätten i Stockholm.

De enstaka delar av ersättningsmarken som är skyddsvärd kommer att skyddas som naturreservat, skogligt biotopskyddsområde eller naturvårdsavtal.

En länsvis sammanställning av den totala mark som Naturvårdsverket köpt och hur den hittills har använts framgår av tabell 3. Tabellen visar en länsvis sammanställning av ersättningsmark och vilka arealer som har skyddats på ersättningsmarken (som naturreservat, skogligt biotopskydd eller naturvårdsavtal). Tabellen redovisar också hur stora arealer som har använts som ersättningsmark (Hitintills avyttrad/bortbytt ersättningsmark) och vilka arealer av skyddsvärd mark som förvärvats utifrån ersättningsmarken (Förvärvad/Inbytt skyddsvärd mark). Hittills har 122 hektar produktiv skogsmark skyddats som naturreservat (Skåne län) och tre hektar var sedan tidigare skogligt biotopskyddsområde (Örebro län). Länsstyrelserna har påbörjat arbetet med att identifiera möjliga bytesaffärer, men ingen affär slutfördes under 2024.

Tabell 3. Länsvis sammanställning av ersättningsmark m.m. Arealer redovisas i hektar.

Län	Total areal ersättningsmark som NV köpt från ESAB2 (ha)		Hitintills avyttrad/bortbytt ersättningsmark (ha)		På ersättningsmark inrättat naturreservat (ha)		På ersättningsmark inrättat biotopskyddsområde (ha)		På ersättningsmark tecknat naturvårdsavtal (ha)		I nuläget återstående tillgänglig NV-ägd ersättningsmark (ha)		Förvärvat/Inbytt skyddsvärd mark	
	Total landareal	Produktiv skogsmark*	Total landareal	Produktiv skogsmark	Total landareal	Produktiv skogsmark	Total landareal	Produktiv skogsmark	Total landareal	Produktiv skogsmark	Total landareal	Produktiv skogsmark	Total landareal	Produktiv skogsmark
Uppsala län	253	226									253	226		
Södermanlands län	1 043	909									1 043	909		
Östergötlands län	550	518									550	518		
Jönköpings län	851	790									851	790		
Kronobergs län	610	584									610	584		
Kalmar län	1 718	1 580									1 718	1 580		
Skåne län	690	665			132	122					558	543		
Hallands län	196	151									196	151		
Västra Götalands län	729	636									729	636		
Örebro län	1 460	1 286					3	3			1 457	1 283		
Västmanlands län	37	37									37	37		
Dalarnas län	1 397	728									1 397	728		
Gävleborgs län	1 001	730									1 001	730		
Västernorrlands län	371	343									371	343		
Jämtlands län	176	144									176	144		
Västerbottens län	3 702	2 868									3 702	2 868		
Norrbottnens län	17 115	11 370									17 115	11 370		
Totalsumma	31 899	23 565	0	0	132	122	3	3	0	0	31 764	23 440	0	0

Källa: Uppgifter från Sveaskog (total landareal och produktiv skogsmark). Uttag ur VIC Natur, 2025-01-22, yttergränser för ersättningsmark, skyddade områden samt information om avyttrade områden och inbytt skyddsvärd mark.

* Den ersättningsmark som NV köpt av ESAB2 omfattar både icke skyddsvärd produktiv skogsmark (21 500 hektar) och skogsmark med höga naturvärden (cirka 2 000 hektar).

Den andra delen av uppdraget ”Utökat markförsäljningsprogram” har inneburit att Sveaskogs tidigare markförsäljningsprogram ändrade inriktning till att stödja både naturvården och främja skogsbruket i glesbygd. Detta genom att upp till 60 000 hektar icke skyddsvärd produktiv skogsmark kan användas som ersättningsmark för skyddsvärda områden i och i nära anslutning till gränsen för fjällnära skog. Målgruppen är densamma som för Sveaskogsprogrammet men upplägget är annorlunda. Ersättningsmarkerna kommer att säljas direkt från Sveaskog till den enskilde och samordnas tidsmässigt med att Naturvårdsverket köper motsvarande skyddsvärd mark från den enskilde. Att den enskilde säljer den skyddsvärda marken till Naturvårdsverket är ett villkor för att få köpa mark i markförsäljningsprogrammet. Takten med vilken de 60 000 hektaren avyttras kommer ytterst att bero av vilka medel som avsätts till skydd av fjällnära skog under kommande år och vilket intresse för ersättningsmark som då finns bland berörda. Hitintills har en intresseanmälan om cirka 2 300 ha inkommit och som för närvarande är under behandling.

1.1.3 RU Uppdrag att se över den nationella strategin för formellt skydd av skog

På uppdrag av regeringen genomför Naturvårdsverket tillsammans med Skogsstyrelsen en översyn av hur vi i Sverige arbetar med formellt skydd av skog. Frivilligt formellt skydd ska vara en utgångspunkt och ett grundläggande arbetssätt för myndigheterna. En tydlig ambition är att skyddsvärda skogar inte ska avverkas utan bevaras, antingen genom formellt skydd eller genom frivilliga avsättningar.

I slutet av mars 2025 kommer Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen redovisa en uppföljning av arbetssättet med frivillighet som grund, som en del i redovisningen av uppdraget.

1.2 Planering inför skydd av områden

Inga riktade medel tilldelades under året för länsstyrelserna att genomföra inventeringar inom ramen för arbetet med områdesskydd av värdefulla naturmiljöer.

Tabell 4. Genomförda åtgärder av 1:14-medel, till inventering m.m., arealer i hektar.

Typ av åtgärd	Län som genomfört åtgärder (antal)	Antal funna objekt av reservatsklass	Areal, nya/ uppdaterade objekt av reservatsklass, totalt
Inventering områden/naturtyper 2022	20	408 ¹	65 047 ²
Inventering områden/naturtyper 2023	20	188 ³	28 902 ⁴
Inventering områden/naturtyper 2024	-	-	-

¹ Varav största antalen i Norrbottens län med 126 och Jämtlands län med 56.

² Varav 33 200 hektar i Norrbottens län och 8 567 i Västerbottens län.

³ Varav största andelen i Jämtlands län med 46 och Norrbottens län med 42.

⁴ Varav 9 100 hektar i Norrbottens län och 8 100 i Kalmar län.

1.3 Nya nationalparker

Arbetet med nationalparksbildning är en del av genomförandet av den samlade naturvårdspolitiken, inklusive att nå friluftslivsmålen. Arbetet som pågår är i linje med gällande Nationalparksplan för Sverige. Arbetet med att ta fram underlag inför beslut om en ny nationalpark genomförs alltid i nära samarbete med berörda länsstyrelser och kommuner samt med delaktighet från aktörer i området.

Under 2024 har Naturvårdsverket i samverkan med Länsstyrelsen i Gotlands län, Region Gotland och Havs- och vattenmyndigheten (HaV) fortsatt arbetet med att bilda en nationalpark i området runt sjön Bästeträsk på norra Gotland, med sikte på invigning 2026. Nationalparken kommer att ge områdets naturvärden ett långsiktigt starkt skydd samtidigt som möjligheterna att uppleva området stärks. Under året har Naturvårdsverket skickat ett förslag gällande bildandet av nationalparken på remiss. Genomförs förslaget innebär det att det internationellt unika landskapet på norra Gotland skyddas långsiktigt som en av södra Sveriges största nationalparker.

Naturvårdsverket har tillsammans med Länsstyrelsen i Stockholms län, HaV samt Värmdö kommun arbetat för att bilda en nationalpark i Nämdöskärgården med planerad invigning hösten 2025. Ett förslag om bildande av nationalparken har överlämnats till regeringen. Förslag till föreskrifter och skötselplan för nationalparken har varit på remiss under 2024. Förslaget innebär att Sverige kan få sin 31:a nationalpark och den första nationalparken i Sverige med marint fokus i Östersjön. Förslaget innebär att natur som har erkänd skyddsstatus både inom EU och internationellt bevaras, och bidrar till att Sverige kan nå nationella mål om skydd i marin miljö och mål om skyddade områden som resurs för friluftslivet.

1.3.1 RU Öka takten i arbetet med nationalparker och främja naturturism i nationalparker och andra formellt skyddade områden (M2022/01239)

Naturvårdsverket har i uppdrag att öka takten i arbetet med nya nationalparker och främja naturturism i formellt skyddade områden. Under året har Naturvårdsverket prioriterat arbetet med att ta fram förslag till de två nya nationalparkerna Bästeträsk och Nämdöskärgården, ett arbete som pågått sedan 2020. I regeringsuppdraget ingår att genomföra förberedande arbete för eventuellt bildade av nationalparker av de fyra ekoparkerna Hornslandet (Gävleborgs län), Halle-Hunneberg (Västra Götalands län), Hornsö (Kalmar län) samt Böda (Kalmar län) vilka ägs av Sveaskog.

1.4 Beslut om naturreservat

Under 2024 fattades det beslut om 222 nya statliga naturreservat. Beslut om geografisk utvidgning av naturreservat fattades i 61 fall (se tabell 5). Denna ökning av antal beslut jämfört med de föregående två åren förklaras i huvudsak av att många reservatsärenden som påbörjats under tidigare år kunnat avslutas genom beslut under 2024. Beslut om nya naturreservat i de norra länen, ovan och i nära anslutning till gränsen för fjällnära skog, har även tagits på Sveaskogs marker (regeringsbeslut M2022/01240). Den största arealen naturreservat under 2024 tillkom i Norrbottens och Västerbottens län där den sammanlagda arealen beslut omfattade 50 036 hektar respektive 47 605 hektar.

Tabell 5 och tabell 6 visar antalet beslut om bildande och utökning per län och år. Tabell 5 redovisar statliga beslut och tabell 6 kommunala beslut. Av tabell 7 framgår det sammanlagda antalet och den totala arealen för samtliga beslutade naturreservat. Av tabell 6 framgår att både antalet bildade och den sammanlagda arealen för kommunala naturreservat har minskat de senaste åren. År 2022 bildades eller utvidgades 26 kommunala naturreservat med en areal av 2 219 hektar. Motsvarande siffra för 2024 var 10 naturreservat med en sammanlagd areal på 104 hektar. Det sammanlagda antalet statliga beslut inkluderar även sådana beslut som förstärker skyddet genom reviderade föreskrifter och skötselplaner. Arealerna för de olika naturmiljöer som skyddats under åren 2022–2024 visas i tabell 8 och tabell 9. Under 2024 tillkom totalt 127 671 hektar naturreservat. Det är en ökning jämfört med år 2023 då 84 442 hektar tillkom. Av den tillkommande arealen naturreservat 2024 utgjordes 120 671 hektar av landareal och 6 999 hektar hav, sjöar och vattendrag. Den sammanlagda tillkommande arealen produktiv skogsmark i nybildade naturreservat år 2024 var 49 912 hektar.

Den utökade arealen naturreservat förbättrar skyddet för naturtyper samt arter och den därmed tillhörande genetiska mångfalden. De skyddade områdena säkerställer även en rad ekosystemtjänster vilka exempelvis förväntas innebära att vårt samhälle ges förutsättningar att bättre stå emot bland annat klimatförändringar. Naturreservaten bidrar även till att områden med höga friluftsvärden säkerställs långsiktigt och tillgängliggörs för allmänheten.

Tabell 5. Antal och areal (hektar) beslutade statliga naturreservat samt antal beslutade utökningar 2022–2024.

	2022			2023			2024		
	Beslut om nybildning		Beslut om utökning	Beslut om nybildning		Beslut om utökning	Beslut om nybildning		Beslut om utökning
Län	Antal	Areal	Antal	Antal	Areal	Antal	Antal	Areal	Antal
Stockholms län	3	41		2	78	2	4	914	3
Uppsala län	3	331	1	1	5 460	1	3	209	1
Södermanlands län	3	180		6	155	1	7	1 748	1
Östergötlands län	8	538	6	12	1 222	1	3	137	4
Jönköpings län	5	164	1	4	114		11	314	2
Kronobergs län	2	173		2	72	1	3	578	2
Kalmar län	1	174	1	2	83		5	616	2
Gotlands län	3	185		1	47	2	5	138	
Blekinge län	2	201	1	1	41	5	4	150	5
Skåne län	8	660	4	6	257	4	12	643	4
Hallands län	3	293	3	2	23	1	7	256	4
Västra Götalands län	7	2 283	4	2	42	4	8	1 657	2
Värmlands län				6	896	1	10	4 481	4
Örebro län	5	357	2	2	38	3	14	1 338	1
Västmanlands län	3	161	1	2	198		2	108	1
Dalarnas län	3	231		4	2 294	1	17	8 959	5
Gävleborgs län	7	917		3	2 597	2	7	1 528	1
Västernorrlands län	4	1 360	1	3	7 486	2	10	1 428	2
Jämtlands län	4	1 782		9	35 206	3	16	4 722	1
Västerbottens län	4	41 852	1	10	22 031	1	37	47 605	5
Norrbottens län	4	2 931	3	13	5 001	3	37	50 036	11
Totalt	82	54 814	29	93	83 341	38	222	127 565	61

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2025-02-20. Tidigare år har korrigerats.

Tabell 6. Antal och areal (hektar) beslutade kommunala naturreservat samt antal beslutade utökningar 2022–2024.

	2022			2023			2024		
	Beslut om nybildning		Beslut om utökning	Beslut om nybildning		Beslut om utökning	Beslut om nybildning		Beslut om utökning
Län	Antal	Areal	Antal	Antal	Areal	Antal	Antal	Areal	Antal
Stockholms län	6	988	1	2	137	2			
Uppsala län	3	435							
Södermanlands län	1	277							
Östergötlands län									1
Jönköpings län	2	293							
Kronobergs län				2	56		1	20	
Kalmar län	1	15							
Gotlands län									
Blekinge län				1	4				
Skåne län	1	127	1	3	95		3	47	
Hallands län									1
Västra Götalands län	1	32		1	18				
Värmlands län	2	29							
Örebro län	1	6	2				2	7	
Västmanlands län									
Dalarnas län	2	18	1	1	792		1	31	1
Gävleborgs län			1						
Västernorrlands län									
Jämtlands län									
Västerbottens län									
Norrbottens län									
Totalt	20	2 220	6	10	1 102	2	7	105	3

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2025-02-20. Tidigare år har korrigerats.

Tabell 7. Antal och areal (hektar) nybildade reservat (statliga och kommunala) samt antal utökningar 2022–2024.

	2022		Beslut om utökning	2023		Beslut om utökning	2024		Beslut om utökning
	Beslut om nybildning			Beslut om nybildning			Beslut om nybildning		
Län	Antal	Areal	Antal	Antal	Areal	Antal	Antal	Areal	Antal
Stockholms län	9	1 029	1	4	215	4	4	914	3
Uppsala län	6	765	1	1	5 460	1	3	209	1
Södermanlands län	4	457		6	155	1	7	1 748	1
Östergötlands län	8	538	6	12	1 222	1	3	137	5
Jönköpings län	7	457	1	4	114		11	314	2
Kronobergs län	2	173		4	128	1	4	598	2
Kalmar län	2	189	1	2	82		5	616	2
Gotlands län	3	185		1	47	2	5	138	
Blekinge län	2	201	1	2	45	5	4	150	5
Skåne län	9	786	5	9	351	4	15	690	4
Hallands län	3	293	3	2	23	1	7	256	5
Västra Götalands län	8	2 315	4	3	60	4	8	1 657	2
Värmlands län	2	29		6	896	1	10	4 481	4
Örebro län	6	362	4	2	38	3	16	1 344	1
Västmanlands län	3	161	1	2	198		2	108	1
Dalarnas län	5	250	1	5	3 086	1	18	8 990	6
Gävleborgs län	7	917	1	3	2 597	2	7	1 528	1
Västernorrlands län	4	1 360	1	3	7 486	2	10	1 428	2
Jämtlands län	4	1 782		9	35 206	3	16	4 722	1
Västerbottens län	4	41 852	1	10	22 031	1	37	47 605	5
Norrbottens län	4	2 931	3	13	5 001	3	37	50 036	11
Totalt	102	57 032	35	103	84 441	40	229	127 669	64

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2025-02-20. Tidigare år har korrigerats.

Tabell 8. Antal beslut om statliga naturreservat samt areal (hektar) för nybildade naturreservat 2022–2024.

Antal beslut om statliga naturreservat	2022	2023	2024
Bildade naturreservat	82	93	222
Utökade och/eller förstärkta* naturreservat	82	62	99
<i>varav utökade naturreservat</i>	29	38	61
Totalt antal bildade, utökade och/eller förstärkta* naturreservat	164	155	321
Totalt** antal statliga beslut	176	172	326
Areal, bildade naturreservat, hektar land	50 106	68 461	120 567
Areal, bildade naturreservat, hektar land och vatten	54 812	83 340	127 566
Areal bildade naturreservat, hektar produktiv skog	10 036	18 957	49 844

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2025-02-20 och Nationella marktäckedata. Tidigare år har korrigerats.

* Med förstärkta naturreservat avses sådana reservat där det har tagits beslut om utökat beslutssyfte, nya skäl eller utökade föreskrifter.

** I totalt antal statliga beslut ingår alla beslut, även till exempel ny skötselplan, ny förvaltare, upphävande etc.

Tabell 9. Fördelning av marktäcke (enligt Nationella marktäckedata) i naturreservat bildade under 2022–2024, arealer i hektar, statliga beslut.

Marktäcke	2022	2023	2024
Produktiv skogsmark	10 036	18 957	49 844
Improduktiv skogsmark	13 640	9 487	20 616
Öppen våtmark	4 421	10 684	27 278
Öppen mark	21 878	29 188	22 477
Odlingssmark (åker)	44	49	31
Sjöar och vattendrag	2 424	4 469	6 961
Hav	2 282	10 410	38
Oklassat/bebyggd mark	87	97	320
Summa	54 812	83 341	127 565

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2025-02-20 och Nationella marktäckedata. Tidigare år har korrigerats.

Tabell 10. Fördelning av marktäcke (enligt Nationella marktäckedata) i naturreservat bildade under 2022–2024, arealer i hektar, kommunala beslut.

Marktäcke	2022	2023	2024
Produktiv skogsmark	1 446	909	68
Improduktiv skogsmark	101	23	0
Öppen våtmark	86	7	0
Öppen mark	134	95	16
Odlingssmark (åker)	148	25	18
Sjöar och vattendrag	101	9	0
Hav	169	11	0
Oklassat/bebyggd mark	34	22	2
Summa	2 219	1 101	104

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2025-02-20 och Nationella marktäckedata. Tidigare år har korrigerats.

Uppgifterna om marktäcke i tabell 8–10 kommer från Nationella marktäckedata (NMD) vars verksamhet år 2024 finansieras genom 1:14 anslaget. En beskrivning av medelsförbrukning och genomförda åtgärder inom arbetet med NMD finns beskrivet i avsnitt 7.3.6.

1.5 Bidrag till länsstyrelserna för arbete med områdesskydd

Under 2024 har finansieringen för arbete med reservatsbildning hos länsstyrelserna, inklusive för tätortsnära natur, till viss del fördelats med dispositionsrätt av Länsstyrelsen i Örebro län. Redovisning av dessa medel görs i länsstyrelsens egen redovisning och inte via Naturvårdsverket. Den del som fördelats av Naturvårdsverket har finansierat följande insatser:

- Fatta beslut om naturreservat i de ärenden där markersättningen är helt löst, inklusive RRF-medel, samt för utveckling av och arbete enligt det nya arbets sättet med frivilligt formellt skydd av skog.
- Fatta beslut om naturreservat för de områden som Naturvårdsverket och Sveaskog kommit överens om att skydda långsiktigt inom ramen för regeringsuppdraget att skydda värdefulla statliga skogar ovan och i nära anslutning till gränsen för fjällnära skog.

- Fatta nya beslut och uppdatera skötselplaner för de naturreservat där befintliga beslut och skötselplaner hindrar genomförandet av nödvändiga bevarandeåtgärder.

BESLUT OM NATURRESERVAT OCH INFÖRANDET AV NYTT ARBETSSÄTT

Bidraget för arbete med skydd av värdefulla naturområden, inklusive utveckling av och anpassning till det nya arbetssättet med frivillighet som grund (M2022/01241) uppgick 2024 till 35,84 mnkr. Länsstyrelserna erhöll mellan 846 och 3 658 tkr per län. Arbetet har, utöver bildande och utökning av naturreservat samt tecknande av naturvårdsavtal, bland annat bestått i ett löpande arbete med anpassning till det nya arbetssättet med frivillighet som grund, handläggning av inkomna intresseanmälningar från markägare om frivilligt skydd och information till markägare på länsstyrelsens hemsida om möjlighet att inkomma med intresseanmälan om formellt skydd inkluderande ett webbformulär.

SKYDD AV VÄRDEFULLA STATLIGA SKOGAR OVAN OCH I NÄRA ANSLUTNING TILL GRÄNSEN FÖR FJÄLLNÄRA SKOG

Under 2024 har sammanlagt 4,06 mnkr tilldelats Dalarnas, Västerbottens och Norrbottens län för arbete med att fatta beslut om naturreservat för de områden där Naturvårdsverket och Sveaskog kommit överens om långsiktigt skydd inom ramen för regeringsuppdraget att skydda värdefulla statliga skogar ovan och i nära anslutning till gränsen för fjällnära skog.

Hela Sveaskogsuppdraget i Västerbotten omfattar 23 Sveaskogsområden med en totalareal på 20 137 hektar, varav 12 569 hektar produktiv skog. I föl bildades 14 fjällskogsreservat på Sveaskogs mark med en total areal på 8 910 hektar. Arealen produktiv skog var 5 978 hektar (varav fjällnära produktiv skogsmark är 648 hektar). Det återstår att besluta om 9 överenskomna fjällskogsreservat på Sveaskogs mark, varav 3 blir utökningar av befintliga reservat. Totalarealen på de återstående naturreservaten är 11 227 hektar varav produktiv skog är 6 591 hektar (varav fjällnära produktiv skogsmark är 3 160 hektar). De 9 återstående besluten kommer att tas inom kort.

I Norrbotten har 31 av 56 objekt varit föremål för naturreservatsbeslut vilket inneburit att cirka 29 000 hektar av cirka 70 000 hektar nu är skyddade som naturreservat. Av den skyddade arealen är cirka 12 000 hektar produktiv skogsmark. Av de nämnda 70 000 hektaren är ungefär 44 000 hektar skogsmark. Av de återstående oskyddade arealerna kommer en betydande del ingå i beslut om naturreservat under 2025.

I Dalarnas län återstår beslut om ytterligare två naturreservat innan arbetet med Sveaskogsmarken är avslutad.

REVIDERING AV BESLUT OCH SKÖTSELPLANER

Totalt avsattes 23,1 mnkr för arbetet med att revidera beslut och skötselplaner för de naturreservat där befintliga beslut och skötselplaner hindrar genomförandet av nödvändiga bevarandeåtgärder. Bidragsposten ingår i Naturvårdsverkets särskilda satsning på att åtgärda eventuella brister i Natura 2000-nätverket, bland annat med hänsyn till frågor från EU-kommissionen. Länsstyrelsernas arbete resulterade i 85 revideringar av beslut och 86 beslutade revideringar av skötselplaner. Länsstyrelserna har även redovisat pågående arbete med revidering av 141 beslut och 108 skötselplaner (tabell 11).

Tabell 11. Antal reviderade skötselplaner och beslut för varje län.

Län	Avslutade revideringar skötselplaner	Avslutade revideringar beslut	Pågående revideringar skötselplaner	Pågående revideringar beslut
Stockholms län	0	1	4	2
Uppsala län	3	3	5	5
Södermanlands län	0	2	0	2
Östergötlands län	9	14	6	6
Jönköpings län	2	2	6	5
Kronobergs län	2	2	8	8
Kalmar län	3	2	4	3
Gotlands län	1	1	10	11
Blekinge län	6	6	7	5
Skåne län	7	7	20	29
Hallands län	0	2	2	3
Västra Götalands län	0	6	5	17
Värmlands län	6	13	0	3
Örebro län	1	0	5	5
Västmanlands län	1	1	5	4
Dalarnas län	0	5	0	5
Gävleborgs län	2	2	2	2
Västernorrlands län	1	1	2	4
Jämtlands län	0	0	8	16
Västerbottens län	4	4	0	0
Norrbottnens län	11	11	9	9
Totalt	59	85	108	144

1.6 Öppna ärenden hos länsstyrelserna

I detta avsnitt redovisas antalet årsarbetskrafter som länsstyrelserna under 2022–2024 avsatt för bildande av naturreservat samt antalet öppna ärenden om bildande av naturreservat hos länsstyrelserna (tabell 12). Vid årsskiftet 2024/2025 fanns hos länsstyrelserna 94,9 årsarbetskrafter för bildande av naturreservat vilka finansieras av länsstyrelsernas ramanslag, länsstyrelsernas disposition på 1:14-anslaget och/eller bidrag till arbete med reservatsbeslut från Naturvårdsverket. Det är en minskning med drygt 6 årsarbetskrafter från 2023. Antalet årsarbetskrafter har minskat i 14 län sedan 2022. I övriga län har antalet årsarbetskrafter förblivit oförändrat (2) eller ökat (5).

Antalet öppna ärenden på länsstyrelserna minskade något under året, från 920 år 2023 till 882 år 2024. Den största minskningen ägde rum i de två nordligaste länen, från 318 till 165 öppna ärenden. Ytterligare 10 län har minskat antalet öppna ärenden.

Tabell 12. Antal årsarbetskrafter och öppna ärenden om bildande av naturreservat, 2022–2024.

Län	Antal årsarbetskrafter			Antal öppna ärenden		
	2022	2023	2024	2022	2023	2024
Stockholms län	6,1	4,9	3,9	40	34	29
Uppsala län	3	2,5	2,6	17	20	18
Södermanlands län	3,4	3,5	3,6	29	12	15
Östergötlands län	5,5	5,5	5	30	39	43
Jönköpings län	5	5	2,5	14	22	22
Kronobergs län	2,1	2	2	25	22	23
Kalmar län	4,5	4,5	3,5	25	27	23
Gotlands län	2,6	2,1	2	15	31	27
Blekinge län	3,3	2,5	2	17	13	13
Skåne län	8	8,5	8	19	25	31
Hallands län	4,8	3,6	3,9	40	42	32
Västra Götalands län	8	7,6	7,2	79	80	64
Värmlands län	5	5,5	4,8	65	81	35
Örebro län	1	5,5	4,6	66	60	54
Västmanlands län	3	2,2	2	21	25	29
Dalarnas län	3,6	4,6	5,7	53	66	47
Gävleborgs län	5	6	3,5	31	37	37
Västernorrlands län	5,5	3,5	5,5	30	34	18
Jämtlands län	5,5	6,7	6,6	106	73	157
Västerbottens län	9	9	8	74	116	78
Norrbottens län	5	6	8	23	202	87
Totalt	98,9	101,2	94,9	819	1 061	882

1.7 Naturvårdsavtal

Antalet naturvårdsavtal, det vill säga frivilliga överenskommelser mellan staten och en markägare om skydd av natur, är omkring 20 avtal under 2022 respektive 2024. Under 2023 uppgick antalet till 33 avtal, där hälften av dessa tecknades med Svenska Cellulosa AB (SCA) i Norrbottens län. Naturvårdsavtal av typen väntansavtal redovisas i sin helhet i avsnitt 1.10 och ingår inte i aktuellt avsnitt.

För 2024 har fyra avtal tecknats för ädellövskogar och 3 avtal för andra typer av skogsobjekt. Den sammanlagda arealen för årets naturvårdsavtal utgör cirka 210 hektar land, varav knappt 180 hektar är produktiv skogsmark. Naturvårdsavtal används även inom arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter för att åstadkomma skydd och skötsel i miljöer med hotade arter. Under 2024 tecknades fyra avtal för detta ändamål.

Tabell 13. Antal naturvårdsavtal 2022–2024 fördelat på huvudsakliga objektkategorier.

	2022	2023	2024
Barr-, bland- och triviallövskog nedan gränsen för fjällnära skog	5	22	3
Ädellövskog	2	2	4
Odlingslandskap	3	1	4
Sjöar och vattendrag	1	3	0
Objekt där åtgärdsprogram för hotade arter är grund för avtalet	8	4	4
Våtmark	2	1	2
Kuster och skärgårdar	0	0	0
Summa	21	33	17

Källa: VIC Natur.

1.8 Ersättningar till markägare

Under år 2024 skyddades drygt 20 000 hektar produktiv skogsmark genom köp, intrång och bidrag. Vi har sammantaget skyddat närmare 31 200 hektar mark under 2024, vilket är en ökning jämfört med 2023. Ökningen beror på att anslaget var cirka 460 mnkr högre och att vi tecknade ett flertal avtal avseende fjällskogar, vilka per hektar har en lägre kostnad. Under 2023 tecknades även en överenskommelse med Sveaskog, i enlighet med regeringsuppdrag om skydd av värdefulla statliga fjällnaturskogar, som utan ersättning skyddade ytterligare drygt 101 000 hektar mark. Statens verksamhet med att genomföra områdesskyddet sker genom 1) överenskommelser om intrångsersättning enligt miljöbalken, 2) förvärv av mark, 3) upprättande av naturvårdsavtal eller 4) markersättningsbidrag till kommuner. Naturvårdsverket kan lämna bidrag till kommuner för skydd av värdefull natur genom bildande av naturreservat och biotopskyddsområde. Det förekommer också att vi förvärvar mark som inte ska skyddas, för att senare använda den som bytesmark vid ett samtidigt köp av mark som ska skyddas. Verksamheten med naturvårdsavtal beskrivs särskilt i avsnitt 1.7 och siffrorna redovisas därför inte i tabellerna nedan. I vissa särskilda fall förekommer även andra former av överenskommelser, till exempel inom staten eller med statliga bolag.

Tabell 14. Markersättningsslag, skyddad mark, landareal respektive areal produktiv skog, 2022–2024, arealer i hektar.

	Landareal			Produktiv skog		
	2022	2023	2024	2022	2023	2024
Köp	1 144	943	755	658	509	276
Intrång	28 279	15 810	29 808	19 011	8 634	19 269
Bidrag	153	338	608	119	138	538
Summa*	29 576	17 091	31 171	19 788	9 281	20 083
Sveaskogsöverenskommelse	-	101 300	-	-	47 250	-
Summa inkl. Sveaskog*	29 576	118 391	31 171	19 788	56 531	20 083

Källa: VIC Natur.

* Exklusive naturvårdsavtal.

Totalarealen, liksom arealen säkrad produktiv skogsmark, varierar mellan åren beroende på vilka avtal som träffats. Naturvårdsverket har fattat 399 beslut om ekonomisk ersättning för skydd av värdefulla områden, vilket är i nivå med antalet 2023 som dock hade ett betydligt lägre anslag. Det högsta ersättningsbeloppet 2024 avsåg en överenskommelse i det blivande naturreservatet Groddnaliden-Stabburträsk, ett objekt i Västerbottens län, om närmare 6 700 hektar, för vilket 100 mnkr utbetalades till Sorsele Övre Allmanningsskog. Det dyraste köpet uppgick till drygt 8 mnkr för ett köp av 35 hektar av en privatperson inom det planerade naturreservatet Tranemyren i Västra Götalands län.

Tabell 15. Markersättningsslag, antal beslut/avtal och kostnad (mnkr), 2022–2024.

	2022		2023		2024	
	Antal	mnkr	Antal	mnkr	Antal	mnkr
Köp, försäljning	74	41,8	94	48,9	32	25,5
Intrång	346	1 449,3	288	922,9	361	1 312,2
Sveaskogsöverenskommelse	0	0	1	0	0	0
Bidrag	6	7,5	9	17,5	6	40,9
Summa*	426	1 498,6	392	989,3	399	1 378,6

Källa: VIC Natur.

* Exklusive naturvårdsavtal.

Som framgår av tabell 15 är intrångsersättningarnas andel av den årliga förbrukningen av markersättningsmedel stor. År 2010 utgjorde intrångsersättningarnas andel cirka 51 % och år 2024 cirka 94 %. Den huvudsakliga förklaringen till detta är ändringen av expropriationslagen 2010, som innebär ett påslag med 25 % på intrångsersättningen i bland annat naturreservatsärenden. Enligt Naturvårdsverkets beräkningar uppgick det 25-procentiga påslaget till cirka 262 mnkr år 2024. Under den senaste femårsperioden har det 25-procentiga påslaget uppskattningsvis uppgått till totalt cirka 1 088 mnkr.

Av de i tabellen angivna beloppen finansieras totalt 2,5 mdkr genom RRF-medel från EU under åren 2021–2023, i enlighet med anslagspost 3 i regleringsbrevet, se även avsnitt 1.1.

Cirka 445 mnkr har använts för en särskild satsning på fjällnära skog. Beloppet fördelar sig på 25 affärer i de fyra fjällänen.

Tabell 16. Ersättningar till markägare fördelat på olika objekt kategorier av skyddade områden (mnkr), 2022–2024.

	2022	2023	2024
Skogar, utom ädellövskog, nedan fjällnära gränsen	970	454	610
Ädellövskogar	79	176	83
Fjällnära skogar och fjällområden	255	71	464
Myrar	83	144	133
Sjöar och vattendrag	66	28	43
Odlingslandskap	31	40	16
Geologiska objekt	5	3	5
Havsområden	32	73	37
Summa	1 521	989	1 391

Källa: VIC Natur.

Ersättning till markägare går i första hand till skogar nedan fjällnära gränsen (tabell 16). Under 2024 rör det sig om cirka 44 % av ersättningarna, inkluderas ädellövskogarna är det 50 %. För skyddet av fjällnaturskogar med höga naturvärden utbetalades cirka 464 mnkr under 2024, motsvarande cirka 33 % av ersättningarna, för objekt ovan eller i nära anslutning till fjällnära gränsen. Av de i skogsutredningen utpekade skyddsvärda 525 000 hektar fjällnaturskogar har vi skyddat eller ersatt cirka 79 000 hektar, varav cirka 14 000 hektar under 2024.

Tabell 17. Kringkostnader för områdesskyddet (tkr), 2022–2024.

	2022	2023	2024
Värdering	16 018	11 760	14 224
Förhandling	12 935	10 324	10 430
Förrättning	16 562	17 391	11 687
Lagfart	73	106	61
Ombud	2 998	2 814	2 234
Fastighetsutredning	6 193	3 534	4 768
Inmätning*			29 979
Summa	54 779	45 929	73 383

Källa: Naturvårdsverkets huvudbok.

* Åren 2022–2023 finansierades detta på 1:3-anslaget.

För att kunna genomföra skyddet av värdefull natur uppstår det kostnader för värdering, förhandling, lantmäteriförrättning och lagfart. Dessutom ersätter Naturvårdsverket privata fastighetsägares kostnader för ombud i naturreservatsförhandlingar efter prövning i varje enskilt fall. Kostnaderna för markägarembud regleras genom att Naturvårdsverket tillämpar ett förfaringsätt med upprättande av en så kallad kostnadsram i varje enskilt ärende. Inmätning kan finansieras antingen av anslaget *Åtgärder för värdefull natur* (1:3) eller *Skydd av värdefull natur* (1:14). Verksamhet och finansiering åren 2022–2024 för inmätning beskrivs under avsnitt 3.1.4 i denna rapport.

Förrättningskostnaden uppgick till cirka 17 mnkr per år 2022–2023, men är betydligt lägre 2024, vilket bland annat beror på att tidigare pågående större förrättningsvolym, såsom överföringen av markområden från SFV och Sveaskog, avslutades tidigare år. Den normala andelen köp, och därmed förrättningskostnad, är liten. Förhandlingskostnaderna har haft en minskande trend under perioden. Minskningen beror

huvudsakligen på att vi har ett mer fokuserat arbetssätt, vilket innebär att vi arbetar med färre objekt parallellt och att vi försöker korta genomförandetiden för varje förhandling.

Värderingskostnaderna har varierat under perioden. År 2022 rörde sig marknaden så snabbt att värderingar behövde uppdateras i högre utsträckning än normalt. Under 2023 var det en stabilare marknad och tidigare framtagna värderingar kunde nyttjas i en högre grad. Värderingsbehovet blev därmed betydligt lägre. År 2024 är kostnaderna i ungefär samma nivå som de legat kring innan 2022. Kostnaderna för fastighetsutredning, som har varierat mellan åren, beror på hur många ärenden som slutförs och deras komplexitet. Kringkostnaderna (exklusive inmätning) minskade under perioden med cirka 10 mnkr.

1.9 Säkrad areal skogsmark och låg fjällskog i förhållande till utfästelser

EU har satt upp ett mål om att till och med 2030 rättsligt skydda minst 30 % av landytan samt 30 % av havsområdet. Motsvarande åtaganden har beslutats inom *konventionen om biologisk mångfald (CBD)* vid COP15. Utifrån regeringens utfästelser till EU-kommissionen, antyds att under perioden 2022–2030 ska cirka 378 000 hektar skogsmark och låg fjällskog formellt skyddas.¹

Per 2024-12-31 återstår 218 202 hektar av skogsmark och låg fjällskog att skydda för att uppnå utfästelserna. För öppen våtmark återstår 43 323 hektar och för sjöar och vattendrag 106 344 hektar.²

1.10 Väntansavtal

Från 2024 finns en ny typ av naturvårdsavtal som kallas väntansavtal. Detta avtal erbjuds markägare under områdesskyddsprocessen, i avvaktan på en eventuell slutlig ersättning. Avtalen tecknas på ett eller två år, där markägaren förbinder sig att inte avverka berörd skogsmark under avtalstiden mot ett mindre schablonbelopp. Eftersom väntansavtalen inte är ett slutligt områdesskydd särredovisas arealen för denna avtalstyp.

Under 2024 tecknades totalt 197 väntansavtal. Ersättningen uppgick totalt till cirka 3,4 mnkr. Avtalen omfattar närmare 13 400 hektar produktiv skogsmark och berör 145 planerade områdesskydd, fördelat på 17 län. 87 % av avtalen tecknades med privatpersoner. Övriga avtalsparter som tecknat väntansavtal är allmänningar, bolag med flera.

¹ NV-00191-22 och NV-02553-23

² Naturvårdsverket 2025, preliminär analys, NV-25-004821

2. Åtgärder för värdefull natur

2.1 Övergripande om 1:3-anslaget

Anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur* finansierar åtgärder för att bevara naturvärden inom skyddade områden men också i resterande landskapet genom bland annat åtgärdsprogram för hotade arter samt den lokala naturvårdssatsningen (LONA), åtgärder för återskapande av våtmarker och arbete med invasiva främmande arter. Anslaget används också för att skapa förutsättningar för friluftsliv i skyddade områden, i tätortsnära natur och på de statliga fjällederna samt för att sprida kunskap om svensk natur, bland annat via naturum. Anslaget bidrar även till arbetet med viltförvaltning, till exempel rovdjursinventeringar och information om rovdjur.

Anslaget finansierar också förvaltning av Naturvårdsverkets fastighetsinnehav, investeringar och underhåll av byggnader, utstakning och gränsmarkering av nya naturreservat samt drift av naturum. I flera avseenden bidrar anslagsmedlen till landsbygdsutveckling.

I tabell 18 visas omfattningen av 1:3-anslaget under de tre senaste åren.

Tabell 18. Anslaget 1:3 för åtgärder för värdefull natur 2022–2024 (tkr).

	2022	2023	2024
Kostnader för skötsel av skyddade områden, artbevarande, friluftsliv m.m. (ram). Disponeras av Naturvårdsverket, ap.2	1 938 035	1 050 035	1 177 035
Åtgärder för värdefull natur – del till Länsstyrelsen i Örebro län (ram). Disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län, ap.1	123 000	77 000	65 000
Åtgärder för begränsning av massförekomst av översvämningsmyggor (ram)	*	3 000**	5 000***
Summa	2 061 035	1 130 035	1 247 035

Källa: Regleringsbrev för Naturvårdsverket 2022–2024. Se även bilaga 3 för 2024 års regleringsbrev.

* Medel till begränsning av översvämningsmygg ingick i anslagspost 2 år 2022.

** Medel till begränsning av översvämningsmygg år 2023 disponerades av Länsstyrelsen i Örebro län via anslagspost 3.

*** Medel till begränsning av översvämningsmygg år 2024 disponerades av Länsstyrelsen i Gävleborgs län via anslagspost 5.

I tabell 19 redovisas hur medlen har förbrukats på olika anslagsområden. Inom skötsel av skyddade områden har åtgärder som restaurering, stängsling, slätter, underhåll och markering av gränser i hög grad fått skjutas på framtiden.

Satsningar har genomförts på det statliga ledssystemet, våtmarker, restaurering av ängs- och betesmarker samt mot invasiva främmande arter.

För 2024 lämnar Naturvårdsverket cirka 11 mnkr oförbrukade på anslaget. Anledningen till detta är att vissa prognosticerade kostnader gällande bland annat uppdragsbeställningar inte kom att infrias i enlighet med förväntan under året.

En liten del av anslaget har använts till interna personalkostnader. Dessa kostnader uppgick till 32 mnkr 2022, 35 mnkr 2023 och 36 mnkr 2024.

Tabell 19. Användning av 1:3-anslaget, ap.1 och ap.2, 2022–2024 (tkr).

Sakanslagsområde	Total förbrukning 2022	Total förbrukning 2023	Total förbrukning 2024
TEMA NATURSKÖTSEL			
Skötsel av skyddade områden (exklusive den del av friluftsliv som redovisas i avsnitt 5.3)*	662 334	419 715	394 472
Restaurering och vissa skötselåtgärder i ängs- och betesmarker	-	12 785	15 435
Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper (ÅGP)	77 464	54 840	48 293
Invasiva främmande arter	63 017	21 065	38 373
Naturnära jobb	37 749	-	-
LONA ordinarie	75 087	25 853	20 411
TEMA VÅTMARK			
LONA våtmark	78 430	75 206	65 320
Åtgärder för våtmarker i skyddade områden	93 776	131 494	187 496
TEMA POLLINERING			
LONA pollinering	12 523	7	-
ÅGP pollinering	9 513	4 271	-
TEMA TILLGÄNGLIGHET TILL NATUREN			
Friluftsliv och allemansrätt	87 945	79 494	73 620
Naturumverksamhet	69 514	59 789	46 810
Friluftslivsarbete i skyddade områden*	196 630	108 725	85 531
TEMA FASTIGHETSFÖRVALTNING			
Fastighetsförvaltning	113 727	80 945	55 682
Byggnader och anläggningar (investeringar)	57 855	41 412	14 339
TEMA KUNSKAPSSTÖD OCH UPPFÖLJNING			
Grön infrastruktur	27 842	13 801	7 972
Genetiska resurser och traditionell kunskap	6 574	3 000	2 540
Inventering och kunskapsstöd	64 698	49 678	45 358
Övrigt	21 554	8 572	5 951
TEMA ROVDJUR OCH ANNAT VILT			
Rovdjursmedel (rovdjursförvaltning, inventering och annan kunskap)	124 227	111 023	103 461
Viltförvaltning kunskapsunderlag	14 368	16 248	14 904
Viltförvaltning	5 095	6 652	6 214
ÅTERTAG OFÖRBRUKADE MEDEL**	-231 947	-211 820	-75 036
Summa	1 667 977	1 112 756	1 157 146
Länsstyrelsernas disposition – anslagspost 1, 3 och 5			
Friluftsliv, invasiva främmande arter, våtmarker m.m. (ap.1)	114 000	67 442	65 000
Naturnära jobb (ap.1)	9 000	22 535	-
Översvämningsmygg (ap.3 och ap.5)	-	3 000	5 000
Summa användning av hela 1:3-anslaget	1 790 977	1 205 734	1 227 146

Källa: Länsstyrelsernas förbrukning av bidrag och intäkter samt övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok. För anslagspost 1, 3 och 5 är underlaget förbrukade medel enligt lämnade uppgifter från Länsstyrelsen i Örebro län, med undantag för år 2022 där resultaten avser fördelade medel enligt regleringsbrev. Tabellen innehåller mindre rättelser jämfört med föregående år.

* I anslagsområdet "Skötsel av skyddade områden (exklusive den del av friluftsliv som redovisas i avsnitt 5.3)" har en delmängd av de kostnader som är direkt hänförliga till friluftsliv brutits ut. Dessa kostnader redovisas i stället på raden "Friluftslivsarbete i skyddade områden" och specificeras närmare i avsnitt 5.3.

** Återtaget gäller oförbrukade medel året innan.

För anslagspost 1 av länsstyrelsernas disposition förbrukades 21 283 tkr inom området friluftsliv, 17 949 tkr inom arbetet med invasiva främmande arter och 18 513 tkr för arbete med våtmarker. Medlen har till största del använts till samordning från länsstyrelserna, men en viss del (< 10 %) har gått till åtgärder som att anordna friluftsdagar, informationsmaterial, utrustning och bekämpning av invasiva främmande arter med mera.

Bekämpning av översvämningsmygg finansierades år 2024 genom anslagspost 5 som disponerades av Länsstyrelsen i Gävleborgs län. Bekämpningen avser biologisk bekämpning av mygglarver med bakterien *Bacillus thuringiensis israelensis*. Länsstyrelsen i Gävleborgs län fördelade 4 750 tkr till bekämpningsinsatser vid Nedre Dalälvsområdet i Gävleborgs, Dalarnas, Uppsala och Västmanlands län. Länsstyrelsen i Värmlands län tilldelades 250 tkr där Forshaga kommun genomförde två bekämpningar. Samtliga medel för bekämpning av översvämningsmygg kom från anslagspost 5 (5 000 tkr) och förbrukades under 2024 (tabell 19).

Tabell 20. Summa och andel fördelat av 1:3-anslaget, ap.1 och ap.2, per länsstyrelse 2022–2024 (tkr).

Län	Utbetalt 2022	Andel av 1:3 2022	Utbetalt 2023	Andel av 1:3 2023	Utbetalt 2024	Andel av 1:3 2024
Stockholms län	82 894	4 %	26 650	2 %	44 340	4 %
Uppsala län	51 340	3 %	27 703	2 %	28 359	2 %
Södermanlands län	64 479	3 %	31 969	3 %	38 135	3 %
Östergötlands län	82 386	4 %	31 488	3 %	52 340	4 %
Jönköpings län	49 119	2 %	38 778	3 %	33 184	3 %
Kronobergs län	43 324	2 %	22 772	2 %	20 869	2 %
Kalmar län	101 420	5 %	58 278	5 %	61 499	5 %
Gotlands län	74 900	4 %	30 130	3 %	44 844	4 %
Blekinge län	50 847	2 %	24 483	2 %	28 513	2 %
Skåne län	134 731	7 %	65 302	6 %	72 424	6 %
Hallands län	66 560	3 %	35 669	3 %	35 989	3 %
Västra Götalands län	167 815	8 %	95 595	8 %	102 210	8 %
Värmlands län	56 656	3 %	23 803	2 %	31 809	3 %
Örebro län	58 938	3 %	34 039	3 %	42 130	3 %
Västmanlands län	41 711	2 %	26 789	2 %	32 276	3 %
Dalarnas län	64 846	3 %	43 977	4 %	41 391	3 %
Gävleborgs län	58 835	3 %	35 895	3 %	34 190	3 %
Västernorrlands län	48 908	2 %	22 795	2 %	29 619	2 %
Jämtlands län	73 416	4 %	42 370	4 %	46 891	4 %
Västerbottens län	95 254	5 %	67 606	6 %	50 056	4 %
Norrbottnens län	76 359	4 %	40 418	4 %	50 459	4 %
Totalsumma	1 544 739	76 %	826 509	73 %	921 528	74 %

3. Tema Naturskötsel

Tabell 21. Användning av 1:3-medel inom Tema Naturskötsel 2022–2024, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	Total förbrukning 2022	Total förbrukning 2023	Total förbrukning 2024	Läs mer här
Tema Naturskötsel, anslagspost 2				
Skötsel av skyddade områden (exklusive den del av friluftsliv som redovisas i avsnitt 5.3)*	662 334	419 715	394 472	3.1.1 och 3.1.2
<i>varav LIFE</i>	27 035	7 925	21 565	3.1.3
<i>varav inmätning**</i>	28 964	28 005	-	3.1.4
Restaurering och vissa skötsel-åtgärder i ängs- och betesmarker	-	12 785	15 435	3.2
ÅGP	77 464	54 840	48 293	3.3
Invasiva främmande arter	63 017	21 065	38 373	3.4
Naturnära jobb	37 749	-	-	
LONA ordinarie	75 087	25 860	20 411	3.5
Summa	915 651	534 265	516 984	

Källa: Del av tabell 19 samt länsstyrelsernas förbrukning av bidrag och intäkter och övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok. Tabellen innehåller mindre rättelser jämfört med föregående år.

* I anslagsområdet "Skötsel av skyddade områden (exklusive den del av friluftsliv som redovisas i avsnitt 5.3)" har en delmängd av de kostnader som är direkt hänförliga till friluftsliv brutits ut. Dessa kostnader redovisas i stället på raden "Friluftslivsarbete i skyddade områden" i tabell 19 och specificeras närmare i avsnitt 5.3.

** Se tabell 27.

I det här kapitlet redovisas medel som främst använts till skötsel av arter och naturtyper. Sammanlagt omfattar insatserna cirka 517 mnkr, och arbetet genomförs till mycket stor del av länsstyrelserna. Huvuddelen av de medel som används till skötsel av skyddade områden, inklusive både naturskötsel och åtgärder för besökare, fördelas som ett schablonberäknat bidrag till varje län. I det här kapitlet redovisas den del av detta bidrag som använts till skötsel av och vissa andra åtgärder inom skyddade områden, exklusive den del av friluftsliv som redovisas i kapitel 6 *Tema Tillgänglighet till naturen*.

Förutom detta stora bidrag för naturskötsel till länsstyrelserna används även medel till LIFE-projekt, inmätning av naturreservat och annat områdesskydd, ÅGP, arbete med invasiva främmande arter samt LONA.

Genom vårändringsbudgeten 2024 tillfördes anslaget 1:3, anslagspost 2, 30 mnkr till insatser i form av bland annat slåtter och höbärgning i ängsmarker för att förhindra igenväxning av kulturlandskapet och bevara de svenska växt- och djurarterna. Dessa medel fördelades som bidrag till länsstyrelserna. Medlen delades mellan skötsel av skyddade områden, fördelade genom skötselschablonen, och mellan åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper. Bidragsvillkoret för användningen av medlen var likalydande med skrivningen i Naturvårdsverkets regleringsbrev. Den närmare användningen av just dessa medel särredovisas inte närmare i denna rapport utan medlen ingår som delmängd i redovisningen av skötsel av skyddade områden (avsnitt 3.1) respektive ÅGP (avsnitt 3.3).

3.1 Skötsel av skyddade områden

Länsstyrelserna, Stiftelsen Tyrestaskogen och föreningen Laponiatjuottjudus använder en stor del av 1:3-medlen till åtgärder som kan ses som skötselns basverksamhet. Basverksamheten utvecklas och förfinas, bland annat efter uppföljning, utveckling av nya skötselmetoder och genom samverkan med till exempel ÅGP.

Alla siffror som presenteras i tabell 22 och 23 nedan är tagna från de nämnda organisationernas ekonomiska redovisningar till Naturvårdsverket. För vissa län finns det osäkerheter i den ekonomiska redovisningen som kan påverka uppgifternas tillförlitlighet.

Uppgifterna i tabell 22 är en sammanställning av hur schablonbidraget för skötsel samt särskilda medel har använts, exklusive de medel rörande friluftsliv som redovisas i tabell 44. Att mindre volym medel har kunnat fördelas till och förbrukats inom skötsel under 2024 jämfört med åren dessförinnan är en spegling av att anslaget totalt sett varit lägre det året.

Tabell 22. Kostnader hos länsstyrelserna, Stiftelsen Tyrestaskogen och föreningen Laponiatjuottjudus för skötsel av skyddade områden, 2022–2024 (tkr).

Kostnadspost	2022	2023	2024
Skötsel av naturtyper	292 567	190 023	155 757
Gränsmarkeringar	21 320	11 038	14 157
Uppföljning naturtyper och arter	17 620	6 727	5 465
Övrigt*	212 934	156 506	134 373
Summa	544 441	364 294	309 752

Källa: Länsstyrelsernas med flera redovisningar.

* Innehåller exempelvis kostnader för övergripande arbete samt vägunderhåll och skötsel av byggnader som inte ägs av Naturvårdsverket. Västkuststiftelsens totala kostnader redovisas också som övergripande arbete, vilket innebär att denna post i sammanställningen blir stor. Innehållet i övrigt kan också variera mellan åren.

3.1.1 Skötsel av arter och naturtyper i skyddade områden

Den naturvårdande skötseln är central för att syftena med de skyddade områdena ska kunna nås och för att bidra till gynnsam bevarandestatus för många naturtyper och arter som omfattas av EU:s naturvårdsdirektiv. Åtgärderna behövs för att nå nationella miljömål, uppfylla EU-krav och internationella åtaganden. Det praktiska arbetet genomförs i huvudsak av länsstyrelserna och finansieras till stor del av anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur*, som fördelas ut av Naturvårdsverket enligt en schablonmodell. Vissa åtgärder i skyddade områden finansieras på andra sätt, till exempel stöd för bete genom medel från den strategiska planen för den gemensamma jordbrukspolitiken och viss restaurering av natur genom EU:s miljöfond LIFE. Ordet skötsel används här i vid bemärkelse och inkluderar även restaurering.

Arbetet med skötsel av skyddade områden följs upp genom länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och föreningen Laponiatjuottjudus återrapportering för hur bidragen från Naturvårdsverket har använts, samt genom verksamhetsberättelser där de beskriver genomförda insatser och resultat. Uppgifter om naturtyper och arter, och åtgärder för dessa, rapporteras även i särskilda IT-stöd. Naturvårdsverket har ett årligt avtal med SLU Artdatabanken och SLU Centrum för biologisk mångfald (SLU CBM) som med vår finansiering bidrar till att den senaste kunskapen om arter och naturtyper kan tas in i arbetet med skyddade områden.

Budgeten för 2024 har varit ungefär på samma nivå som 2023 men betydligt lägre än 2022. Enligt Naturvårdsverkets bedömning räcker inte avsatta medel till för att upprätthålla befintliga naturvärden i skyddade områden eller för att nå nationella miljömål, uppfylla EU-krav eller internationella åtaganden om biologisk mångfald. Riksrevisionen gjorde under 2024 en granskning av förvaltningen av skyddad natur som pekade i samma riktning (RiR 2024:11)³. Naturvårdsverket har tagit fram en handlingsplan utifrån granskningens rekommendationer.

Hösten 2024 skickade Naturvårdsverket ut en remissversion av handlingsplan för förvaltningen av skyddad natur. Den beräknas bli klar under 2025.

För 2024 nämner flera länsstyrelser i framför allt södra och mellersta Sverige att de prioriterar naturvårdande skötselåtgärder framför friluftsåtgärder. Löpande hävd av gräsmarker prioriteras som regel högt och har därför inte minskat lika mycket som till exempel arbete med restaurering, men ingen av åtgärdstyperna har kunnat göras överallt där behov finns. Åtgärder som restaurering av natur, stängsling, skyltning, underhåll och markering av gränser har i stor utsträckning fått skjutas på framtiden. Undantagen där restaureringar genomförs är bland annat insatser inom LIFE-projekt med medfinansiering från EU eller restaurering av våtmarker som kunnat finansieras med medel från våtmarkssatsningen.

En stor del av länsstyrelsernas löpande skötselkostnader är knutna till bevarande av ängs- och naturbetesmarker. Stora arealer av naturbetesmarker underhålls röjs och betas och ängar hävdas. Många av markerna har tidigare restaurerats. En viktig del av dessa åtgärder får stöd genom den svenska strategiska planen för den EU-gemensamma jordbrukspolitiken. Dessa är inte finansierade av 1:3-anslaget och ingår därför inte i denna ekonomiska redovisning. Att förvaltarna även behöver använda betydande medel från 1:3-anslagen beror i regel på att miljöersättningarna inte är sökbara för vissa marker eller på att ersättningsnivåerna inte motsvarar de faktiska skötselkostnaderna och därmed är för låga för att motivera brukare att själva söka medel för att sköta markerna.

Tabell 23 visar inrapporterade kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på åtgärder utifrån ekonomisk redovisning av skötselschablonbidraget. En del av de kostnader som redovisas för 2024 är slutförande av åtgärder som avtalats 2023 men utförts i början av 2024 finansierade av 2023 års medel.

³ <https://www.riksrevisionen.se/granskningar/granskningsrapporter/2024/forvaltningen-av-skyddad-natur.html>

Tabell 23. Inrapporterade kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på åtgärder utifrån ekonomisk redovisning av skötselschablonbidraget (tkr).

Åtgärdskategori	Kommentar*	2022	2023	2024
Betesdrift	Alla löpande åtgärder för bete, inkl. stängsling och annat som krävs för betet.	92 425	67 819	56 947
Ängsbruk	Alla löpande åtgärder för ängsbruk som krävs för att upprätthålla hävden.	31 329	22 608	25 652
Restaurering	Åtgärder för att återställa naturtyper eller objekt till ett tidigare mer gynnsamt tillstånd, t.ex. naturbetesmarksrestaurering. Vanligtvis mer omfattande och avgränsat till en kortare tidsperiod. (inkluderar ej våtmarker inom den särskilda satsningen).	114 478	69 603	50 366
Skötsel av träd	Skötsel av enskilda träd, t.ex. frihuggning av ekar och hamling.	11 194	5 365	4 620
Naturvårdsbränning	Alla former av naturvårdsbränning i t.ex. skogs-, hed- eller gräsmarker.	13 563	3 309	3 898
Artinriktad skötsel	Specifika åtgärder som syftar till att arbeta med en viss art, exempelvis arbete med ÅGP-arter inom skyddade områden eller artfrämjande åtgärder för att gynna miljöer för t.ex. fjärilar (finansierade med skötselmedel och utförda inom skyddade områden).	7 039	4 207	3 333
Åtgärder mot invasiva främmande arter	Här ingår artbekämpning, såsom minkjakt och skydds jakt (finansierat med skötselmedel och utfört inom skyddade områden).	6 449	1 756	1 198
Marin skötsel	Sammanställt för de organisationer som angivit detta specifikt i redovisningsmallen.**	3 597	4 071	1 602
Övrig skötsel	Skötsel av markslag som är mer ovanliga i skyddade områden, såsom åker/vall, tomtmark, eller trädgårdar.	16 358	11 285	8 141
Summa av ovanstående		296 432	190 023	155 757
Uppföljning naturtyper och arter		17 620	6 727	5 465

Källor: Länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och föreningen Laponiatjuottjudus ekonomiska redovisningar av 1:3 skötselschablonbidrag.

Bruttokostnader anges, det vill säga ej avdrag för eventuella intäkter. Observera att kostnader redovisade under andra poster i ekonomisk redovisning av skötselschablonbidrag (*Övergripande arbete skötsel samt Övriga VHT som ingår i EXTANSL-koden men som inte specificerats ovan*), samt ytterligare kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden som finansieras av andra medel (till exempel miljöersättning genom den strategiska planen för den EU-gemensamma jordbrukspolitiken, LIFE-medel från EU, våtmarkssatsningen, särskilda medel för arbete mot invasiva arter, ÅGP- och LONA-medel), inte redovisas i tabellen här.

* Kommentarer i den ekonomiska redovisningsmallen är mer utförliga än vad som redovisas i denna tabell.

** Under verksamhetsposten Övriga VHT som ingår i EXTANSL-koden men som inte specificerats ovan.

3.1.2 Resultat av skötsel av arter och naturtyper

Effekterna av de skötselinsatser som görs för arter och naturtyper registreras i viss mån i IT-stöd som NNK (Natura-naturtypskartan), Skötseldos och Artportalen. För inrapportering av data om våtmarksåtgärder har länsstyrelserna tagit fram ett IT-system, som bygger på ett flerårigt samarbetsprojekt mellan Naturvårdsverket, länsstyrelserna, HaV, Skogsstyrelsen och Jordbruksverket.

Det finns vägledning om uppföljning av arter och naturtyper men när resurserna, som under 2024, inte räcker till alla åtgärder som bedöms vara nödvändiga uppger flera länsstyrelser att uppföljningen prioriteras ner. Då till exempel en hotad fjäril fortsätter minska i ett område och man vet att det behövs mer insatser för att rädda kvar den är det rimligt att skötselåtgärder prioriteras. Nedprioriteringen av uppföljning, dokumentation, eller utvecklingen av stödsystemen för att hantera detta, försvårar dock överblicken av resultat, behov, prioriteringar och effektivt arbete för att

rädda arter på längre sikt. Riksrevisionens granskning av förvaltningen av skyddad natur som kom under året pekade på behoven av bättre vägledningar och system för uppföljning, både för att nå förvaltningsmål och för att bedöma effekten av genomförda åtgärder.

DATA OM SKÖTSELÅTGÄRDER

Skötseldos är Naturvårdsverkets IT-stöd för förvaltningen av statliga skyddade områden. Systemet innehåller information om anordningar och skötselområden och ger länsstyrelserna möjlighet att planera och registrera åtgärder, såväl för skyddade områden som för åtgärdsprogram för hotade arter och för statliga leder i fjällen. Länsstyrelsen i Kalmar län använder ett eget, liknande system som heter Sidos.

Naturvårdsverkets vägledning är att skötselåtgärder som genomförts med medel från 1:3-anslaget ska registreras löpande i Skötseldos.

Förvaltningsorganisationerna rapporterar dock uppgifter i Skötseldos på ganska olika sätt vad gäller hur stor andel av åtgärderna som registreras, hur uppgifterna klassas och hur noga de ritas in. Det gör att det är svårt att sammanställa och göra jämförelser mellan år, naturtyper och län. Flera län har återkommande framhållit i sina redovisningar att IT-stödet behöver förbättras och att det behövs bättre möjligheter att jobba med data direkt i fält. Naturvårdsverket instämmer och ett arbete har påbörjats för att ta fram nästa generations IT-stöd för skötsel i samverkan med länsstyrelserna.

Nedanstående tabell innehåller arealsiffror för 2022–2024 från Skötseldos och Länsstyrelsen i Kalmar läns verksamhetsberättelser. Naturvårdsverkets bedömning är att siffrorna är osäkra och bör betraktas som exempel på vad som rapporterats in, inte som en fullständig, konsekvent eller representativ beskrivning av det skötselarbete som genomförts.

Tabell 24. Areal (hektar) med olika typer av naturvårdsåtgärder 2022–2024.

Åtgärdskategori	2022 (inkl. Kalmar)	2023 (inkl. Kalmar)	2024 (inkl. Kalmar)
Löpande skötsel	31 030	28 969	29 994
<i>varav betesdrift</i>	23 058	23 872	25 501
<i>varav ängsbruk</i>	2 269	1 827	2 135
<i>varav naturvårdsbränning</i>	290	317	250
<i>varav artinriktad skötsel</i>	2 690	2 102	480
<i>varav skötsel av träd</i>	(antal åtgärder: 177)	(antal åtgärder: 88)	(antal åtgärder: 106)
<i>varav övrig skötsel</i>	1 445	408	679
Restaurering**	8 569	6 082	5 943
<i>varav betesmark och äng</i>	1 729	634	1 003
<i>varav naturvårdsbränning</i>	565	128	209

Källor: Skötseldos samt Länsstyrelsen i Kalmar läns verksamhetsberättelser för 2022–2024. Osäkerheter i underlaget och variationer i rapporteringen gör att siffrorna i tabellen behöver tolkas med försiktighet. Det är inte säkert att en skillnad på till exempel några hundra hektar i rapporterat värde är en verklig förändring. Uppgifterna från Kalmar har särredovisats tidigare år eftersom de redovisar i ett annat system, men i år är de inkluderade i sammanställningen. Observera att detta endast är ett urval av alla åtgärder som lagras i systemen. Urval i Skötseldos utifrån Kategori "Artinriktad skötsel", "Betesdrift", "Ängsbruk", "Skötsel av träd", "Naturvårdsbränning", "Restaurering naturtyper", samt "Övrig skötsel naturtyper"; Status "Avslutad" samt "Genomförd"; och Typ "Löpande skötsel/drift", "Nyanläggning/Nyskapande, samt "Restaurering".

* Uttagsdatum 2025-01-16. Åtgärder för 2022–2024 har exkluderats om de i Skötseldos rapporterats som finansierade med medel från våtmarkssatsningen (markerade VÅMÅ), Vilda pollinatörer (VIP), LIFE och Naturnära jobb. Det kan inte uteslutas att annan finansiering än 1:3 i vissa fall bidragit till de åtgärdade ytorna i tabellen, men merparten bör vara 1:3.

** Angivna arealer under Typ "Nyanläggning/Nyskapande" respektive "Restaurering" i Skötseldos. För Kalmar län angivet under Åtgärd: Restaurering.

VERKSAMHETSBERÄTTELSE 2024

För att ge exempel på det som länsstyrelserna, Stiftelsen Tyrestaskogen och föreningen Laponiatjuottjudus har genomfört under 2024 presenteras här några utdrag ur deras verksamhetsberättelser. Det finns både exempel på lyckade åtgärder och exempel på sådant som inte går att genomföra inom ramen för nuvarande medelstilldelning.

BETESDRIFT OCH SLÅTTER

Länsstyrelserna använder en betydande del av skötselschablonen till skötsel av artrika ängs- och naturbetesmarker i skyddade områden. Många län anger att den här skötseln har högsta prioritet när anslagen inte är tillräckliga. Man försöker också hitta andra sätt att finansiera hävden. Många restaureringar av igenväxta betesmarker finansieras till exempel med medel från EU:s LIFE-fond. I några fall har även medel från våtmarkssatsningen kunnat bidra till restaureringar av hävdade marker, till exempel genom att förbättra hydrologin i orkidérika kalkkärr.

De flesta av förvaltningsorganisationerna söker också de generella miljöersättningarna för skyddade områden där det inte finns någon annan sökande. Vanligt är att man söker stöden för skötsel av ängar där miljöersättningarna ger en förhållandevis låg ersättning för nedlagt arbete. Det vanligaste är dock att det är jordbrukare som själva söker stöden för skötsel av framför allt betesmarker. Miljöersättningarna finansierar i mycket stor utsträckning skötseln av ängs- och betesmarkerna i de skyddade områdena.

Även om skötseln av de hävdade markerna prioriteras så anger flera länsstyrelser att man inte klarar av att upprätthålla hävden överallt. När stödet för myrslåtter i norra Sverige togs bort från den strategiska planen för den gemensamma jordbrukspolitiken, upphörde till exempel hävden av många tusen hektar i Norrbottens län. År 2024 har därför bara en bråkdel kunnat hävdas med skötselmedel i två områden. Upphörd myrslåtter missgynnar bland annat kärlväxten myrbräcka, som Sverige ska bevara inom Natura 2000-områden. Om resurserna inte räcker för att stoppa försämringar eller nå bevarandemål i Natura 2000-områden kan det betyda att Sverige inte uppfyller sina EU-rättsliga förpliktelser.

I många län finns ett stort behov av restaurering av ängs- och betesmarker som är under igenväxning. Åtgärderna är kostsamma med röjning och stängsling och flera länsstyrelser anger även att det är svårt att hitta djurhållare. Länsstyrelsen i Dalarnas län skriver till exempel att många av deras betesmarker ligger långt från gårdar med djur. Det innebär höga kostnader för bete och de har därför svårt att få djur till alla marker. Länsstyrelserna i Västmanlands och Stockholms län tar upp att de har många skyddade områden med hävdmarker på öar. Det medför höga skötselkostnader och utan stöd från förvaltningarna går det inte att få lönsamhet i jordbruken.

NATURVÅRDSBRÄNNING

Naturvårdsbränning har genomförts i såväl gräs- och ljungmarker som i skog under 2024. Arbetet med naturvårdsbränning av skog sker till största delen inom LIFE-projektet Life2Taiga, där 17 länsstyrelser samverkar. De flesta naturvårdsbränningar är i storleksordningen 5 till 15 hektar, men i Dalarna genomfördes en bränning på hela 127 hektar i Gåsbergets naturreservat.

Ett dilemma flera beskriver är att det är brist på entreprenörer vilket medför att det är svårt att få bränningar genomförda under de ofta korta perioder med lämpligt väder. I många län pågår därför ett arbete med att bygga upp egna organisationer för att kunna genomföra naturvårdsbränningarna i egen regi. För att kunna öka kapaciteten är långsiktighet i planering och finansiering viktigt.

I många län bränner man även ljunghedar och gräsmarker som en del i skötselarbetet, se till exempel Skånes arbete i Drakamöllans naturreservat nedan.

ARTINRIKTAD SKÖTSEL

Den stora minskningen av artinriktad skötsel som noterades 2023 har fortsatt även 2024. Genom samverkan med ÅGP, våtmarkssatsningen, LIFE-projekten eller arbetet mot invasiva åtgärder genomförs ändå en del värdefulla åtgärder. Länsstyrelsen i Blekinge län har till exempel återskapat en häckningsbiotop för backsvala i sandsluttningar i naturreservatet Ljungryda i samband med maskinell bortgrävning av invasiva främmande arter.

Länsstyrelsen i Skåne län har gjort en rad åtgärder i naturreservatet Drakamöllan. Nödvändiga betesdjur finns i området och man bränner sedan 2016 årligen partier med förvedad ljung. Man "plöjer" också mindre ytor för att få fram bar sand. Metoderna liknar den traditionella skötseln av ljunghedar i området kring Drakamöllan med bete, ljungbränning och tillfälliga små åkrar. Bränningen ger betesdjuren bättre foder, med spädare gräs och fler blommor, samtidigt som markstörningen gynnar arter som är knutna till bar sand. En välskött och välbetad hed innehåller en större biologisk mångfald och är till på köpet trevligare att vandra i. Blommor som backtimjan, hedblomster och fältsippa breder ut sig när den grova gamla ljungen trycks tillbaka. Många hotade bin, fjärilar och andra insekter lever i den solvarma sanden. Det är också här som den hotade fältpiplärkan letar insekter under häckningen.

GRÄNSMARKERINGAR

Att naturreservatens gränser är tydligt utmärkta fyller flera syften, bland annat att göra det tydligt var reservatets föreskrifter gäller och därmed bidra till att de följs. Trots att förvaltningsorganisationerna lägger förhållandevis stora resurser på gränsmarkering anger mer än hälften tydligt att de inte klarar av uppgiften idag och att det byggs upp framtida underhållsskulder. Två exempel är länsstyrelserna i Jönköpings respektive Västra Götalands län.

Länsstyrelsen i Jönköpings län uppger att de har sänkt standarden på gränsmarkeringen men hinner ändå inte märka ut gränserna i den takt som nya reservat tillkommer. Man uppger att det utöver nya reservat finns ett 80-tal äldre områden som är i akut behov av underhållsmarkering om acceptabel standard ska upprätthållas.

På liknande sätt uppger Länsstyrelsen i Västra Götalands län att underhållsbehovet av äldre gränser i gamla naturreservat är mycket stort, särskilt i skogsreservaten. Enligt deras beräkning så har de 155 mil gräns som behöver inventeras och eventuellt åtgärdas.

BEKÄMPNING AV INVASIVA ARTER I SKYDDADE OMRÅDEN

Under 2024 genomfördes insatser mot invasiva främmande arter i skyddade områden. Exempel är åtgärder mot jätteloka, jättebalsamin, blomsterlupin, vresros, parkslide, gul skunkkalla och mink. I verksamhetsberättelserna räknas upp nästan 30 arter som förvaltningsorganisationerna har försökt begränsa med aktiva åtgärder. Som framgår

av tabell 23 så satsades mindre pengar av skötselschablonen än föregående år på åtgärder mot invasiva arter. Tabell 23 ger emellertid ingen helhetsbild då många åtgärder kunde finansieras med det särskilda anslaget för åtgärder mot invasiva arter som återkom 2024 (se även avsnitt 3.4).

Flera länsstyrelser påpekar att arbetet med invasiva arter kräver långsiktighet. Många av arterna är nog omöjliga att få bort helt, men med en aktiv förvaltning går det att hålla bestånden på en så låg nivå att de skyddade områdenas naturvärden inte äventyras.

RESTAURERING

Som framgår av tabell 23 så fortsätter arbetet med restaurering att minska. Mer än hälften av förvaltningsorganisationerna skriver att restaurering av naturmiljöer är nedprioriterat som en konsekvens av otillräckliga anslag. Att EU:s förordning om restaurering av natur började gälla 18 augusti 2024 märks inte nämnvärt ännu.

Den restaurering som ändå genomförs finansieras i stor utsträckning med andra medel än skötselschablonen, till exempel inom de olika LIFE-projekten som pågår runt om i landet. Inom till exempel LIFE-projektet ”RestoRED”, samverkar nio länsstyrelser för att återskapa eller återställa igenväxta ängs- och betesmarker. Även våtmarkssatsningen bidrar till att restaurera hydrologi och på olika sätt återställa negativt påverkade våtmarker i skyddade områden.

För restaureringsåtgärder i många skyddade områden och naturtyper finns dock i dagsläget ingen annan möjlig finansiering än skötselschablonen. Länsstyrelsen i Blekinge län sammanfattar läget på ett kärnfullt sätt: ”Framtida möjligheter till restaureringar är helt beroende av en stärkt och långsiktig budget. Innan vi vet att det finns medel till att sköta markerna är det inte meningsfullt att restaurera. Åtgärdsbehovet är dock enormt. Det som behövs är bland annat klimatanpassningsåtgärder för strandängar som riskerar att försvinna vid en havsnivåhöjning, friställning av träd i både betesmark och skog, återupptaget bete i igenvuxen betesmark med tillhörande investeringar i stängsel och infrastrukturlösningar för betesdjur.”

Flera länsstyrelser tar liksom Västerbotten upp problematiken med föråldrade beslut och skötselplaner som inte medger den restaurering som idag anses nödvändig för att bevara reservatens naturvärden. Att revidera dessa dokument är ett omfattande arbete som länen har svårt att hinna med i tillräcklig takt. Även Riksrevisionen tog upp detta i sin granskningsrapport om förvaltningen av skyddade områden.

KUNSKAPSUTBYTE OCH SAMVERKAN

Under 2024 har flera kurser och träffar genomförts för samverkan och kunskapsutbyte. Naturvårdsverket deltog på tre träffar med länsstyrelserna om förvaltningen av skyddad natur: två regionala förvaltarträffar (för norra och mellersta Sverige) och en träff med nationalparksförvaltare. Naturvårdsverket har under året arrangerat flera kunskapswebbinarier både tillsammans med andra och i egen regi. Dessa har bland annat tagit upp ämnen som Natura 2000, skötsel av kulturpräglade lövmarker, klimatanpassning av förvaltning av skyddad natur, volontärarbete, granbarkborre i artrika svampreservat och skyltning i skyddad natur. Kurser och träffar skapar en närmare dialog och ökat erfarenhetsutbyte, och bidrar till ett mer effektivt arbete för att nå bevarandemål för arter och naturtyper.

Som nämnts ovan presenterade Riksrevisionen sin granskningsrapport om förvaltningen av skyddade områden under 2024. Naturvårdsverket och länsstyrelserna bistod med underlag.

Flera länsstyrelser framhåller lyckad samverkan såväl inom länsstyrelsen (med exempelvis landsbygdsenhet, kulturmiljöfunktion och ÅGP-handläggare), som med kommuner, andra förvaltningsorganisationer, föreningar och skogsbolag.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län skriver till exempel om Björshuvudet på Tjörn där ett samarbete mellan markägare, djurhållare och Naturskyddsföreningen har möjliggjort återställande av betesmarker. Reservatsbildningen var initialt kontroversiell men har nu resulterat i en positiv lokal utveckling.

Länsstyrelsen i Skåne län berättar om hur privatpersoner, föreningar och företag engagerat sig ideellt i arbetet med skyddad natur och exemplifierar med Tropikariet i Helsingborg. Vid flera tillfällen har de hjälpt till i reservaten runt om i Landskrona kommun, nu senast på Ven, där de ihop med förvaltaren och eldsjälar på ön bland annat röjt sly och den invasiva arten armeniskt björnbär i backarna. De åtta deltagarnas arbete var en hjälp på vägen att hålla de värdefulla backarna öppna och solbelysta vilket gynnar de växter och djur, bland annat sandödla, som finns på platsen.

3.1.3 LIFE

EU:s miljöfond LIFE bidrar med betydande belopp till naturvårdsåtgärder, framför allt i Natura 2000-områden. Naturvårdsverket är nationell kontaktpunkt för LIFE-programmet och erbjuder stöd i form av information och vägledning till dem som vill söka LIFE-medel.

För de projekt som beviljas medel kan LIFE-fonden normalt finansiera 60 % av den totala projektkostnaden. Naturvårdsverket har dessutom i många fall medfinansierat den nationella delen av projektkostnaderna för LIFE-projekt inom området Natur och Biologisk mångfald. Det är ett sätt att växla upp 1:3-anslaget och genomföra prioriterade åtgärder som behövs för att klara kraven enligt art- och habitatdirektivet.

En viktig styrka med LIFE-projekten är att de fokuserar på långsiktiga satsningar och att deras tydliga fokus bidrar till kompetens- och kapacitetssuppleering. Med hjälp av projekten kan storskaliga restaureringar och skötselåtgärder genomföras som har stor betydelse för att förbättra statusen för många värdefulla naturtyper och hotade arter. Projektåtgärderna kan även bidra till viktiga ekosystemtjänster och få positiva socioekonomiska effekter. Målsättningen är att uppnåda förbättringar ska kunna upprätthållas på lång sikt. Därför kräver LIFE-programmet ofta en plan för den fortsatta förvaltningen efter att projekten avslutas.

SKRIVARSTÖD OCH ANSÖKNINGAR TILL EU 2024

Naturvårdsverket vill uppmuntra länsstyrelser att söka LIFE-medel för projekt som bidrar till att uppfylla myndighetens uppdrag – att miljö kvalitetsmålen nås och att värdefulla naturområden förvaltas för statens räkning. Därför kan de som är intresserade av att göra LIFE-ansökningar söka skivrarstöd från Naturvårdsverket för att ta fram en ansökan inom området LIFE Natur och Biologisk mångfald.

Ett projekt beviljades skivrarstöd 2024:

- Länsstyrelsen i Skåne län för framtagande av en ansökan om restaurering av artrika ljunghedar och andra hedmiljöer i södra Sverige.

Projektet skickade in sin ansökan till EU-kommissionen hösten 2024 (under projekt-namnet *Heath LIFE*). Naturvårdsverket ingår som projektdeltagare och medfinansier i projektet. EU-kommissionens ställningstagande till ansökan förväntas före sommaren 2025.

Två standardprojekt (projektform SAP) med fokus på restaurering av Natura 2000-naturtyper beviljades projektfinansiering från EU 2024; *Improve Aquatic LIFE* och *LIFE's a Beech*. Projekten kommer även att medfinansieras av Naturvårdsverket. Länsstyrelsen i Skåne län koordinerar bägge projekten och fick skrivarstöd av Naturvårdsverket 2023 för att ta fram respektive ansökan. *Improve Aquatic LIFE* kommer att vara ett av Europas största vattenvårdsprojekt och är inriktat på restaurering av vattendrag, sjöar, svåmmiljöer, våtmarker och kustmiljöer. Projektet berör ett tjugotal avrinningsområden till hav i södra Sverige. Nio länsstyrelser, två kommuner, tre universitet, Sportfiskarna, HaV samt Naturvårdsverket deltar i projektet som kommer att pågå till augusti 2031. I projektet *LIFE's a Beech* ska bokdominerad ädellövskog restaureras i södra Sverige och i Belgien. Utöver tre länsstyrelser, Stiftelsen Skånska Landskap, Stiftelsen Nordens Ark, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och Naturvårdsverket har projektet även samarbetspartners i Belgien. Projektet kommer att pågå 2025–2030.

LIFE-PROJEKT 2024

Sammanlagt pågick fem LIFE-projekt där Naturvårdsverket var medfinansier under året.

Tabell 25. Pågående LIFE-projekt 2024 som Naturvårdsverket medfinansierar från 1:3-anslaget.

Projekt	Beskrivning	Projektperiod	Total budget hela projektet (€)	Bidrag från EU (€) av total budget	NV med-finansiering (€) av total budget*
GRIP on LIFE-IP (LIFE16IPE/SE/000009)	Implementera PAF** för Natura 2000 med funktionella vatten- och våtmarksekosystem som modell	2017–2025	16 653 702	9 693 702	3 331 779
LIFE RestoRED (LIFE19NAT/SE/000172)	Restaurering av hävdberoende gräsmarker i Natura 2000-områden	2021–2027	14 547 148	8 728 288	4 364 145
Life2Taiga (LIFE21-NAT-SE-Life-2Taiga/101074359)	Naturvårdsbränning i västlig taiga och andra brandberoende skogs-naturtyper i Natura 2000-områden	2022–2028	23 452 195	15 712 970	4 477 247
TRIWA LIFE (LIFE21-NAT-SE-TRIWA-LIFE/101074158)	Restaurering av vattendrag i Torneälvens biflöden	2023–2030	21 363 544	12 818 126	84 000
Improve Aquatic LIFE (LIFE23-NAT-SE-Improve-Aquatic-LIFE/101148230)	Restaurering av vattendrag, sjöar, svåmmiljöer, våtmarker och kustmiljöer	2024–2031	34 028 559	20 417 135	2 834 138
Totalt för dessa projekt			110 045 148	67 370 221	15 091 309

* Inkluderar i år (till skillnad från tidigare år) även kostnader för Naturvårdsverkets projektdeltagande. Vissa belopp har dessutom korrigerats något jämfört med tidigare rapporteringar efter en förnyad genomgång.

** Prioriterad åtgärdsplan för Natura 2000 år 2021–2027 (Prioritised Action Framework for Natura 2000).

Tabell 26. Utbetalda 1:3-medel till pågående LIFE-projekt 2022–2024 (tkr).

Projekt	Utbetalt 2022	Utbetalt 2023	Utbetalt 2024
LIFE Taiga*	–1 213	-	-
LIFE BTG*	3 171	-	–921
GRIP on LIFE-IP**	11 400	0	5 700
LIFE RestoRED**	13 500	0	6 750
Life2Taiga	0	7 700	7 900
TRIWA LIFE	-	134	134
Improve Aquatic LIFE	-	-	1 215
Summa	26 858	7 834	20 778

Värdet noll (0) i tabellen innebär att projektet varit aktivt men att det inte erhållit medel från Naturvårdsverket det året. Tom ruta (-) innebär att projektet varit inaktivt (antingen avslutat eller ännu ej uppstartat).

* Återtag 2022 respektive 2024 av oförbrukade bidrag avseende Naturvårdsverkets medfinansiering.

** Medfinansiering avseende 2022 och 2023 har utbetalats under år 2022.

AVSLUTADE LIFE-PROJEKT 2024

Under året avslutades inga LIFE-projekt där Naturvårdsverket varit medfinansier eller projektdeltagare.

3.1.4 Inmätning av områdesskyddsgränser

Inmätning av områdesskyddsgränser (i huvudsak naturreservatsgränser) görs för att få korrekt och rättssäker redovisning av gränserna i naturvårdsregistret och i förlängningen även i fastighetsregistret. Gränserna stakas ut i terrängen och mäts in i fält. I de fall naturreservatsgränsen sammanfaller med eller går fram till en fastighetsgräns mäts också fastighetsgränsens gränspunkter in för att säkerställa att reservatet hamnar på rätt berörd fastighet.

Kostnader för inmätning kan bäras av endera 1:3- eller 1:14-anslaget. År 2022 och 2023 togs kostnaderna för inmätning på 1:3-anslaget medan år 2024 finansierades verksamheten av 1:14-anslaget. Här nedan presenterar vi inmätningen i sin helhet, oaktat vilket anslag som finansierat verksamheten.

Inmätning av områdesskyddsgränser har sedan 2017 utförts av Skogsstyrelsen som då tog över efter Lantmäteriet. Under 2024 var Skogsstyrelsens inmättningsverksamhet på en högre nivå än under 2023 (tabell 27). Med en årlig omfattning om cirka 30 mnkr finns förutsättningar att genomföra inmätning av tillkommande skyddade områden och även en del av de äldre områdena där inmätning behövs. Skogsstyrelsens inmätningar av fastighetsgränspunkter (som sammanfaller med reservatsgräns) levereras löpande till lantmäterimyndigheterna som använder mätdata för att förbättra kvaliteten i den digitala registerkartan.

Fram till och med 2022 utförde Lantmäteriet viss inmätning inom projekt avseende överföring av områden ägda av SFV till Naturvårdsverket. Övrig inmätning som Lantmäteriet utför åt Naturvårdsverket sker som myndighetsutövning inom Lantmäteriets fastighetsbildningsverksamhet och inkluderas i stället i posten ”Förrättning” i tabell 17, avsnitt 1.8.

Tabell 27. Förbrukade medel till inmätning av områdesskyddsgränser (tkr).

	2022	2023	2024
Skogsstyrelsens inmätning (1:3-anslaget)	28 500	28 000	-
Skogsstyrelsens inmätning (1:14-anslaget)	-	-	30 000
Lantmäteriets inmätning (1:3 anslaget)	464	5	0
Summa	28 964	28 005	30 000

Källa: Naturvårdsverkets huvudbok, 2025-01-24.

Skogsstyrelsen har under 2024 arbetat med mätuppdrag i 487 olika områdes-skyddsobjekt (i huvudsak naturreservatsobjekt) spridda över hela landet (jämfört med 466 objekt under 2023). Under 2024 beställdes inmätning på 265 objekt och 259 inmätningssuppdrag har slutförts under året (motsvarande siffror för 2023 var 270 beställda och 278 slutförda). Skogsstyrelsen lade ner cirka 20,5 årsarbetskrafter på inmätningens verksamheten under 2024 vilket är något högre än 2023 (då det var cirka 19,5 årsarbetskrafter).

Målsättningen är att reservaten ska vara inmätta innan beslut tas för att säkerställa att gränser är tydliga och korrekta vid beslut. Av de 220 statliga naturreservat som nybildades 2024 är drygt 40 % slutligt inmätta. Detta är en lägre andel slutligt inmätta nybildade naturreservat än 2023 men betydligt fler till antal (2023 nybildades 94 statliga naturreservat varav drygt 50 % var slutligt inmätta). Av de 259 slutförda uppdragen 2024 var det 174 där inmätningen av hela området slutfördes (slutligt inmätt).

Av de totalt cirka 5 830 statliga naturreservat som beslutats till och med 2024 så är 3 445 slutligt inmätta (cirka 60 %) vilket är samma andel som 2023.

Avseende kvalitetshöjande åtgärder i den digitala registerkartan i samband med inmätning av områdesskyddsgränser så gjorde Skogsstyrelsen 158 mätdata-leveranser till lantmäterimyndigheterna under 2024 som resulterade i 1 423 förbättrade fastighetsgränspunkter i den digitala registerkartan (under 2023 levererades 159 mätdataleveranser och 1 660 kvalitetsförbättrande fastighetsgränspunkter).

Lantmäteriet har ambitionen att vartannat år utföra kontrollmätningar för att säkerställa att Skogsstyrelsens inmätningar håller den kvalitet som behövs. Under 2024 genomfördes inga kontrollmätningar.

3.2 Restaurering av ängsmark, betesmark och hamlade träd inom det nationella programmet för restaurering

Regeringen har anvisat medel för en särskild satsning på åtgärder för restaurering och skötsel av ängs- och betesmarker med syftet att bevara och återställa biologisk mångfald i odlingslandskapet.

I april 2024 beslutade regeringen om en ny stödförordning; Förordning (SFS 2024:202) om statligt stöd för vissa åtgärder som syftar till att bevara eller återställa biologisk mångfald⁴. Förordningen reglerar statligt stöd för restaurering av ängsmark, betesmark och tidigare hamlade träd. I och med att stödförordningen trädde i kraft

⁴ <https://www.svenskforfattningssamling.se/sites/default/files/sfs/2024-04/SFS2024-202.pdf>

kunde länsstyrelserna öppna för ansökningar om ersättning för restaurering av ängsmark, betesmark och hamlade träd inom det nationella programmet för ersättning till restaurering och vissa skötselåtgärder i ängs- och betesmarker.

Naturvårdsverket fördelade 18,5 mnkr kr till länsstyrelserna, varav 13 mnkr till ersättning för genomförande av restaureringsåtgärder inom det nationella programmet och 5,5 mnkr till administration av ansökningar samt inrättande av en e-tjänst för ansökningar.

Under 2024 har 15,4 mnkr av tilldelade medel förbrukats, varav 11,6 mnkr för rena åtgärder och 3,8 mnkr för samordning och administration med mera. Skälet till att inte alla medel har använts är bland annat att stödförordningen och Naturvårdsverkets föreskrifter för programmet inte trädde i kraft förrän i maj och att länsstyrelserna därför inte kunde öppna för ansökningar förrän i juni. Den sena starten av det nya programmet, samt att det inte fanns någon e-tjänst för ansökningar, medförde också att inte alla länsstyrelser öppnade för ansökningar under 2024. Det var också i vissa fall svårt för sökande att hinna utföra restaureringsåtgärderna innan årsskiftet, vilket innebär att ersättning inte alltid hann betalas ut under 2024.

Länsstyrelserna har nu i samråd med Naturvårdsverket färdigställt en e-tjänst för ansökningar vilket kommer att underlätta för såväl stödsökande som för handläggning av ansökningar under 2025. I och med att länsstyrelserna under 2025 också kan öppna för ansökningar tidigt på året är förutsättningarna bättre för att restaureringsåtgärder ska kunna genomföras och ersättning betalas ut under året.

RESTAURERING AV ÄNGSMARK OCH BETESMARK

Under 2024, undantaget de insatser som gjordes under första kvartalet vilka redovisats i föregående års återrapportering, har restaureringsåtgärder inom programmet genomförts i 145 områden med en sammanlagd areal på 523 hektar i 16 län. Den sammanlagda kostnaden för dessa åtgärder uppgick till 6 845 tkr, vilket innebär en genomsnittlig kostnad på cirka 13,1 tkr per hektar restaurerad mark. För vissa av markerna kommer dock restaureringsåtgärderna att pågå under några år varför kostnaderna per hektar troligen kommer att bli högre.

Restaurering av betesmark var vanligast med 512 hektar fördelat på 136 områden i 15 län. Det restaurerades 11 hektar slätteräng fördelat på nio områden i fem län. Den genomsnittliga arealen för restaurerad mark var 3,8 hektar för betesmark och 1,2 hektar för ängsmark.

De vanligaste naturtyperna hos de betesmarker som blivit klassade⁵ var silikatgräsmarker (6270, 38 %) och trädklädd betesmark (9070, 22 %), men även kalkgräsmarker (6210) och fuktängar (6410) förekom. För cirka 35 % av områdena hade ingen naturtyp angetts. De restaurerade slätterängar som hade blivit klassade utgjordes främst av naturtyperna höglänta slätterängar (6520, 33 %) och slätterängar i låglandet (6510, 22 %) men även stagg-gräsmarker (6230) och strandängar vid Östersjön (1630) förekom.

⁵ Koderna avseende de svenska naturtyperna, som följer inom parenteser i avsnittet nedan, är hämtade från art- och habitatdirektivets bilaga 1.

RESTAURERINGSHAMLING

Restaureringsåtgärder för hamlade träd har under 2024, undantaget de insatser som gjordes under första kvartalet vilka redovisats i föregående års återrapportering, genomförts på 213 träd i nio områden i sju län. Den totala kostnaden för detta var 195 tkr, det vill säga 915 kronor per restaurerat träd. De vanligaste trädarterna som restaurerades var ask, lind och björk, men även lönn och sälg förekom.

3.3 Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper

Arbetet inom åtgärdsprogrammen för hotade arter och naturtyper (ÅGP) fokuserar på att bevara de arter och livsmiljöer som är särskilt hotade i Sverige. I arbetet ingår att identifiera och genomföra viktiga åtgärder utifrån arternas habitatkrav. Genom arbetet med ÅGP har artperspektivet fått en tydlig tillämpning i naturvårdsarbetet. Några arter och naturtyper är prioriterade enligt EU:s naturvårdsdirektiv.

I början av 2024 fanns 130 gällande åtgärdsprogram. Under året avslutades åtgärdsprogrammet *Brandinsekter i boreal skog* (tabell 28). Programmet har uppfyllt ett flertal mål: kunskap har spridits, behovet av åtgärder har belysts, metoder för övervakning och uppföljning av vissa arter har utvecklats, den operativa verksamheten av åtgärdsprogrammet har fått bränning som accepterad och väletablerad naturvårdsskötselmetod. Åtgärdsprogrammet har uppfyllt sitt syfte i och med att naturvårdsbränningar idag ingår i andra verksamheter utanför programmet, genom kontinuerliga insatser från områdesskydd, förvaltning och från skogsbolagens sida, samt som en del av FSC:s standard för skogsbruk.

Tabell 28. Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper 2022–2024.

	2022	2023	2024
Antal gällande, fastställda program i början av året	132	131	130
Antal nya fastställda program under året	0	0	0
Antal fastställda programredovisningar	6	13	13
Antal uppdaterade åtgärdstabeller	5	6	9
Antal avslutade program under året	1	1	1

Källa: Länsstyrelsernas redovisning samt förteckning över gällande åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper.

För fjällrävarna var 2024 ett mycket bra år. Beräkningar baserade på populationsmodellen visar att fjällrävspopulationen nu består av 582 vuxna individer, varav Sverige (inklusive Finland) beräknas ha 290 individer och Norge 292 individer. Finland hade föryngringar för tredje året i rad. Det nordiska samarbetet kring åtgärdsprogrammet för fjällräv utvecklas.

Fjällgåspopulationen visar fortsatt en positiv trend. Uppföljningen under hösten 2024 konstaterade 13 kullar med sammanlagt 29 ungar som överlevt till flygg ålder. Från uppfödningssamheten sattes totalt 44 uppfödda fjällgäss ut på två platser i Norrbottensfjällen. Några av dessa sändarförseddes och skickade värdefull information om positioner för fjällgässen och deras flyttmönster. En av de sändarförsedda utsättningsgässen (och då troligtvis resten av flocken) befann sig i slutet av augusti i norra delen av utsättningsområdet och uppehöll sig under resten av sommaren i och runt området där den sattes ut.

Ett åtgärdsprogram som många län arbetar med är svampar i ängs- och betesmarker. I flera län har åtgärder som restaurering, återupptaget bete och slåtter visat på positiva resultat för rödlistade ängssvampar. Arbetet visar också att prioritering och styrning av resurser till utvalda åtgärdsprogram kan leda till att arternas förutsättningar förbättras, i ett läge där befintliga resurser inte räcker till alla åtgärdsprogram.

Genom arbete med uppfödning och återintroduktion har en av Sveriges mest sällsynta skalbaggar, större ekbock, åter förekomster på fastlandet. Tidigare fanns arten enbart i Halltorps hage på Öland. Under 2024 bekräftades kläckhåll i Blekinge län. Arten har sedan 2023 bekräftad kläckning på fastlandet i Kalmar län. Arten lever cirka fem år som larv inuti veden på gamla ekar. Kläckningen av vuxna skalbaggar är ett resultat av utsättningar som påbörjades 2017.

Läget för flera hotade fjärilsarter är fortsatt allvarligt. För mnemosynefjärilen gjordes inga observationer under 2024 i Blekinge, vilket kan innebära att arten försvunnit från länet och även från kontinental region. Arten finns kvar i boreal region på ett fåtal platser i Uppsala och Stockholms län samt en väletablerad population i Västernorrlands län.

Under 2020–2022 genomfördes via ett regeringsuppdrag en storsatsning på vilda pollinatörer. Som en del av denna satsning genomfördes riktade skötselinsatser inom nationellt viktiga områden för hotade vildbin inom åtta län i södra Sverige. Åtgärder i form av bland annat röjning, bränning, schaktning, stängsling av betesmarker, samt sådd och plantering av ängsväxter genomfördes till en kostnad av totalt 30 741 tkr. Under 2024 har Lunds universitet på uppdrag av Naturvårdsverket genomfört en uppföljning av en del av dessa åtgärders effekter. Undersökningen visar att insatserna bidragit till att snabbt öka mängden blottlagd sand – en viktig boplatresurs för vilda solitära bin. På längre sikt skapar åtgärderna sannolikt också bättre förutsättningar för viktiga nektar- och pollenväxter att etablera sig. Undersökningen kunde också visa att antalet individer av vildbin var högre i åtgärdade områden jämfört med kontrollområden. Hela 19 av 30 särskilt naturvårdsintressanta arter som var i fokus i studien påträffades inom de åtgärdade områdena. Ett särskilt intressant fynd var kölblodbi, en art som trots intensiva eftersök inte observerats i Sverige sedan 1991 och som befarats vara utdöd. Antalet arter av de naturvårdsarter som var i fokus i studien var dock inte högre inom de åtgärdade områden, något som kan förklaras med en viss tidsfördröjning både innan de restaurerade områdena kan erbjuda både boplatser och föda i form av blommande örter, och innan arterna hunnit sprida sig till områdena. Andra undersökningar har konstaterat att hotade vildbin kan etablera sig på nya platser snabbt bara förutsättningarna är de rätta, vilket visar att de genomförda insatserna har stora möjligheter att på sikt bli mycket lyckade.

Länsstyrelserna redovisar årligen hur mycket av bidragen som används inom varje åtgärdsprogram för dialog och samverkan, aktiva åtgärder, datainsamling och analyser samt hur mycket som läggs på den övergripande koordineringen av ÅGP-arbetet. Länsstyrelsernas kostnader de senaste tre åren redovisas i tabell 29.

I juni 2024 fördelade Naturvårdsverket 20 mnkr extra till länsstyrelserna, utöver tidigare ordinarie tilldelning om 28 mnkr under året, som en förstärkning av ÅGP för insatser som särskilt bidrar till att förhindra igenväxning av kulturlandskapet och bevara de svenska växt- och djurarterna. Huvuddelen av dessa medel härrörde från det tillskott om 30 mnkr som genom vårändringsbudgeten tillfördes anslag 1:3 ap.2 avseende just sådana insatser.⁶

Under 2024 förbrukades sammantaget cirka 42,3 mnkr inom länsstyrelsernas arbete med ÅGP. Utöver det har cirka 0,6 mnkr använts för bidrag till Naturskyddsföreningen för arbetet med Projekt vitryggig hackspett samt 0,4 mnkr till Svenska Jägarförbundet för Projekt fjällgås. Projektet för bevarande av Ölands Mittlands unika värden har fått en mnkr. Avsikten med projektet är att bevara och stärka natur- och kulturmiljövärdena på lång sikt och samtidigt skapa mervärden för lantbruks- och landsbygdsutveckling.

Tabell 29. Länsstyrelsernas kostnader för arbetet med åtgärdsprogram (tkr).

	2022	2023	2024
Dialog och samverkan, övergripande koordinering	33 915	23 974	19 745
Aktiva åtgärder	23 321	15 191	15 656
Datainsamling och analyser	15 422	7 914	6 886
Summa	72 658	47 079	42 287

Källa: Länsstyrelsernas redovisningar.

Länsstyrelsernas samverkan är en viktig del av arbetet med åtgärdsprogrammen. Den innefattar både den interna samverkan med bland annat förvaltning av skyddade områden, områdesskydd samt invasiva främmande arter och den externa samverkan med bland annat markägare, kommuner, andra myndigheter, universitet samt ideella organisationer. Flera externa aktörer har under 2024 genomfört åtgärder i samråd med länsstyrelserna. Arbetet med datainsamling och uppföljning sker i samverkan med bland annat biogeografisk uppföljning och regional miljöövervakning. Ideell miljöövervakning, som till exempel Floraväxteriet, är en viktig del av uppföljningen av kärlväxtarter och bidrar med fynduppgifter till Artportalen. SLU Artdatabankens organismgruppsansvariga fungerar som ett viktigt kunskapsstöd i ÅGP-arbetet och har under 2024 bistått Naturvårdsverket, länsstyrelserna, berörda myndigheter och andra aktörer med expertstöd och underlag i genomförandet av åtgärdsprogrammen.

Naturvårdsverket arbetar fortsatt med att effektivisera arbetssättet inom ÅGP. Befintliga resurser räcker inte till för att genomföra de åtgärder som skulle behövas för att vända trenderna för de arter som omfattas av de befintliga 130 åtgärdsprogrammen. Hårda prioriteringar kan behövas för att kunna göra skillnad för åtminstone de allra mest prioriterade arterna, i stället för att resurser sprids ut på många åtgärdsprogram och därmed riskerar att vara i otillräcklig omfattning för de flesta av arterna.

⁶ En annan del av medlen från vårändringsbudgeten fördelades till länsstyrelserna genom skötselschablonen för motsvarande användning inom skyddade områden. De 30 mnkr som härrörde från vårändringsbudgeten kunde genom omfördelning av andra budgeterade medel dessutom förstärkas med ytterligare 10 mnkr, varför sammantaget 40 mnkr i juni 2024 utbetalades som bidrag till länsstyrelserna för att förhindra igenväxning av kulturlandskapet och bevara de svenska växt- och djurarterna, fördelade till hälften vardera ÅGP och skötselschablon.

3.4 Invasiva främmande arter

Här redovisas medelsanvändning för arbetet med att förebygga och förhindra introduktion och spridning av invasiva främmande arter (IAS).

Invasiva främmande arter har identifierats som ett av de största hoten mot biologisk mångfald. Flera IAS kan även påverka människors och djurs hälsa negativt eller orsaka ekonomisk skada. Naturvårdsverket samordnar tillsammans med HaV IAS-arbetet i Sverige. En EU-förordning om IAS (1143/2014) trädde i kraft 2015 och kompletteras av en förteckning med 88 IAS-arter av unionsbetydelse. Mot dessa arter ska utrotnings- eller hanteringsåtgärder vidtas. I Sverige kompletteras EU-förordningen av bestämmelser om IAS i miljöbalken, samt en nationell förordning (2018:1939) om invasiva främmande arter som beskriver den nationella ansvarsfördelningen. IAS-arbetet i Sverige omfattar även andra invasiva arter som ännu inte berörs av förbud, men som är av nationell betydelse eftersom de utgör hot mot den biologiska mångfalden.

Naturvårdsverket har ett övergripande ansvar för landlevande invasiva arter. Mot invasiva ryggradsdjur är det Svenska Jägarförbundet – *invasiva arter* som genomför utrotningsåtgärder med finansiering från Naturvårdsverket (tabell 30). Personal från projektet kan inom 24 timmar vara på plats för att genomföra bekämpning över hela landet, vilket ger god beredskap för att snabbt hindra etablering och spridning av nya invasiva fågel-, reptil- och däggdjursarter. Mot invasiva landväxter är det länsstyrelsen som ansvarar för att åtgärder vidtas; antingen genom att länsstyrelsen själva tar bort växter på mark där man har rådighet eller genom information och tillsyn av förekomster på andra fastigheter.

En sammanfattning av medelsanvändningen för anslagspost 2 presenteras i tabell 30. En särskild satsning på arbetet med invasiva främmande arter inom ramen för 1:3-anslaget innebär att bidragsmedel kunde fördelas till länsstyrelserna för åtgärder mot invasiva främmande landarter. Åtgärder mot IAS kan även ha genomförts av länsstyrelserna inom ramen för generell skötsel av skyddade områden (se avsnitt 3.1.1 och tabell 23), samt inom projekt finansierade av LONA och ÅGP. Under posten Nationellt väglednings- och utvecklingsarbete år 2024 i tabell 30 nedan ingår 4 450 tkr som SLU Artdatabanken fick, i uppdrag att genomföra ny riskklassificering av cirka 1 800 främmande landarter. Detta arbete beräknas bli klart i början av 2025.

Tabell 30. Förbrukade medel till arbete med invasiva främmande arter (tkr).

	2022	2023	2024
Svenska Jägarförbundet – invasiva arter	13 470	15 766	17 460
Bidrag till länsstyrelser, förbrukat	39 875	688*	12 055
Nationellt väglednings- och utvecklingsarbete	5 515	4 611	8 858
Totalt	58 860	21 065	38 373

Källa: Länsstyrelsens redovisning samt Naturvårdsverkets huvudbok.

* Förbrukning av kvarvarande medel från tidigare år.

RESULTAT

Naturvårdsverket har utvecklat webbsidor med vägledning om IAS för att ge aktuell information, och hundratals frågor har besvarats genom kundtjänst. Fyra nyhetsbrev om arbetet med invasiva främmande arter skickas årligen ut till närmare 1 800 prenumeranter. Länsstyrelsen i Västra Götalands län erhöll medel för en länsstyrelseträff där även Naturvårdsverket och HaV deltog.

Länsstyrelserna har genomfört över 850 bekämpningsåtgärder mot invasiva främmande växtarter, finansierade av anslagspost 2 under 2024. Fokus har varit att bekämpa förekomster av de arter som finns med på EU:s förteckning: jättebalsamin (totalt 239 åtgärder redovisade), jätteloka (57), gul skunkkalla (43), tromsöloka (5), bredloka (1) och japansk träddödare (1). Man har även utfört bekämpningsåtgärder mot icke-EU arter av nationell betydelse: vresros (312 åtgärder redovisade), blomsterlupin (67), kanadensiskt gullris (26), jätte-/parkslide (21) och mink (21). Enstaka åtgärder har genomförts mot 28 andra invasiva främmande arter som spärroxbär, höstgullris, ryssgubbe, strandkotula, snöbär och parksallat.

Svenska Jägareförbundet – invasiva arter har under året oskadliggjort elva mårhundar, samtliga i Norrbotten. Även om enstaka individer fortfarande vandrar in i svenska Tornedalen från Finland bedömer man att artens förekomst i landet är under kontroll och att man med nuvarande insatsnivå kan förhindra etablering och vidare spridning i Sverige. Bisam fortsätter att minska i områden söder om Höga Kusten vilket reflekteras i antal individer som oskadliggjorts inom ramen för projektet (2020: 86, 2021: 36, 2022: 11, 2023: 8, 2024: 7). Nilgås: projektet bedömer att sex individer landade i landet under 2024 och av dessa oskadliggjordes en. Nilgås har ingen föryngrande population i Sverige och alla fåglar kommer in i landet söderifrån under våren och sommaren. Genom samarbete med ornitologer som rapporterar in fynd av nilgås så snart de landar kan etablering förhindras. Under året har tio individer vattensköldpaddor av släktet *Trachemys* plus sex individer av andra arter av vattensköldpaddor fångats. *Svenska Jägareförbundet – invasiva arter* har sedan 2019 undersökt cirka 200 vattendrag i södra och mellersta Sverige där man fått tips om vattensköldpaddor. Totalt har 106 *Trachemys* avlivats i dessa vattendrag. I dagsläget vet man att cirka tio vattendrag fortfarande kan ha vattensköldpaddor. Bedömningen är att man med nuvarande insatser kan hålla antalet på en mycket låg nivå framöver tills de är helt utrotade. Inga andra invasiva främmande djurarter på EU-förteckningen kunde bekräftas i landet under 2024. Mink övervakas och bekämpas på Holmöarna i Västerbotten, som man för närvarande bedömer är tömda på mink. Mink har även bekämpats av flera län längs fågelrika delar av kusten. Våren 2024 upptäcktes en population av den främmande arten sjögroda i en vattendamm i Stockholms län. Under året har dammen saltats, vilket dödar grodornas rom, och 60 grodor har avlivats. Arbetet behöver dock fortsätta 2025.

3.5 Den lokala naturvårdssatsningen – LONA

Den lokala naturvårdssatsningen (LONA) ger kommuner möjlighet att söka bidrag för att genomföra projekt till nytta för naturvård, friluftsliv och folkhälsa. Markägare, föreningar och andra lokala aktörer kan också initiera och driva projekt i samverkan med kommunen, som är ansvarig. Inom LONA ordinarie kan bidraget uppgå till 50 % av projektkostnaderna. Resterande kostnader behöver medfinansieras av kommun, markägare eller annan lokal aktör, vilket ger en god uppväxling av statligt satsade medel.

LONA startade 2004 och blev ett permanent stöd 2010. Sedan dess har nästan 5 800 projekt beviljats över hela landet. Grundstenarna i LONA-arbetet är de lokala initiativen och behoven. Bidraget skapar möjligheter för kommuner att driva ett aktivt och långsiktigt arbete med naturvård, friluftsliv, tillgänglighet till naturen, kunskapsinhämtning och informationsspridning. För många kommuner har LONA-bidraget en stor betydelse för möjligheten att kunna satsa på såväl friluftsliv som naturvård och för att engagera lokala aktörer. Genom sin stora bredd av projekt bidrar LONA till gynnsam utveckling för såväl miljömål som friluftsmål och till att stärka Agenda 2030-arbetet.

2024 anslogs och förbrukades cirka 14 mnkr för projekt inom LONA ordinarie, avseende projekt som pågått sedan tidigare, en minskning med 30 % jämfört med 2023. Medelsanvändningen under perioden 2022–2024 redovisas i tabell 31.

Tabell 31. Medelsanvändning för projekt inom LONA ordinarie under perioden 2022–2024 (mnkr).

År	2022	2023	2024
Förbrukade medel för projekt	55	20	14

Källa: LONA-tjänsten. Uttag 2025-02-28. Förbrukade medel avser endast medelsanvändning inom projekt. Den totala förbrukningen av medel, inklusive länsstyrelsernas administrationskostnader, redovisas i tabell 21. Tabellen inkluderar även projekt som beviljades före 2022. Från 2023 ingår även pollineringsprojekt i LONA ordinarie, eftersom satsningen LONA pollinering avslutades 2022.

2024 beviljades inga nya projekt inom LONA ordinarie, på grund av det rådande budgetläget. Under perioden 2022–2024 beviljades totalt 326 projekt inom LONA ordinarie. Fördelningen mellan åren redovisas i tabell 32.

Tabell 32. Antal beviljade projekt inom LONA ordinarie under perioden 2022–2024, samt antal åtgärder och kommuner som beviljats LONA-bidrag.

År	2022	2023	2024
Antal beviljade projekt	276	50	0
Antal åtgärder som genomförts/genomförs i ovanstående projekt	830	153	0
Antal kommuner som beviljats bidrag från LONA ordinarie	147	42	0

Källa: LONA-tjänsten. Uttag 2025-02-28. 2022 års siffror stämmer inte helt överens med tidigare redovisade siffror för dessa år, då vissa korrigeringar gjorts. Från 2023 ingår även pollineringsprojekt i LONA ordinarie, eftersom satsningen LONA pollinering avslutades 2022.

2024 avslutades 437 åtgärder inom LONA ordinarie, en minskning med 51 % jämfört med 2023. Under perioden 2022–2024 genomfördes totalt 2 031 åtgärder inom LONA ordinarie, i syfte att stärka naturvärden och den gröna infrastrukturen samt öka tillgängligheten till naturen. Exempel på åtgärder är restaureringsinsatser för att öka den biologiska mångfalden genom röjning och gallring, stängsling, insådd av ängsfrön, anläggande av bibäddar och uppförande av insektshotell. Många projekt innehåller även inventeringar eller kunskapshöjande insatser såsom utbildning, rådgivning och framtagande av informationsmaterial.

Åtgärderna bidrar till många långsiktiga, positiva effekter på naturvärden i miljön genom att exempelvis utveckla, bevara och stärka värdefulla naturmiljöer. De bidrar även till att informera om naturen, biologisk mångfald och många för människan livsviktiga ekosystemtjänster. Åtgärderna gör det också lättare för människor att komma ut i naturen, vilket är bra för folkhälsan. Fler effekter som

LONA ger för naturvård och friluftsliv i Sverige finns beskrivet i en utvärdering på Naturvårdsverkets hemsida⁷.

Antalet avslutade åtgärder inom olika åtgärds-kategorier mellan 2022 och 2024 redovisas i tabell 33.

Tabell 33. Antalet avslutade åtgärder inom LONA ordinarie 2022–2024 fördelade på olika åtgärds-kategorier.

Åtgärds-kategori	2022	2023	2024
Framtagande av underlag (t.ex. friluftsplan, gröstrukturplan, naturvårds-program och skötselplan för oskyddat natur- eller kulturområde)	97	109	72
Information, folkbildning (t.ex. digital självguidning, evenemang såsom invigning, informationsträff, informationsbroschyr, informationsskylt, karta såsom vandringskarta, naturskola, naturum, guidning, utbildning, rådgivning och utställning)	200	257	135
Kunskapsuppbyggnad (t.ex. inventering, provtagning, sammanställning av befintligt underlag och övervakning)	91	134	73
Områdesskydd (t.ex. arbete med att bilda natur- eller kulturresevat och framtagande av skötselplan i skyddat område)	20	16	18
Restaurering (t.ex. biotopförbättrande åtgärder, fågelholkar, naturvårds-bränning, nyskapande av naturtyp/område, röjning av sly eller vass och stängsling för betesdrift)	81	180	61
Vård och förvaltning (t.ex. bro, brygga, bänk, cykelled, fågeltorn, rastplats, ridspår, röjning, tillgänglighetsanpassning, vandringsled, stig och vindskydd)	216	193	78

Källa: LONA-tjänsten. Uttag 2025-02-28.

LONA-projekt innehåller ofta många olika åtgärder. Tabellen visar fördelningen av avslutade åtgärder inom olika kategorier. Projekten behöver inte vara avslutade för att åtgärden är avslutad. Tabellen inkluderar även projekt som beviljades före 2022. 2022 och 2023 års siffror stämmer inte helt överens med tidigare redovisade siffror för detta år, då vissa korrigeringar gjorts. Från 2023 ingår även pollineringsprojekt i LONA ordinarie, eftersom satsningen LONA pollinering avslutades 2022.

3.5.1 Friluftslivsprojekt

Många LONA-projekt har koppling till friluftsliv. Under perioden 2022–2024 avslutades 1 654 åtgärder inom LONA ordinarie, varav över hälften (889 åtgärder) hade inriktning ”Människa/Friluftsliv”. Friluftslivsprojekten har bland annat bidragit till framtagande av 174 informationsskyltar, 110 vandringsleder/stigar och 35 rastplatser/grillplatser. Dessutom har det tagits fram 49 gröstrukturplaner, gröplaner och friluftsplaner, som är en viktig del i det strategiska och långsiktiga arbetet med att säkerställa möjligheten till ett rikt friluftsliv och kommunernas framtida utveckling av områdena. Under perioden 2022–2024 avslutades också 28 åtgärder med fokus på tillgänglighetsanpassning för äldre och personer med funktionsnedsättning. Exempel på genomförda åtgärder är byggnation av ramper, anläggande av spänger längs vandringsleder och stigar, utjämnande och/eller grusning av gångvägar och stigar så att det går att köra med rullstol och barnvagn, tillgänglighetsanpassade bänkar och bord, montering av självstängande grindar samt anläggande av tillgänglighetsanpassade toaletter.

Åtgärderna underlättar utövandet av friluftsliv i Sverige och gör det lättare för människor att komma ut i naturen, vilket är bra för folkhälsan. De bidrar även till att informera om naturen, biologisk mångfald och många för människan livs-viktiga ekosystemtjänster.

⁷ Naturvårdsverket (2021). Rapport 7018 Den lokala naturvårdssatsningens (LONA) bidrag till insatser kring naturvård och friluftsliv i Sverige. <https://www.naturvardsverket.se/publikationer/7000/978-91-620-7018-2/>

3.5.2 LONA pollinering

Mellan 2020 och 2022 genomfördes en satsning på vilda pollinatörer och pollinering, där LONA pollinering ingick. I likhet med ordinarie LONA kunde projekt inom LONA pollinering få bidrag med upp till 50 % av projektkostnaden. Uppdraget slutredovisades i början av 2023. Slutredovisningen finns på Naturvårdsverkets hemsida⁸.

En fjärdedel av de totalt 310 pollineringsprojekt som beviljades under satsningen pågår fortfarande. Från och med 2023 ingår dessa i LONA ordinarie. Pollineringsprojekten innehåller många olika typer av åtgärder som gynnar pollinatörer. Genomförda och pågående åtgärder inkluderar bland annat skapande av boplatser för vilda pollinatörer genom att exempelvis gynna biologisk mångfald i brynmiljöer och kantzoner, skötselåtgärder såsom slåtter och röjning, anläggande av insekshotell genom utplacering av död ved, samt skapande av sandblottor för sandlevande insekter och matplatser åt pollinatörer genom att så växter som pollinatörer livnär sig på. Projekten bidrar till att skapa bättre förutsättningar för vilda pollinatörer och ökad kunskap om vilda pollinatörer och pollinering.

LÄS MER

LONA våtmark redovisas under avsnitt 4.3 nedan. Information om samtliga LONA-projekt och åtgärder sedan 2010 finns i LONA-tjänsten⁹.

⁸ Samordning och vägledning för att förstärka förutsättningarna för vilda pollinatörer – redovisning av regeringsuppdrag. <https://www.naturvardsverket.se/4accce/contentassets/3234a42bc33447e08cf122ee6e55fe86/230228-redovisning-ru-samordning-vagledning-vilda-pollinatorer.pdf>

⁹ LONA-tjänsten. <https://lona.naturvardsverket.se/>

4. Tema Våtmarker

Naturvårdsverket bedriver ett omfattande arbete inom våtmarksområdet. Regeringens budgetsatsningar de senaste åren har möjliggjort en uppskalning av restaureringsarbetet, fördjupat samverkan mellan myndigheter men också givit förutsättningar för utveckling av ny kunskap om hur restaureringsåtgärder bör utformas för att skapa så stor nytta som möjligt. Budgetsatsningarna har också bidragit till målen i LULUCF-förordningen, art- och habitatdirektivet samt EU:s nya förordning för restaurering av natur. Skogsstyrelsen har under året utökat sin verksamhet och bidragit till att större arealer av torvmark kunnat återvätas, i syfte att minska utsläpp av växthusgaser. Det lokala engagemanget från markägare, företag och andra aktörer, som genom kommuner söker och genomför LONA-våtmarksprojekt, är också viktiga komponenter.

Länsstyrelsernas åtgärder i skyddade områden och för hotade arter förbättrar den biologiska mångfalden men bidrar även med andra viktiga nyttor.

Tabell 34. Användning av 1:3-medel inom Tema Våtmark, 2022–2024, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	Total förbrukning 2022	Total förbrukning 2023	Total förbrukning 2024
Tema Våtmark, anslagspost 2			
Åtgärder för våtmarker i skyddade områden	93 776	131 494	187 496
<i>varav Skogsstyrelsens uppdrag om återvätning</i>	<i>16 354</i>	<i>36 892</i>	<i>60 842</i>
LONA våtmark	78 430	75 206	65 320
Summa	172 206	206 700	252 816

Källa: Länsstyrelsernas förbrukning enligt mall 99 samt Skogsstyrelsens rapportering.

4.1 Våtmarkssatsningen

Naturvårdsverket fortsätter att utveckla arbetssätt och processer för att säkerställa en långsiktig och storskalig restaurering av våtmarker. Det sker genom samverkan med länsstyrelserna och andra myndigheter. Arbetet pågår inom flera parallella spår för att identifiera och styra våra medel till de mest kostnadseffektiva och nyttoskapande insatserna samt undanröja juridiska hinder som försvårar åtgärdsarbetet.

Stöd till länsstyrelsernas våtmarkssamordnare i form av regelbundna månadsvisa möten har fortsatt under 2024 för att stärka länsstyrelsernas förmåga att planera och genomföra våtmarksinsatser. Särskilda utbildningsinsatser har genomförts under året. Naturvårdsverket bjöd in länsstyrelsernas prövningshandläggare till en fältträff i Uppsala för att öka kunskapen om hur olika våtmarksåtgärder kan prövas och hanteras. Naturvårdsverket finansierade och medverkade även i en fältträff med fokus på artinriktad skötsel. Länsstyrelsen i Kalmar län stod värd för arrangemanget. Ett beslutsstöd har tagits fram som ska hjälpa länsstyrelsernas handläggare att snabbt handlägga intresseanmälningar som kommer in från markägare. Målet är att beslutsstödet som nu testas av den arbetsgrupp som varit delaktiga i utvecklingen, ska implementeras hos och förvaltas av länsstyrelserna. Arbetet med att utveckla miljöinformation kopplat till våtmarker tillsammans med Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, länsstyrelserna och HaV fortsätter.

Den tekniska lösningen för tillgängliggörande av rapporterade data som driftsattes i slutet av 2023 har använts i årets rapportering och förvaltas vidare av länsstyrelserna. Naturvårdsverket ansvarar för att den dataproduktspecifikation som specificerar vilken information som ska rapporteras uppdateras regelbundet i samverkan mellan berörda myndigheter. Fortsatt samverkan kring miljöinformation är viktig för att säkerställa att Sverige lever upp till befintliga och nya rapporteringskrav, och för att styra insatser dit de ger störst nytta genom att information om resultat och effekter av våtmarkssatsningar successivt förbättras.

Naturvårdsverket har på uppdrag av regeringen utrett om det finns behov av regeländringar för markavvattning och vattenverksamhet. Syftet har varit att ge förslag som kan underlätta genomförandet av klimat- och miljöåtgärder såsom återvätning. De regelförändringar som föreslås i uppdraget är ett steg på vägen, men behovet av vägledning och ytterligare regelförenklingar kvarstår för att överbrygga de juridiska hinder som bromsar åtgärdsarbetet¹⁰.

För att kunna växla upp arbetet kommande år behövs även fortsatta satsningar på information och rådgivning till markägare samt vägledning och stöd till länsstyrelser, miljökonsulter och andra aktörer som planerar och genomför våtmarksinsatser. Även incitament för att öka våtmarksinsatser på privat mark behöver utvecklas.

RESULTAT

Bidraget för restaurering av våtmarker i skyddade områden och åtgärdsprogram för hotade arter samt bidraget via LONA våtmarker har resulterat i att stora arealer har restaurerats hydrologiskt. Under 2024 har drygt 3 100 hektar våtmarker restaurerats genom Naturvårdsverkets bidrag vilket är en ökning med 15 % jämfört med förra året. Många åtgärder genomförs med huvudsyftet att stärka den biologiska mångfalden (73 %) eller att minska klimatpåverkande utsläpp (17 %). Den sammanlagda klimatnyttan av genomförda hydrologiska restaureringar är en utsläppsminskning av växthusgaser motsvarande 7 007 ton koldioxidekvivalenter. Totalt beräknas all våtmarksrestaurering som utförts med statliga medel 2024 (dvs. också andra medel än 1:3-anslaget) ha bidragit med utsläppsminskningar av drygt 10 110 ton koldioxidekvivalenter. Den stora ökningen beror inte på några stora skillnader i totalareal åtgärdad våtmark utan troligtvis på en kombination av att en större andel av återvätningarna görs på näringsrik torv och på att nya emissionsfaktorer använts i utsläppsberäkningarna så att de överensstämmer med växthusgasinventeringen. Uppdatering av de gamla beräkningarna med de nya emissionsfaktorerna planeras för att ta fram en tidsserie över utsläppsminskningar sedan 2021. Förutom att minska utsläppen av växthusgaser har åtgärderna bidragit till att stärka den biologiska mångfalden på flera hundra hektar och förbättra bevarandetillståndet för arter och naturtyper. Det finns även flera andra viktiga nyttor som åtgärderna bidragit till, såsom främjande av rekreation, näringsretention och vattenbalansering.

Under 2024 har en särskild kommunikationssatsning riktad mot markägare genomförts. Telefonintervjuer genomfördes med 1 000 markägare för att få bättre kunskap om markägares drivkrafter, hinder och inställning till att anlägga eller restaurera våtmarker. Undersökningen visar att sju av tio har en positiv eller neutral inställning till att skapa våtmarker eller återväta åker- eller skogsmark. Flest anger

¹⁰ Översyn av regelverk för att underlätta för återvätning. <https://www.naturvardsverket.se/493046/contentassets/6ed663addd454232a24d706167b43e09/oversyn-regelverk-underlatta-atervatning.pdf>

biologisk mångfald som den främsta drivkraften (46 %) följt av minskade klimatutsläpp (32 %). Avsaknad av lämplig mark samt produktionsbortfall är de främsta hindren. Intervjuresultaten har införlivats i Naturvårdsverkets budskap och strategier för att nå målgruppen. Inspirerande exempel på våtmarksprojekt runtom i landet där markägare berättar om sina erfarenheter har publicerats på hemsidan, och en annonskampanj har pågått under december-januari i ATL och Land Lantbruk med enkla tips om hur man kan ta ett projekt från idé till färdig våtmark. Förhoppningen är att aktiviteterna ska inspirera fler markägare till att vilja skapa våtmarker.

Forskningssatsningen om våtmarkers ekosystemtjänster som påbörjades 2020 avslutades under våren med en stor konferens med över 100 deltagare. Rapporter från de åtta forskningsprojekten som ingick i forskningssatsningen har tillgängliggjorts på Naturvårdsverkets hemsida. Även om projekten har bidragit med viktiga insikter så finns ett stort behov av mer grunddata för att kunna modellera och dra slutsatser kring effekter. Det saknas kunskap om när och hur ofta olika variabler bör följas upp, såsom grundvattennivåer, biodiversitet och utsläpp av växthusgaser. Forskare från forskningssatsningen har därför involverats i ett påbyggnadsprojekt där befintlig kunskap om hur olika miljöeffekter kan följas upp på ett kostnads-effektivt sätt ska sammanställas (metoder för övervakning, frekvens och varaktighet av mätningar). Underlaget kommer ge oss viktiga insikter om hur vi kan jobba mer systematiskt med uppföljning framöver.

Flera insatser har genomförts med målet att öka antalet återvätningar som sker i klimatsyfte. För att uppmuntra och underlätta fler återvätningar på kommunal mark har ett speciellt kartskikt tagits fram som kan användas i kommunal planering för att identifiera näringsrik torvmark som dränerats och därmed släpper ut växthusgaser. Kartskiktet presenterades på ett välbesökt webinarium tillsammans med exempel på inspirerande återvättningsprojekt som kommuner genomfört. Ett verktyg har även tagits fram av SLU som kan användas för att beräkna klimateffekten av en planerad åtgärd.

En förstudie har även genomförts för att undersöka förutsättningarna för och nyttan med att återväta utdikad brukad jordbruksmark på torv, som är den mark som släpper ifrån sig mest växthusgaser. Skogsstyrelsen återväter skogsmark och jordbruksmark som tagits ur produktion, men för mark som exempelvis används för bete eller vallodling finns inget stöd att söka. Länsstyrelserna i Skåne, Västra Götalands och Östergötlands län har ingått i förstudien där de sökt ut lämpliga objekt, tagit kontakt med markägare och ställt frågor om för att undersöka intresse och förutsättningar för återvätning, såsom ekonomisk ersättning. Av de 100 markägare som intervjuats var fler än varannan intresserade av att undersöka förutsättningarna för att genomföra en återvätning på sin mark. Under 2025 kommer projekteringar och förberedelser inför eventuell återvätning 2026 utföras liksom provtagningar för att kunna bedöma klimatnyttan längre fram.

Vi har även undersökt möjligheten att kombinera solceller med återvätning, som ett incitament att öka intresset för att återväta. Tyvärr visar rapporten som RISE (Research Institute of Sweden) tagit fram på flera utmaningar vad gäller etablering, drift och underhåll samt miljöeffekter som skuggning som påverkar vegetation, föroreningar och markpackning.

Uppdrag för att ta fram ny kunskap som underlättar planering, genomförande och uppföljning av våtmarksrestaurering har även getts till andra statliga myndigheter. Till exempel har Sveriges geologiska undersökning (SGU) fortsatt sitt arbete med att följa upp hur grundvattennivåer och grundvattenmagasinerings påverkas

när man återställer våtmarker. Grundvattennivådata har hämtats hem från lokaler där grundvattenrör installerades 2023 och kommer att publiceras under 2025. Nya grundvattenrör och lokaler har tillkommit för att få ett bättre underlag för effektbedömning. Även Riksantikvarieämbetet (RAÄ) har fått fortsatt bidrag för att utveckla handledning om hur kulturmiljövärden kan identifieras och hanteras i våtmarksprojekt utifrån de kunskapsstöd som identifierades i den förstudie som myndigheten utförde med bidrag från Naturvårdsverket 2023. Bland annat har ett underlag om bedömning av kulturmiljöns värden i det utdikade landskapet tagits fram.

4.1.1 Våtmarker – inventering och information

Sedan 2019 pågår arbete med att tillgängliggöra resultaten från den nationella våtmarksinventeringen (VMI). Arbetet ingår som en del i våtmarkssatsningen. När inventeringsarbetet avslutades år 2005 fanns data registrerat digitalt i en databas, men tillhörande bild-/kartmaterial och slutrapporter fanns bara analogt. Arbetet med att tillgängliggöra resultaten har fortsatt under 2024.

Under perioden 2019–2024 har alla tillgängliga objektskisser digitaliserats, geokorrigerats och tillgängliggjorts som rasterskikt. Under 2024 slutfördes dessa insatser för Skåne och Östergötlands län.

Med rasterskikten som bas har sedan vektorisering av objektytorna kunnat ske med ett antal arbetsmoment. Det första steget med maskinell vektorisering av ytorna är nu klara för 21 län, varav Östergötlands, Gotlands och Västerbottens län blev klara under 2024. Manuell korrigering av skikten har under 2024 skett för Södermanlands, Värmlands och Örebro län. Under 2024 har insatser gjorts för att ta fram nya GIS-skikt för delobjekt och vattenytor i Jönköpings län.

Totalbudget för 2024 var 1,5 mnkr. Alla medel har förbrukats.

Tabell 35. Förbrukade medel (avrundat till närmaste 5 tkr) till olika åtgärder inom verksamheten våtmark – inventering och information.

	2022	2023	2024
Digitalisering av skisser	5 790	855	500*
Vektorisering	2 045	250	1 000*
Databasarbete	50	350	0
Inskanning av VMI-kartor	0	5	0
Summa förbrukade medel	7 885	1 460	1 500

* För 2024 har kostnadsfördelningen mellan digitalisering och vektorisering uppskattats.

4.2 Åtgärder för våtmarker i skyddade områden

Alla länsstyrelser har genomfört restaureringar eller nyanläggningar av våtmarker i skyddade områden även under 2024. Sammanlagt 20 länsstyrelser har också genomfört våtmarksprojekt motiverade av åtgärdsprogram för hotade arter utanför skyddade områden (ÅGP), vilket är en ökning jämfört med 19 länsstyrelser året innan. Särskilt hotade naturtyper och arter som är beroende av våtmarker är högre prioriterade. Liksom förra året kunde länsstyrelserna söka bidrag för aktuellt år och bemyndigande för de följande två åren (det vill säga 2025 och 2026), vilket har

gjort det möjligt för flera län att satsa på större och mer komplicerade projekt som till exempel kräver noggranna utredningar, mer dialog med berörda och juridiska prövningar. En artlista med ÅGP-arter, hotade arter och direktivsarter som är beroende av våtmarker och gynnas av våtmarksåtgärder har tagits fram med stöd från SLU Artdatabanken. Listan har använts för bedömning och prioritering av länsstyrelsernas våtmarksansökningar.

RESULTAT

Cirka 2 700 hektar (27 km²) blev restaurerade under 2024 med medel från våtmarks-satsningen inom skyddade områden och ÅGP-verksamheten. Siffran inkluderar hydrologisk restaurering, anlagda våtmarker och vegetationsåtgärder för att förhindra igenväxning. Åtgärderna har varit spridda i stora delar av landet utom i fjällen. Den största delen av arbetet har varit hydrologiska restaureringar, normalt genom att lägga igen eller plugga diken (983 hektar), följt av borttagning av igenväxningsvegetation (678 hektar). Andra åtgärder som utförts är till exempel slåtter, återmeandering eller andra åtgärder för att öka svämzonen vid vatten eller att skapa småvatten för hotade groddjur som till exempel grönläckig padda. I tabell 36 anges vilka naturtyper som gynnats av de åtgärder som avslutades under året. Areal anges inte för utredningar då åtgärdernas omfattning inte är fastställd i det skedet. Normalt utreds en större yta än den som till slut åtgärdas.

Av 130 mnkr som Naturvårdsverket fördelade i bidrag till våtmarksåtgärder för skyddade områden och ÅGP för 2024 förbrukades 103 mnkr. Det är en betydande ökning jämfört med förbrukningen 2023, då 77 mnkr förbrukades av totalt beviljade 118 mnkr. De oförbrukade bidragen fördelades i huvudsak om till andra prioriterade åtgärder i skyddade områden via skötselschablonen. I mellersta och södra Sverige görs mer arbete med att ta bort igenväxningsvegetation och återskapa hävdnaturtyper än i norr. Åtgärder som restaurering eller skapande av småvatten för groddjur är vanligast längst i söder, där våra mest hotade groddor och paddor finns. Flera av åtgärderna kommer att bidra till att bevara några av Sveriges mest hotade arter som är beroende av fungerande våtmarker.

Några exempel:

- Länsstyrelsen i Skåne län har genomfört ett antal lyckade våtmarksrestaureringsprojekt inom skyddad natur. Bland annat har vattendraget Trydeån/Fyleån genomgått restaureringsåtgärder som ämnar till att aktivera svämplan och hydrologisk regim. Vidare har Århultsbäcken restaurerats på liknande sätt genom att återställa genomgrävda sektioner och återställa basnivåer i ån. I naturreservatet Rinkaby-Horna har strandängar restaurerats genom fräsning och slåtter till förmån för hotade vadarfåglar.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län har restaurerat 76 hektar våtmarker i 19 skyddade områden. Majoriteten av åtgärderna är igenläggning av diken med grävmaskin, stora delar på öppen eller skogbevuxen myr och några delar inom rikkärr. Några åtgärder, främst inom sumpskog eller mindre yta skogbevuxen myr i taigalandskap, har restaurerats med små, återkommande dämmen i diken.
- Länsstyrelsen i Kalmar län har inom Natura 2000-området Stora Alvaret genomfört restaurering av fuktängar och rikkärr för att gynna häckande vadare och andra arter knutna till alvarets våtmarker. Fuktängar täcker cirka 20 % av Stora Alvarets areal. Det är främst buskage och täta bårder av en- och tokbuskar med björk och tall som röjts bort. Under året har cirka 22,5 hektar fuktängar röjts eller skottslagits.

Tabell 36. Areal (hektar) och antal naturtypsobjekt som gynnades av avslutade våtmarksrestaureringar 2024.

Naturtyp	Areal	Antal åtgärder
Öppna mossar och kärr	514	61
Högmossar	146	29
Svämlövskog	58	13
Skogsbevuxen myr	233	38
Rikkärr	289	189
Fuktängar	329	75
Aapamyr	17	2
Lövsumpskog	35	26
Agkärr	27	4
Salta strandängar	28	10
Strandängar vid Östersjön	47	6
Sandstränder vid Östersjön	11	1
Svämängar	51	10
Totalt	1 785	464

Källa: Länsstyrelsens IT-system för inrapportering av data om genomförda våtmarksåtgärder.

Tabellen redovisar åtgärder för naturtyper vars påverkansområde omfattar mer än 10 hektar. Vissa åtgärder har dock även gynnade andra våtmarksnaturtyper som källor och källkärr, fukthedar och dynvåtmarker. Alla åtgärdsområden är inte naturtypsklassade, totalt har cirka 2 700 hektar inom skyddade områden eller åtgärdsprogram för hotade arter, restaurerats.

4.3 LONA våtmark

LONA våtmark ingår som en del i satsningen på våtmarker. Genom LONA-bidraget kan kommuner söka bidrag för att anlägga nya eller restaurera befintliga våtmarker. Även privata markägare och andra lokala aktörer kan initiera och driva våtmarksprojekt i samverkan med kommunen.

De övergripande syftena med LONA våtmark är flera. LONA-bidrag kan fås för att restaurera eller anlägga våtmarker i syfte att stärka landskapets egen förmåga att hålla kvar och balansera vattenflöden, eller öka tillskottet till grundvattnet. Medel kan också ges till projekt som kan leda till en minskning av växthusgasutsläpp från dikade torvmarker, eller våtmarker som gynnar den biologiska mångfalden och våtmarker som åstadkommer anpassningar till ett förändrat klimat. Vissa våtmarker kan resultera i förbättrad vattenhushållning och flödesutjämning, vilket ger skydd mot översvämning. Andra projekt kan handla om klimatanpassning, exempelvis genom att försvåra bränders framkomst. Våtmarker har många funktioner som stärker den gröna infrastrukturen och bidrar till viktiga ekosystemtjänster.

De flesta våtmarksprojekten inom LONA är fleråriga och består av flera åtgärder. Delar av denna återrapportering bygger därför på både pågående och avslutade åtgärder och projekt.

RESULTAT

Tabell 37. Naturvårdsverkets beslut om fördelade medel (mnkr) och antal beviljade projekt till länsstyrelserna inom LONA våtmark 2022–2024.

	2022	2023	2024
Beslut om medel (mnkr)	102	80	97
Antal beviljade projekt	162	97	132

Källa: Naturvårdsverkets huvudbok samt LONA-tjänsten. Uttag 2025-02-28.

De medel som beslutas om varje år ska även täcka tidigare beviljade projekt som har utbetalningar (beställningsbemyndiganden) innevarande år. 2022 och 2023 års siffror över antal beviljade projekt stämmer inte helt överens med tidigare redovisade siffror för dessa år, då vissa korrigeringar gjorts.

Sedan starten av LONA våtmark (2018) har 1 229 åtgärder avslutats, varav 751 under perioden 2022–2024. Det kan ta flera år från det att ett projekt beviljats till att åtgärderna avslutats, vilket också kan innebära en fördröjning till dess att resultaten redovisas. Många av de våtmarksprojekt som påbörjats sedan 2018 pågår fortfarande.

Ungefär hälften av alla våtmarksprojekt inom LONA handlar om förstudier eller framtagande av kunskapsunderlag. Dessa omfattar exempelvis projekteringar, juridiska prövningar och analyser om möjliga platser att anlägga våtmarker på.

Tabell 38. De vanligaste åtgärdstyperna inom LONA våtmark. De tre första kolumnerna visar antal avslutade åtgärder i LONA våtmarksprojekt under perioden 2022–2024, med startår från 2018. Den fjärde kolumnen visar antal pågående åtgärder. I kategorin "övriga åtgärder" ingår en mängd olika typer av åtgärder som har färre än 10 pågående åtgärder.

Åtgärdstyp	2022	2023	2024	Antal pågående åtgärder
Planering för genomförande av åtgärder och skötsel, inkl. projektledning	106	135	59	250
Skapa dammar/småvatten/våtmark	71	73	50	204
Genomföra prövningar enligt t.ex. miljöbalken	13	11	8	54
Igenläggning och/eller dämning av diken	16	9	7	63
Övrig hydrologisk restaurering	16	5	10	35
Borttagning av vegetation (t.ex. röjning/fräsning)	15	6	3	54
Övriga biotopförbättrande åtgärder	8	8	6	40
Informationstavla/skylt	1	3	3	20
Restaurering av svämplan samt återmeandring	3	3	6	23
Inventering	1	3	1	13
Övriga åtgärder	33	18	28	119

Källa: LONA-tjänsten. Uttag 2025-02-28.

LONA-projekt innehåller ofta många olika åtgärder. Tabellen visar fördelningen både av avslutade och pågående åtgärder inom olika kategorier.

4.4 Bidrag till Skogsstyrelsen – återvätning

Skogsstyrelsen kunde under 2024 använda maximalt 80 mnkr för arbetet med återvätning av tidigare dikade eller torrlagda våtmarker. Skogsstyrelsens arbete med återvätning har som huvudsyfte att minska avgång av växthusgaser från våtmarksområden som utdikats för att brukas som skogs- eller jordbruksmark. Återvätningen sker genom att ett avtal tecknas mellan Skogsstyrelsen och markägaren, där markägaren får ersättning för förlorat markvärde. Skogsstyrelsen tar sedan ansvar för planering och genomförande av restaureringen vilken innebär igenpluggning av befintliga diken. Skogsstyrelsen kan också teckna avtal med markägare som avstår från att rensa sina diken vilket på sikt leder till återvätning av marken.

Under 2024 har Skogsstyrelsen fortsatt utvecklingen av arbetssätt och processer för att kunna genomföra flera återvätningar. Analys, planering och handläggning av projekt genomförs av Skogsstyrelsens återvätningsplanerare.

Skogsstyrelsen förbrukade 60 842 tkr av de 80 000 tkr som kunde rekvireras. Takten i arbetet har ökat jämfört med nivån 2023. Under inledningen av 2024 rekryterades och utbildades ytterligare medarbetare för att bemanna en växande verksamhet. Sedan hösten 2023 har Skogsstyrelsen fördubblat antalet återvätningsplanerare. Myndigheten har även initierat en utredning av hinder och utvecklingsbehov inom verksamheten. Utredningen och dess åtgärdsförslag kommer att redovisas under 2025. Den omfattar både åtgärder som kan vidtas inom befintlig verksamhet samt förändringar som kan föreslås i pågående regeringsuppdrag för att öka takten i arbetet.

RESULTAT

Intresset för återvätning fortsätter att öka hos markägare. Den uppsökande verksamheten har fortsatt att utvecklas. Under året har fler än 28 grupprådgivningsträffar med 732 deltagare anordnats och över 3 000 brev skickats ut till markägare med lämplig mark. Under 2024 har sammanlagt 157 avtal skrivits för totalt 490 hektar. Detta är en ökning jämfört med 2023 då 76 avtal för totalt 244 hektar skrevs. Totalt har 986 hektar avtalats för sedan 2021. Cirka 60 hektar ligger vid årsskiftet som avtalsförslag hos markägare att ta ställning till och för ytterligare cirka 1 000–1 500 hektar pågår utredning och handläggning. Totalt 176 hektar har dikespluggats vilket gett en utsläppsminskning på 1 282 ton koldioxidekvivalenter.

5. Tema Tillgänglighet till naturen

Tabell 39. Användning av 1:3-medel inom Tema Tillgänglighet till naturen 2022–2024, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	Total förbrukning 2022	Total förbrukning 2023	Total förbrukning 2024
Tema Tillgänglighet till naturen, anslagspost 2			
Friluftsliv och allemansrätt	87 945	79 494	73 620
Varav:			
<i>Utveckling av friluftslivet</i>	2 379	1 606	677
<i>Allemansrätt</i>	6 569	928	1 104
<i>Naturvåglledning</i>	3 835	3 500	2 560
<i>Fjällsäkerhet</i>	15 922	15 384	16 000
<i>Statliga ledsystem i fjällen</i>	42 467	35 859	33 674
<i>Vandringsleder där staten inte är huvudman</i>	10 514	18 950	18 234
<i>Terrängkörningsplaner</i>	1 700	0	0
<i>Nationalparker, varumärke med mera</i>	4 561	3 269	1 133
Naturumverksamhet	69 514	59 789	46 810
Friluftslivsarbete i skyddade områden	196 630	108 725	85 531
Summa	354 091	248 008	205 961

Källa: Del av tabell 19. Länsstyrelsernas förbrukning av bidrag och intäkter samt övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok.

5.1 Friluftsliv och allemansrätt

5.1.1 Utveckling av friluftslivet

Naturvårdsverkets nätverksträffar med myndigheter och länsstyrelserna har under året omfattat besöksförvaltning, betalning i naturen och kommunikation om allemansrätten. En handlingsplan för myndighetsgemensamma insatser har upprättats.¹¹ Effekten är att friluftslivets aktörer höjer sin kompetens inom friluftsliv och att frågan synliggörs inom fler verksamhetsområden. Länsstyrelsen har samordnat och lett det regionala arbetet med friluftslivspolitik, se bilaga 4.

Naturvårdsverket har vidare finansierat en kartläggning av användningen av Natur på recept¹² samt utrett myndighetens fortsatta arbete med digitalisering av friluftslivet. Inom ramen för det myndighetsgemensamma arbetet med *Tillgång till vardagsnära natur är bra för folkhälsan*, har Naturvårdsverket arrangerat tre filmade webinarier med cirka 460 unika deltagare samt uppdaterat stödmaterialet.¹³ I den årliga undersökningen Sveriges friluftskommun fick sex kommuner maxpoäng och

¹¹ NV-00063-24

¹² NV-07029-24

¹³ Tillgång till vardagsnära natur är bra för folkhälsan. <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/friluftsliv/vardagsnara-natur/>

juryn utsåg Karlstad till Sveriges friluftskommun.¹⁴ SCB:s statistik¹⁵ bekräftar att intresset för friluftsliv är fortsatt starkt och ligger på samma nivåer som det senaste året.

5.1.2 Allemansrätt

På grund av minskade anslag fördelade Naturvårdsverket för andra året i rad inget allemansrättsbidrag till ideella föreningar och organisationer som arbetar med att öka kunskapen om allemansrätten. Frånvaron av finansiering för externa bidrag innebär bland annat att insatser hos prioriterade målgrupper inte har kunnat genomföras. I stället har fokus varit att lansera och genomföra en större kommunikations-satsning för att höja kunskapen om allemansrätten hos allmänheten. Som en del av satsningen genomfördes en social mediakampanj som nådde cirka 1,6 miljoner användare. 87 % av de som nåtts av satsningen upplevde att kampanjen i stor eller i mycket stor utsträckning bidrog med kunskap om allemansrätten och nästan hälften uppgav att de lärde sig något nytt.

Insatser har också genomförts för att öka kunskapen om allemansrätten hos naturturismaktörer, föreningsliv, kommuner och länsstyrelser. Utöver det är Naturvårdsverket en fortsatt drivande part i den nationella dialoggruppen för arbetet med allemansrätten. Dialoggruppens syfte är att förbättra förutsättningarna för nationell samverkan för aktörer som arbetar med allemansrätten.

5.1.3 Naturvägledning – SLU Centrum för naturvägledning (CNV)

SLU CNV har i uppdrag att bidra till utveckling av arbetet med naturvägledning i Sverige genom till exempel omvärldsbevakning, samverkan och information. Utöver det ingår att stötta Naturvårdsverket i olika projekt och samarbeten.

Under 2024 har samarbetet handlat om att:

- Utveckla varumärket Sveriges nationalparker och samordna och planera naturvägledning i de nya nationalparkerna Nämndöskärgården och Bästeträsk.
- Stötta verksamheten i Sveriges 32 naturum med exempelvis utbildning och uppföljningsbesök. Ett nytt projekt initierades i syfte att visa klimatförändringarna och dess påverkan på biologisk mångfald.
- Utveckla hur organisering av naturvägledning kan integreras i ramverket för vandringsleder.
- Lansera den nya kommunikationsplattformen om allemansrätten.

Genom SLU CNV:s uppdrag möjliggörs också samarbeten med andra aktörer inom och utom SLU såsom nordiskt och europeiskt samarbete, med HaV, Mistra-programmet om miljökommunikation och med SGU i arbetet med geoparker i Sverige. SLU CNV fick totalt 2 740 tkr i bidrag.

¹⁴ Sveriges friluftskommun. <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/friluftsliv/sveriges-friluftskommun/>

¹⁵ Fritid efter indikator, redovisningsgrupp och kön. Andelar i procent och skattat antal i tusental. År 2008–2009 – 2024–2024. https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_LE_LE0101_LE0101F/LE01012021F01/

5.1.4 Fjällsäkerhetsrådet

Syftet med fjällsäkerhetsarbetet är att förebygga olyckor och tillbud, vilket även kan bidra positivt till den framtida utvecklingen av både turism och friluftsliv i fjällen. Naturvårdsverket har uppgiften att upprätthålla Fjällsäkerhetsrådets arbete och därigenom främja samordning, kommunikation, utbildningsverksamhet samt följa forskning och utvecklingsarbete inom fjällsäkerhet. I uppgiften ingår även att stödja lokalt fjällsäkerhetsarbete. Under 2024 reviderade Naturvårdsverket rådets sammansättning för perioden 2024–2026. Tre möten genomfördes för att diskutera aktuella fjällsäkerhetsfrågor med nationella och regionala aktörer. Två rapporter publicerades; en statusrapport¹⁶ om fjällsäkerhetsarbetet i Sverige och en rekommendation¹⁷ för utbildning av ledare för ledarledda aktiviteter i fjällen.

Ett arbete kring att utveckla en rekommendation för händelseanalyser av olyckor initierades under 2024 och ska redovisas under våren 2025.

Kommunikation är en viktig del av arbetet och fyra pressmeddelanden publicerades tillsammans med en enkät om trender i sommarfjällen. Webbplatsen www.fjallsakerhetsradet.se hade drygt 100 000 besökare.

Bland övriga insatser kan nämnas ett visst ekonomiskt stöd till lokala fjällsäkerhetskommittéer för fjällsäkerhetsdagar i skolor, utplacering av nödlådor längs fjälleder och lokala informationsinsatser. Naturvårdsverket fortsatte att dokumentera besöksmönster i 27 fjällområden genom analyser av mobiltelefontrafik. Använda medel för den verksamhet som bedrevs inom Fjällsäkerhetsrådet uppgick under 2024 till 0,5 mnkr.

5.1.5 Lavinprognoser

Naturvårdsverket har sedan 2016 ansvarat för tjänsten lavinprognoser.se, där allmänheten kan ta del av information och prognoser om lavinfara i svenska fjällområden. Syftet med lavinprognoserna är att förebygga olyckor och incidenter, bidra till tryggare fjällupplevelser samt stärka kunskapen om laviner och lavinfara. Prognoser tas fram för sex välbesökta fjällområden och uppdateras dagligen från mitten av december till början av maj. Tjänsten är etablerad som den primära informationskällan om lavinfara för både allmänheten och media.

Utöver prognosverksamheten ansvarar Naturvårdsverket för Sveriges lavinutbildningar, en utbildningsnorm inom lavinsäkerhet som riktar sig både till fritidsutövare och yrkesverksamma som hanterar lavinrisk i sitt arbete.

Under 2024 uppgick kostnaderna för drift av lavinprognostjänsten och tillhörande verksamheter till cirka 9,8 mnkr. En betydande del av utgifterna avsåg bemanning av prognostjänsten samt fältarbete i prognosområdena för att säkerställa kvaliteten på lavinprognoserna.

5.1.6 Statliga ledsystemet – fjälleder

Det statliga ledsystemet i fjällen utgör en förutsättning för friluftsliv och turism i fjällen och är en viktig del av fjällsäkerheten. Naturvårdsverket är huvudman för ledsystemet och länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och

¹⁶ <https://www.naturvardsverket.se/publikationer/8900/978-91-620-8911-5/>

¹⁷ <https://www.naturvardsverket.se/publikationer/7100/978-91-620-7139-4>

Dalarnas län samt föreningen Laponiatjuottjudus har det regionala förvaltningsansvaret. Förvaltningen av det statliga ledsystemet i fjällen finansieras av anslaget 1:3 med årliga bidrag. I bidraget till föreningen Laponiatjuottjudus ingår även kostnader för förvaltningen av ledsystemet. Den faktiska medelsanvändningen för perioden 2022–2024 redovisas i tabell 39.

Under 2024 användes cirka 3,5 mnkr av de förbrukade medlen till upprustningsåtgärder. Utöver detta finns det kostnader för byggnader och anläggningar på Naturvårdsverkets fastigheter som ingår i det statliga ledsystemet (6. Tema Fastighetsförvaltning).

Ledsystemet är omfattande och sträcker sig mellan Treriksröset i norr och Sälen i söder och består av 446 mil vinterleder och 428 mil sommarleder. För att säkerställa att dessa leder är i ett säkert skick måste ledförvaltarna årligen kontrollera och underhålla lederna. För vinterledernas del handlar det bland annat om att kontrollera att passagerna över sjöisar är säkra inför besökssäsongen samt komplettera och byta ut ledkryss och skyltar längs lederna. För sommarlederna handlar det ofta om att röja och måla ledmarkeringar och laga eller ersätta gammal spång. En viktig del av förvaltningen består av att kontrollera och underhålla alla 700 större balk- och hängbroar samt nästan lika många mindre broar längs lederna. Ledsystemet ligger mestadels långt ute i fjällkedjan i otillgänglig miljö varför många av förvaltningsinsatserna tar tid och ofta kostar mer jämfört med förvaltning av andra slags leder.

Under 2024 har ledförvaltarna genomfört ett omfattande arbete med att gå igenom alla ledkomponenter för att beräkna vad det kostar att årligen underhålla lederna. Behovet av arbetet var stort då den modell som fördelade medel till förvaltning av lederna var över 20 år gammal och byggde på inaktuella siffror. Att kunna säkerställa att ledsystemet har en tillräcklig och ändamålsenlig finansiering är viktigt för att garantera säkerheten, tillgodose tillgängligheten och för att inte hamna i en underhållsskuld på sikt. Genomgången visar att förvaltnings- och underhållskostnaderna för ledsystemet uppgår till 37 mnkr. I beräkningen av underhållet ingår kostnader för att ledkomponenter till slut ska bytas ut (det vill säga återinvesteringsbehov) men däremot ingår inte omfattande upprustningar. Detta upprustningsbehov måste hanteras separat.

UPPRUSTNINGEN AV LEDSYSTEMET

2015 påbörjades arbetet med att rusta upp det statliga ledsystemet i fjällen och en särskild redovisning görs för att kunna följa arbetet. I tabell 40 redovisas vilka upprustningsåtgärder som genomförts under perioden 2015–2024.

Detta upprustningsarbete är en del i en översyn av ledsystemet som initierades under 2013 och som bland annat hade som syfte att just ringa in behovet av upprustning av lederna. Under åren har ett intensivt arbete pågått och bland annat har 276 nya broar, 24 kilometer nya ledspänger och 38 nya rastskydd tillkommit i ledsystemet. Både länsstyrelsen i Västerbottens och Dalarnas län är nu klara med sitt upprustningsarbete. Redan vid tidpunkten för översynen konstaterades att ytterligare inventeringar behövs för att beräkna omfattningen av det kvarvarande upprustningsbehovet i vissa delar. I slutet av året genomfördes därav en utredning för att beskriva och beräkna detta. De ledförvaltare som berörs är Norrbotten, Laponia och Jämtland. Utredningen visar att behovet uppgår till drygt 55 mnkr, där Norrbottens del utgör den största delen med 45,5 mnkr, Jämtlands del drygt 7,5 mnkr samt Laponias del knappt två mnkr. Upprustning av broar utgör den

största posten med nästan 28 mnkr, därefter kommer spänger där behovet är bedömt till drygt 16 mnkr. Både broar och ledspänger bedöms påverkas mycket i ett förändrat klimat varför klimatanalyser kommer vara en viktig del att jobba med framöver för att minska kostnaderna och för att minimera klimatrelaterade risker.

Tabell 40. Genomförda upprustningsåtgärder av statliga ledsystemet i fjällen 2015–2024.

Genomförd upprustning	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Summa
Antal nya broar	37	45	24	36	17	32	19	29	8	29	276
Antal upprustade broar	36	38	25	16	16	21	43	52	9	24	280
Antal nya rastskydd	11	13	1	3	0	3	2	3	0	2	38
Antal renoverade rastskydd	14	18	13	17	8	26	4	3	1	11	115
Antal nya vägvisare		1 490	2 146	1 310	1 050	490	539	670	620	82	8 397
Kilometer förbättrad ledmarkering	607	627	486	321	286	1 580	274	730	458	518	5 887
Kilometer röjd led	365	316	72	107	25	1 167	121	159	101	306	2 739
Kilometer spång	24	20	13	12	7	4	15	33	3,2	24	155,2

Under 2024 har samtliga ledförvaltare arbetat en hel del med att bygga nya samt renovera befintliga broar. I Norrbotten har man under året även inventerat samtliga hängbroar samt fortsatt arbetet med nya konstruktionsritningar för broarna. I Jämtland har man bland annat rustat upp 2 mil ledspänger samt lagt en del tid på att hantera fjällsäkerhetssituationen runt Gåsen. I Västerbotten och Lapponia har säkerheten i vissa rastskydd förbättrats genom brandskyddskontroller respektive nya fasader och i Dalarna har bland annat 12 mil vinterledsmarkering förbättrats.

5.1.7 Vandringsleder där staten inte är huvudman

Lättillgängliga och hållbara vandringsleder i hela landet utgör en viktig förutsättning för friluftslivet, bidrar till stärkt folkhälsa och är en viktig resurs för besöksnäringen och dess aktörer. I enlighet med den särskilda satsning på vandringsleder och fjälleder som regeringen aviserat mellan 2022–2027 har Naturvårdsverket år 2024 åter haft möjlighet att fördela bidrag till organisationer som samordnar och organiserar vandringsleder där staten inte är huvudman. Efter annonsering av ett ansökningsförfarande inkom totalt 31 ansökningar omfattande drygt 25,2 mnkr. Av dessa fördelade Naturvårdsverket drygt 19,2 mnkr till 26 olika aktörer som under 2024 arbetat för att stärka organisationerna kring vandringsleder. Naturvårdsverket prioriterade särskilt de aktörer som tar ett regionalt eller tematiskt övergripande ansvar för ledsamordning. Satsningen har varit avgörande för den regionala och tematiska organiseringen av vandringsleder runt om i landet. Innan satsningen fanns endast ett fåtal regionala organisationer för vandringsleder där staten inte är huvudman. Fördelningen av bidrag har medfört att hälften av landets regioner nu har en permanent organisation med tillhörande finansiering.

Bidraget har möjliggjort etableringen av en nationell samverkansmodell för vandringsledsutveckling. Samverkansmodellen ger förutsättningar för tillämpning, förvaltning och utveckling av ett nationellt ramverk för vandringsleder på såväl lokal som regional och nationell nivå. Ramverket är ett nationellt system av kvalitetskriterier och ska bidra till höjd kvalitet och gemensam standard på svenska vandringsleder över tid. Arbetet med samverkansmodellen har formaliserats med avsiktsförklaringar, överenskommelser och handlingsplan och övergår därmed till ett löpande arbete enligt beslutat årshjul.

Inkomna bidragsredovisningar vittnar om att bidraget på kort tid haft en stor effekt för det regionala arbetet med vandringsleder och i synnerhet i riktning mot en mer förankrad regional och lokal organisering. Ett gott exempel bland många är etablerandet av Stockholm Archipelago Trail, som fått mycket uppmärksamhet också internationellt. Naturvårdsverkets medel till Stockholm Business Region har kunnat användas för att skapa en organisation kring leden medan medel från Tillväxtverket använts till att dra och bygga själva leden i fält. De statliga bidragen har på så vis kompletterat varandra och skapat en helhet.

Tabell 41. Beviljade bidrag, belopp och utfall 2024 (tkr).

Bidragssökande organisation	Beviljat belopp	Förbrukning
Destination Vemdalen	650	650
Föreningen Paxwalk	700	700
Jämtland Härjedalen Turism	850	857
Kreativa Byar	900	895
Linköpings stift	900	900
Länsstyrelsen i Gävleborgs län	1 140	1 092
Länsstyrelsen i Norrbottens län	950	618
Länsstyrelsen i Stockholms län	545	514
Länsstyrelsen i Västerbottens län	865	865
Region Jönköping	670	667
Region Gotland	800	754
Region Kronoberg	1 100	806
Region Sörmland	670	670
Region Västernorrland	1 100	925
Region Västmanland	750	483
Riksförbundet Pilgrim i Sverige	450	437
Stockholm Business Region	800	803
Sydöstra Jämtlands pastorat	350	350
Täby kommun	750	750
Upplandsstiftelsen	87	94
Visit Dalarna	1 150	705
Visit Värmland	400	343
Västerås Stift	1 000	991
Västkuststiftelsen	750	*
Åre kommun	400	303
Östersunds kommun	500	405
Summa	19 227	16 577

Källa: NV-08234-23

* Projektet genomfördes ej på grund av oförutsedda händelser.

5.2 Naturumverksamhet

Naturum ska genom utställningar och aktiviteter inspirera till besök i naturen och öka förståelsen för skyddad natur och miljöfrågor. De fyller en viktig funktion för bland annat barn, unga och ovana naturbesökare. Idag finns det 32 naturum i Sverige, varav 23 har statliga huvudmän (eller av staten utsedd förvaltare) och finansieras genom bidrag från Naturvårdsverket. Nio naturum har andra huvudmän och Naturvårdsverket lämnar ett visst bidrag till deras verksamhet.

Totalt fördelades mer än 35 mnkr till naturumverksamhet¹⁸ varav cirka 33 mnkr till länsstyrelserna, Stiftelsen Tyrestaskogen, föreningen Laponiatjuottjudus och cirka 2 mnkr till icke statliga naturum. Genom att använda intäkter från verksamheten och omföring från andra bidragsposter har huvudmännen förbrukat totalt närmare 47 mnkr på naturumverksamheten under 2024, vilket är betydligt mindre än åren innan (tabell 42). Det beror dels på att naturum fick cirka 14 mnkr mindre i bidrag samtidigt som omföring från skötselschablonen till naturum minskat, varifrån medel tidigare omförts för att naturum ska kunna hålla en hög kvalitet.

Tabell 42. Medel till naturum 2022–2024 (tkr).

	2022	2023	2024
Förbrukade medel, länsstyrelser/statliga naturum*	53 164	52 328	41 025
Bidrag till kommuner/icke statliga naturum	4 050	3 150	2 250
Förnyelse av basutställning på naturum	12 300	4 311	3 535
Summa förbrukade medel	69 514	59 789	46 810

Källa: Del av tabell 19. Länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och föreningen Laponiatjuottjudus förbrukning av bidrag och intäkter samt övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok. Siffrorna har i viss mån justerats sedan föregående års rapportering.

Antal besök på naturum är på samma nivå som 2023 men besöksiffrorna är fortfarande något lägre än året innan pandemin (1,8 miljoner år 2019). Prioriteringar har för många naturum varit att hålla öppet, vilket kanske kan förklara att naturumen trots stora nedskärningar lyckats upprätthålla samma besöksiffra som året innan.

På grund av stora nedskärningar i naturums verksamhetsbidrag har de befriats från att räkna antal deltagare i olika aktiviteter, därav saknas siffran i tabellen nedan och det går inte att jämföra utvecklingen med tidigare år. Men många naturum vittnar om att de dragit ner på personal och därmed även antal aktiviteter.

Tabell 43. Antal besökare i naturum 2022–2024.

	2022	2023	2024
Antal besökare totalt	1 672 432	1 662 626	1 665 503
Antal skolelever	31 198	27 465	30 075
Antal deltagare i programaktiviteter	246 025	229 650	Ej mätt

¹⁸ Löpande verksamhet inklusive medel för basutställningar.

En utställning om klimatförändringarna och dess påverkan på biologisk mångfald har producerats i samarbete med SLU CNV och naturum. Utställningen, som heter ”Räkna med förändring”, testas på två naturum. År 2025 kommer den erbjudas alla naturum.

Det är fortsatt intresse för att använda Naturvårdsverkets utställning ”Invasiva främmande arter” som under året visades i sju naturum.

Naturum Söderåsen och naturum Dalarna fick bidrag för att förnya sina basutställningar. Söderåsens är färdig och invigd. Under 2024 genomfördes tre av de vanligtvis sex årliga uppföljningsbesöken vars syfte är att säkerställa kvaliteten hos landets naturum.

5.3 Friluftslivsarbete i skyddade områden

I det här avsnittet redovisas resultatet av de bidrag från 1:3-anslaget som går till friluftsliv och tillgänglighet i skyddade områden. Den ekonomiska redovisningen av bidragen för skötsel av naturreservat och nationalparker ingår i den totala redovisningen från förvaltarna, det vill säga samtliga länsstyrelser, Stiftelsen Tyrestaskogen och föreningen Laponiatjuottjudus, se tabell 21. Se även tabell 44 där fördelade medel för tillgänglighet till naturen redovisas. För vissa län finns det osäkerheter i den ekonomiska redovisningen som kan påverka uppgifternas tillförlitlighet.

Tabell 44. Förbrukning av länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och föreningen Laponiatjuottjudus bidrag för skötsel av skyddade områden (friluftsliv), 2022–2024 (tkr).

Kostnadspost	2022	2023	2024
Information, naturvägledning	54 560	27 825	20 220
Friluftsanordningar och renhållning	99 698	51 415	40 440
Leder	39 574	30 592	22 449
Uppföljning friluftsliv	2 798	1 893	1 866
Summa	196 630	111 725	84 975

Källor: Länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och föreningen Laponiatjuottjudus ekonomiska redovisningar av skötselschablonbidraget på 1:3. Bruttokostnader anges, det vill säga ej avdrag för eventuella intäkter. (Kostnadsposterna Vägunderhåll, P-platser (ej Naturvårdsverkets fastigheter) och Andra byggnader och anläggningar (ej Naturvårdsverkets fastigheter) redovisas i tabell 21.)

Sammantaget omfattar friluftslivsarbetet i skyddade områden cirka 85 mnkr år 2024 (tabell 44). Anslaget utgör en viktig grund för att möjliggöra en långsiktigt hållbar förvaltning för friluftsliv och turism. Det handlar om möjligheten att med demokratiskt fokus tillgängliggöra naturmiljöer såväl som att lösa de utmaningar som ofta uppstår i populära, attraktiva områden, såsom överbelastade parkeringar, slitage och ökat underhållsbehov. Minskade finansiella och personella resurser utgör utmaningar för många förvaltare att hinna med nödvändigt underhåll och säkerställa leder och friluftsanordningar. Säkerhetsinsatser prioriteras i första hand, till exempel att laga trasiga spänger och åtgärda säkerhetsbrister i fågeltorn. Därefter prioriteras åtgärder för att förbättra tillgängligheten i områden som är välbesökta.

Det är fortsatt ett stort besöksintresse i många av landets naturreservat. Variationen är dock stor mellan områden och olika delar av landet. Med anledning av det stundtals höga besöksstrycket lyfter 13 av 21 län att det i varierande grad

påverkar natur, upplevelser eller annat i uppskattningsvis ett 60-tal naturreservat. Grunden till påverkan är olika. Exempelvis handlar det om högt slitage på leder och anordningar, nedskräpning, skadegörelse, störning på fåglar, trängsel, otillåten parkering med mera. Länen arbetar aktivt inom de flesta områden för att komma till rätta med olika utmaningar. Barkborreangrepp, med riskträd och fallna träd som följd, är fortsatt en utmaning för många län.

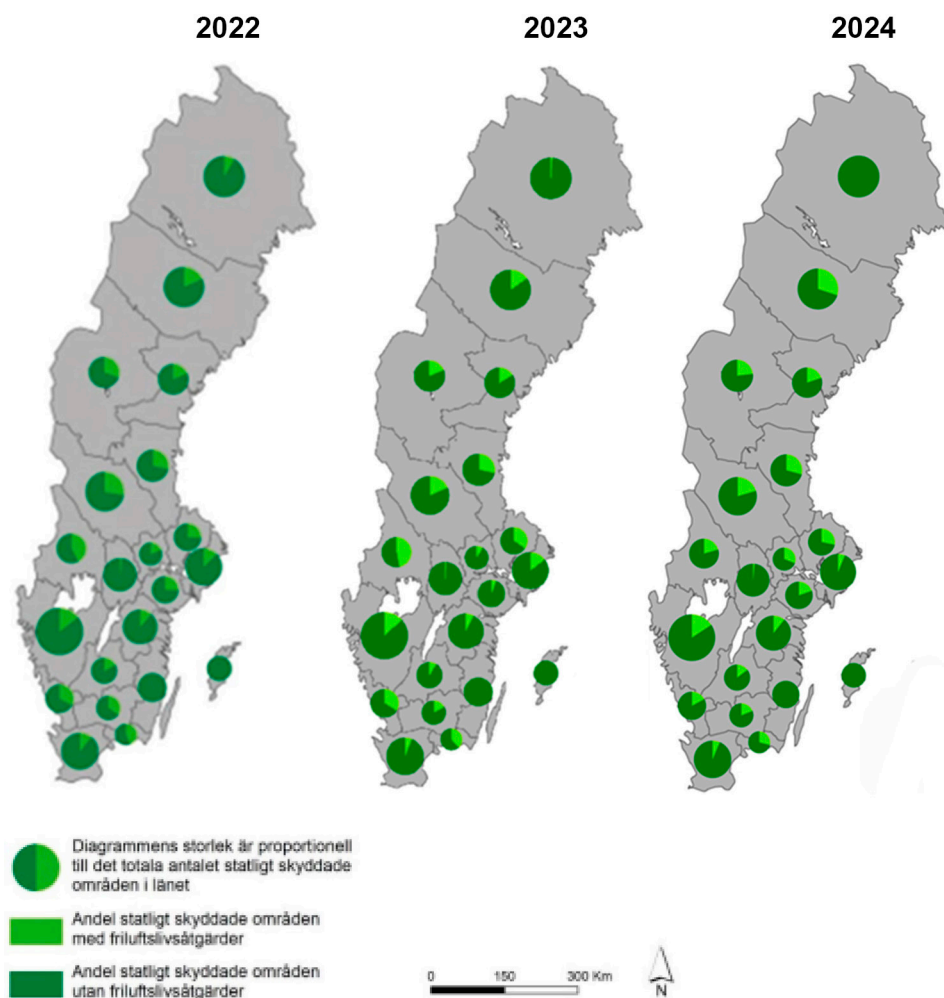
Arbete med att tillgängliggöra naturen sker exempelvis genom att anlägga och underhålla anordningar för friluftslivet samt arbete med information och naturvägledning via hemsidor, sociala medier, skyltar och guidning ute i reservaten. Viljan att förbättra tillgängligheten och möjligheten till besök för en bred målgrupp i landets skyddade områden är fortsatt stark. Möjligheten och förutsättningarna har dock minskat. Några exempel på åtgärder som genomförts för att förbättra tillgängligheten under 2024:

- Många län har tagit fram nya informationsskyltar i naturreservat medan några helt prioriterat ner detta.
- Länsstyrelsen i Stockholms län har gjort mindre förbättringar för friluftslivet, så som bänkar och enklare rastplatser, i totalt 13 naturreservat.
- Länsstyrelsen i Jämtlands län har färdigställt vandringsleden inom Skåarnja naturreservat (som ligger i anslutning till Vildmarksvägen som har mycket högt besöksstryck sommartid).
- Länsstyrelsen i Östergötlands län har renoverat fågeltornet och vindskyddet i Svensksundsvikens naturreservat.
- Länsstyrelsen i Kalmar län har byggt vandringsled, spång, bro och parkeringsplatser i nya naturreservatet Värnanäs.

Arbete med proaktiva och direkta insatser för hållbart friluftsliv och naturturism, ofta i samverkan med andra myndigheter och lokalsamhälle sker kontinuerligt. Runt om i landet finns många goda exempel, bland andra:

- Länsstyrelsen i Västmanlands län har i det nybildade naturreservatet Trummelsbergsskogen byggt en bro för säker passage över Sågsjöbäcken (har saknats sedan en dammvall brast år 2021).
- Länsstyrelsen i Jönköpings län har påbörjat säkerhetsrenovering av det äldsta fågeltornet vid fågelsjön Hyllingen.
- Länsstyrelsen i Dalarnas län har dragit om vissa ledsträckor i Gyllbergens naturreservat för att minska markslitage.
- Länsstyrelsen i Värmlands län samarbetar med Torsby kommun om vandringsleden Granbergsrundan som går både i och utanför naturreservatet Havsjöskogen. Länsstyrelsen och kommunen delar på ansvar och arbete för informationsskyltar och anordningar för besökare. Underhållet av själva leden står Torsby kommun för.

Förvaltare av statligt skyddade områden registrerar åtgärder som genomförs med medel från 1:3-anslaget i databasen Skötseldos. Skötseldos används i de flesta länen men i olika stor utsträckning och ett par länsstyrelser har inte registrerat några friluftslivsåtgärder för 2024 även om det genomförts åtgärder även där. Sammanställningen i figur 1 ger därför inte en fullständig bild av de åtgärder som utförts.

Figur 1. Andel statligt skyddade områden där det genomförts friluftslivsåtgärder under 2022–2024.
Källa: Skötselbos, 2023-01-19, 2024-01-13, 2025-01-21.

ÖPPNA DATA

I samverkan med förvaltningsorganisationerna tillhandahåller Naturvårdsverket öppna geodata om friluftslivsanordningar och leder i de statligt skyddade områdena (nationalparker och statligt bildade naturreservat och naturvårdsområden). Informationen publiceras av förvaltningsorganisationerna, företrädesvis länsstyrelserna. Ett kontinuerligt arbete pågår i syfte att kvalitetssäkra, komplettera och anpassa informationen efter besökarnas behov. Andelen skyddade områden som finns publicerade som öppna data är i nuläget 73 % (tabell 45). Arbetet bidrar till att göra naturen tillgänglig genom att externa aktörer, och förvaltningsorganisationerna själva, kan presentera informationen i kartapplikationer. Det varierar mellan länen hur många områden som publicerats. För många län är öppna data mer eller mindre komplett och ytterligare län har publicerat merparten av sina områden. Några län, exempelvis Norrbotten, har i stället prioriterat andra informationskanaler och har därför inga eller ett fåtal områden publicerade som öppna data.

Tabell 45. Andel statligt skyddade områden som det finns information för i öppna data.

Län	Antal områden att publicera	Antal publicerade områden	Andel publicerade områden
Stockholms län	271	170	63 %
Uppsala län	179	123	69 %
Södermanlands län	177	173	98 %
Östergötlands län	299	279	93 %
Jönköpings län	172	160	93 %
Kronobergs län	141	103	73 %
Kalmar län	212	202	95 %
Gotlands län	160	153	96 %
Blekinge län	122	95	78 %
Skåne län	321	236	74 %
Hallands län	208	143	69 %
Västra Götalands län	507	273	54 %
Värmlands län	226	211	93 %
Örebro län	273	205	75 %
Västmanlands län	128	126	98 %
Dalarnas län	342	174	51 %
Gävleborgs län	252	239	95 %
Västernorrlands län	222	198	89 %
Jämtlands län	260	235	90 %
Västerbottens län	447	396	89 %
Norrbottens län	496	34	7 %
Total	5 415	3 928	73 %

Källa: Uttag av data från Skötseldos 2025-02-21.

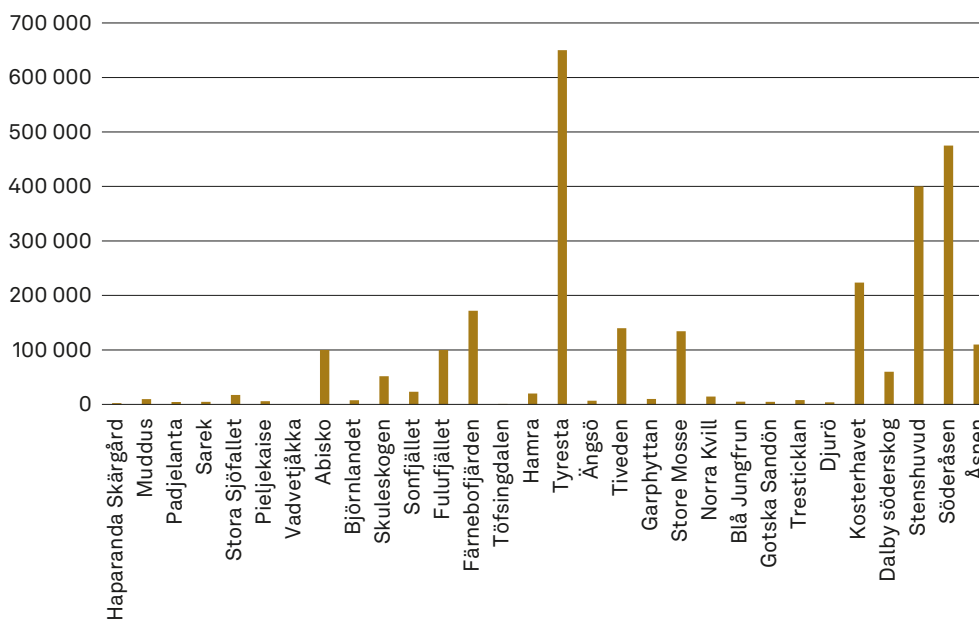
5.3.1 Friluftslivsarbete i nationalparker

Besöksantalen i Sveriges 30 nationalparker är relativt stabila men ligger något under föregående år, se tabell 46. Årets besökssiffror för Sveriges nationalparker (totalt 2,76 miljoner) är på samma nivå som före pandemin. En stor minskning av besök har det varit i Kosterhavets nationalpark (166 000 färre besökare). Det beror troligtvis på minskade öppettider på naturum som ligger på Koster (på grund av resursneddragningar). I Söderåsen ser man i stället att besöken ökar igen (med 40 000) efter förra årets minskning. Eventuellt beror det på att både närboende besökare och turister hittat tillbaka efter att ha velat utforska andra platser efter pandemin. Det är svårt att härleda en ökning eller minskning av besök i naturen till något specifikt. Hemsidan för Sveriges nationalparker <https://www.sverigesnationalparker.se> är en viktig informationskälla för ett besök i nationalparkerna.

Tabell 46. Antal besök i Sveriges nationalparker och antal besök på sverigesnationalparker.se 2022–2024.

	2022	2023	2024
Besök i nationalparkerna	2,88 miljoner	2,83 miljoner	2,76 miljoner
Besök på Sverigesnationalparker.se	1,17 miljoner	-	1,5 miljoner

Källa: Länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och föreningen Laponiatjuottjudus verksamhetsberättelser 2024, samt Naturvårdsverkets verktyg för webbanalys.

Figur 2. Diagrammet visar antal besök i de olika nationalparkerna.

Källa: Länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och föreningen Laponiatjuottjudus verksamhetsberättelser 2024. Olika metoder används för uppskattningen av antalet besökare i nationalparkerna varför besöksiffrorna inte är direkt jämförbara mellan olika nationalparker. 2023 fanns ingen statistik för webben på grund av systembyte.

Förvaltningarna i Sveriges nationalparker genomför fortsatt många viktiga insatser. Här är några exempel ur länens verksamhetsberättelser:

- I Skuleskogens nationalpark har man byggt ett nytt vindskydd på Tärnättholmarna. Det är en förberedelse inför avveckling av en närliggande övernattningsstuga med omfattande renoveringsbehov.
- I Fulufjällets nationalpark har man renoverat och förbättrat tillgängligheten på södra leden till Njupeskärs vattenfall. Dock har hela sträckan inte kunnat färdigställas på grund av budgetläget.
- I Färnebofjärdens nationalpark har man färdigställt entré Balforsen.

Flera förvaltningar lyfter att de minskade resurserna lett till färre underhållsåtgärder, sämre framkomlighet på leder och negativa reaktioner från besökare. I de mest välbesökta nationalparkerna finns utmaningar kopplade till det höga besöksstrycket. Det som lyfts fram som särskilt problematiskt är trafik- och parkeringssituationer, framför allt under högsäsong. De höga besöksiffrorna leder till slitage som påverkar naturen negativt och ibland även själva upplevelsen av nationalparken. Den ökade trafiken medför också ett ökat slitage på vägar och parkeringsplatser. Någon form av negativ påverkan har lyfts i 9 av 30 nationalparker.

Som en del i förvaltningen av Sveriges nationalparker pågår införandet av den visuella identiteten som genom ett gemensamt designkoncept syftar till att lyfta fram och förtydliga Sveriges nationalparker som varumärke, idé och attraktion. Varumärket är infört i mer än hälften av nationalparkerna men implementeringsarbetet har i stort sett pausats. Tyresta nationalpark har slutfört införandet och har nu även informationsskytning och vägvisning på plats.

Samarbetet med aktörer och företag som är verksamma i eller i direkt anslutning till en nationalpark fortgår. Aktörerna kan gå en utbildning och har då möjlighet att bli samarbetspartner till nationalparken som de är verksamma inom eller i närheten av. Under 2024 har utbildningsinsatser endast skett i en handfull nationalparker. I dagsläget finns samarbetsavtal med aktörer i cirka tio nationalparker.

Även andra former av samverkan är betydelsefulla för besöksmottagningen. Under året genomfördes till exempel en sydlig nationalparksförvaltarträff i Västra Götaland där besöksförvaltningsfrågor diskuterades och erfarenheter utbyttes mellan nationalparksförvaltare. Länsstyrelsen i Jämtlands län har initierat ett samarbete med Hede företagargrupp som har en turistinformation i Hede. Syftet är att nå ut med information till besökare och få en bra inkörsport till Sonfjällets nationalpark.

6. Tema

Fastighetsförvaltning

I det här kapitlet redovisas vilka medel som använts för förvaltningen av Naturvårdsverkets fastigheter med tillhörande byggnader och anläggningar. Fastighetsbeståndet ligger i huvudsak i skyddade områden med höga naturvärden. Härutöver har Naturvårdsverket under 2024 övertagit cirka 21 500 hektar ersättningsmarker (ESAB2), vilka huvudsakligen utgörs av icke skyddsvärd mark. Dessa marker omfattas av fastighetsförvaltning fram till dess att de avyttras. Naturvårdsverkets arbete med fastighetsförvaltningen styrs av *förordning (1993:527) om förvaltning av statliga fastigheter* och här skiljer vi på åtgärder av löpande karaktär, fastighetsförvaltning, samt investeringar. Arbetsuppgifterna genomförs till stora delar på regional nivå genom uppdragsavtal.

Tabell 47. Användning av 1:3-medel inom Tema Fastighetsförvaltning, 2022–2024, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	Total förbrukning 2022	Total förbrukning 2023	Total förbrukning 2024
Tema Fastighetsförvaltning, anslagspost 2			
Fastighetsförvaltning	113 727	80 945	55 682
Investeringar för byggnader och anläggningar	57 855	41 412	14 339
Summa	171 582	122 357	70 021

Källa: Del av tabell 19. Länsstyrelsernas förbrukning av 1:3-medel samt övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok.

6.1 Fastighetsförvaltning

Den löpande förvaltningen av Naturvårdsverkets fastigheter omfattar ekonomisk, juridisk och teknisk förvaltning. Arbetet utförs till stor del regionalt, genom uppdragsavtal om viss fastighetsförvaltning, av länsstyrelserna och föreningen Laponiatjuottjudus. Stiftelsen Tyrestaskogen har direktupphandlats för motsvarande uppdrag under 2024.

Den ekonomiska förvaltningen omfattar löpande hantering av in- och utbetalningar i samband med drift och underhåll av byggnader och anläggningar, arrenden, hyror, nyttjanderätter, budgetering och redovisning med mera. Inom den juridiska delen företräder uppdragstagarna Naturvårdsverket, bland annat genom att hantera arrendeavtal och nyttjanderätter. För vissa uppgifter krävs dock Naturvårdsverkets godkännande. Den tekniska förvaltningen innebär att uppdragstagaren ansvarar för drift och underhåll av byggnader och anläggningar.

Under 2024 lämnade Naturvårdsverket en ersättning på cirka 19,2 mnkr till uppdragstagarna för hanteringen av de administrativa, ekonomiska och juridiska delarna av arbetet. För den del av fastighetsförvaltningen där det ingår löpande drift och service, underhåll och reparationer fördelades cirka 33,3 mnkr. Ersättningsnivåerna utgår från bedömd omfattning för respektive uppdragstagare. De fördelade

nivåerna för 2024 har tagit hänsyn till ett visst överskott som sammantaget funnits i verksamheten hos länsstyrelserna 2023. Detta förklarar delvis varför nivån för uppdragsmedlen 2024 varit lägre jämfört med året innan.

I verksamhetsberättelserna för 2024 svarar flera av uppdragstagarna att ersättningsnivån inte är tillräcklig för att klara det långsiktiga underhållet av byggnader och anläggningar. Även resurserna för bemanning är otillräckliga.

Naturvårdsverket har beräknat att det skulle behövas minst 130 mnkr årligen bara för att vidmakthålla Naturvårdsverkets fastighetsbestånd. Vi kan konstatera att de tillgängliga anslagsmedlen inte räcker för att hålla alla byggnader och anläggningar som staten äger i ett godtagbart skick och att underhållsskulden ökar.

På fastigheterna finns över 1 500 byggnader samt ett stort antal anläggningar. Sju objekt är statliga byggnadsminnen med cirka 50 byggnader och anläggningar. Exempel på byggnader och anläggningar som ingår är naturum, ligghallar för betesdjur, raststugor, entréer, parkeringar och broar. Huvuddelen av dessa fyller viktiga funktioner för friluftsliv och naturvård i de skyddade områdena.

Skötseln av byggnader och anläggningar som Naturvårdsverket inte äger, men som ändå berör förvaltningen av skyddade områden redovisas under avsnitt 3.1 Skötsel av skyddade områden. Kostnader för naturumbyggnader som inte ägs av Naturvårdsverket (naturumen i Blekinge, Färnebofjärden, Getterön, Gotland, Vindelfjällen Ammarnäs och Vindelfjällen Hemavan) redovisas under avsnitt 5.2 Naturumverksamhet.

6.2 Investeringar för byggnader och anläggningar

Under 2024 förbrukades 14,3 mnkr för investeringar i form av ny-, om- eller tillbyggnationer, fördelat på nio olika åtgärder. Investeringsåtgärderna omfattar planering av nya entréer i de två nya föreslagna nationalparkerna Nämndöskärgården och Bästeträsk. Andra åtgärder som inryms är nytt avlopp på ön Bullerö i Stockholm, ny hiss i naturum Abisko i Norrbotten och nya toaletter vid Blå lagunen på Gotland.

Det finns stora behov av investeringsåtgärder för att bibehålla Naturvårdsverkets fastighetsbestånd och för att beståndet ska kunna stödja verksamheten. I dagsläget uppgår behoven för åtgärder till cirka 90 mnkr och Naturvårdsverket beräknar att det skulle behövas minst 30 mnkr årligen för att kunna hantera behoven.

Behoven av underhålls- och nyinvesteringar är fortsatt stora men har behövt nedprioriteras de senaste åren. De satsningar som gjorts har fokuserats på infrastruktur till nya nationalparker.

7. Tema Kunskapsstöd och uppföljning

I detta kapitel redovisas insatser som gjorts med hjälp av 1:3-anslaget som bidragit till kunskapsuppbyggnad i vid bemärkelse. Tabellen nedan visar de olika verksamheternas förbrukning, och är ett utsnitt från tabell 19.

Tabell 48. Användning av 1:3-medel inom Tema Kunskapsstöd och uppföljning 2022–2024, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	2022	2023	2024
Tema Kunskapsstöd och uppföljning, anslagspost 2			
Grön infrastruktur m.m.	27 842	13 801	7 972
<i>varav biosfärområden*</i>	5 025	4 175	4 200
Genetiska resurser och traditionell kunskap	6 574	3 000	2 540
Inventeringar och kunskapsstöd	64 698	49 678	45 358
Övrigt	21 554	8 572	5 951
Summa	120 668	75 051	61 821

Källa: Del av tabell 19. Länsstyrelsernas förbrukning av bidrag och intäkter samt övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok.

* Läs mer under avsnitt 9.3.

7.1 Grön infrastruktur m.m.

Sakanslagsområdet *Grön infrastruktur m.m.* omfattar bland annat verksamheter som rör kunskapsunderlag och informationsgivning om biologisk mångfald samt arbetet med biosfärområden.

7.1.1 Kunskapsunderlag för genetisk mångfald

Inom Naturvårdsverkets arbete med att utveckla miljöövervakning för genetisk mångfald har följande rapporter levererats under 2024:

- Övervakning av genetisk mångfald hos älg (Stockholms universitet)
- Planering och strategi för övervakning av genetisk mångfald hos fåglar 2024 och framåt (Lunds universitet)

I det fortsatta arbetet har även två nya uppdrag lagts under året:

- Ytterligare undersökningar gällande övervakning av genetisk mångfald hos älg (Stockholms universitet)
- Utveckling av genetiska indikatorer för CBD-rapportering (Stockholms universitet och SLU Artdatabanken)

Resultaten av dessa uppdrag färdigställs 2025 och ger underlag till myndighetens fortsatta arbete med att utveckla miljöövervakning av genetisk mångfald i Sverige. Ett arbete som sker i nära samarbete med HaV. Resultaten bidrar även med kunskapsunderlag till viltförvaltning, uppföljning av miljökvalitetsmål och internationell rapportering.

7.2 Genetiska resurser och traditionell kunskap

Inom området genetiska resurser och traditionell kunskap har Naturvårdsverket genom 1:3-anslaget gett bidrag till Sametinget och SLU CBM. Eftersom SLU CBM har expertkompetens inom flera områden har Naturvårdsverket också hämtat stöd från dem inom ett antal sakområden, både för nationellt och internationellt arbete.

7.2.1 Expertstöd – SLU Centrum för biologisk mångfald (CBM)

NATIONELLT ARBETE FÖR TRADITIONELL KUNSKAP OCH SEDVANEBRUK FÖR BIOLOGISK MÅNGFALD

SLU CBM beviljades 900 tkr i bidrag för deras stöd till Sametingets uppdrag som fokuspunkt för traditionell kunskap enligt artiklarna 8j och 10c i CBD för år 2024. I detta arbete har SLU CBM löpande samverkat med Sametinget, ett arbete som bygger vidare på vad som redovisats ingående 2023 i rapporten *Traditionell kunskap och sedvanebruk* – Sametingets uppdrag som samordnare för artiklarna 8j och 10c i FN:s konvention om biologisk mångfald (CBD).

NYA KUNSKAPER FÖR ARBETET MED SKÖTSEL AV KULTURPRÄGLAD NATUR

SLU CBM har fortsatt bidragit till RAÄ:s, Naturvårdsverkets och Skogsstyrelsens samarbetsprojekt *Skötsel av kulturpräglad natur*. Projektet omfattar kurser i fält, webinarier och utförliga handledningar. Målgruppen är i första hand personer som arbetar på myndigheter med frågor om skötsel av natur- och kulturmiljöer. SLU CBM är huvudansvariga för att planera och leda kurser, samt för att ta fram kunskapssammanställningar och handledningar. Under 2024 genomfördes bland annat två webinarier; ett om inägomarker och ett om kulturpräglade lövmarker.

7.2.2 Stöd till Sametinget för utförandet av nationellt fokuspunktsuppdrag om traditionell kunskap

Naturvårdsverket har i enlighet med regleringsbrevet bidragit med en mnkr till Sametinget för genomförande av deras uppdrag om att vara nationell fokuspunkt för både samisk och annan kunskapsstradition relaterad till biologisk mångfald. I detta ingår att samordna det nationella arbetet med att uppfylla delar av det svenska genomförandet av FN:s konvention om biologisk mångfald (Convention on Biological Diversity, CBD). Bidraget nyttjades till arbete för att öka förståelsen, betydelsen och värdet av traditionell kunskap i genomförandet av artiklarna 8j och 10c i Sverige. Arbetet bestod av nationell samordning samt kommunikativa

insatser, bland annat internationellt med en “sideevent” under det 16:e partsmötet inom CBD. Naturvårdsverket har även detta år medverkat i Sametingets programråd som bildats till stöd för genomförandet av fokalpunktsuppdraget.

7.3 Inventering och kunskapsstöd

I detta avsnitt beskrivs medelsanvändning till kunskapsuppbyggnad, vissa digitala verktyg och expertstöd i olika sammanhang till nytta för Sveriges åtaganden om samverkan och rapportering till EU och internationellt. Arbete som beskrivs bidrar även till landets efterlevnad av lagstiftning inom naturvårdsområdet, miljömålsuppföljning och åtgärdsarbete, exempelvis rörande skyddade områden och åtgärdsprogram för hotade arter.

Tabell 49. Översikt över insatser 2022–2024 inom inventering och kunskapsstöd finansierat av 1:3-anslaget (tkr).

Verksamhetsområde	2022	2023	2024	Läs mer i nedanstående avsnitt
Biogeografisk uppföljning*	20 910	19 395	17 887	7.3.1
Fynddatahantering	15 000	11 000	9 000	7.3.2
SLU Artdatabanken kunskapsstöd	11 855	9 389	11 506	7.3.3
Nationella marktäckedata	500	2 805	0**	7.3.4
Internationell rapportering biologisk mångfald och CAFF	950	306	650	7.3.5 och 7.3.6
RU underlag nya Natura 2000-områden enligt fågeldirektivet	4 579	-	-	-
RU digitala kunskapsunderlag	300	1 970	-	-
RU omprövning av riksintressen för naturvård	2 348	-	-	-
Övrigt	8 256	4 813	6 315	-
Summa	64 698	49 678	45 358	

Källa: Naturvårdsverkets huvudbok, årets utbetalda bidrag och havda kostnader.

* Verksamhetsområdet hanteras även inom SLU Artdatabankens kunskapsstöd.

** Verksamhetsområdet finansierades år 2024 av medel från 1:14- och 1:2-anslaget, se vidare avsnitt 7.3.4.

7.3.1 Biogeografisk uppföljning

Genom programmet *Biogeografisk uppföljning* genomförs miljöövervakning med syfte att följa upp 166 arters och 89 naturtypers bevarandestatus och därmed tillgodose kraven på rapportering enligt art- och habitatdirektivet. Resultaten är även viktiga för uppföljning av miljö kvalitetsmål och som beslutsunderlag för det långsiktiga bevarandet av natur. Verksamheten kompletterar övrig miljöövervakning som genomförs med stöd av 1:2-anslaget. Under 2024 har vi haft ett särskilt fokus på insatser som ger ny kunskap till den kommande rapporteringen till EU 2025.

Genom exempelvis programmet THUF (Terrester habitatuppföljning) i samarbete med miljöövervakningsprogrammet NILS (Nationell inventering av landskapet i Sverige) har vi fortsatt utvecklingen av uppföljningen för naturtyper som resulterat

i bättre metodik och en ökad samordning som ger säkrare bedömningar av naturtypernas bevarandestatus och trender. Arbetet med uppföljning av ovanliga gräsmarksnaturtyper har också fortsatt. Kartering av våtmarksnaturtypen agkär har genomförts inför nytt uppföljningsprogram inom den biogeografiska uppföljningen.

Utförare på uppdrag av Naturvårdsverket var bland annat SLU, Lunds universitet, ett flertal länsstyrelser och konsulter.

7.3.2 Fynddatahantering

SLU Artdatabanken beviljades under året bidrag för arbete med fynddatahantering, drift och förvaltning av Artportalen (inklusive andra linjens support till verksamheten) och arbetet med Rödlistan. Under 2024 rapporterades totalt cirka 6 685 000 artfynd. Av dessa var 1 554 224 fynd av rödlistade arter och 6 754 gällde fynd av arter på EU:s förteckning över invasiva främmande arter av unionsbetydelse.

7.3.3 SLU Artdatabanken – kunskapsstöd

SLU Artdatabanken har under året genomfört uppdrag för flera verksamhetsområden på Naturvårdsverket. Utöver nedanstående har det ingått att de ska ge expertstöd till EU-arbete genom vårt deltagande i Biodiversa+ (se vidare avsnitt 7.3.7) samt arbetsgruppen Conservation of Arctic Flora and Fauna (CAFF), (se vidare avsnitt 7.3.5) inom Arktiska rådet.

BIOGEOGRAFISK UPPFÖLJNING, METODUTVECKLING, ANALYS

SLU Artdatabanken medverkar med sin expertis inom samtliga art- och naturtypsgrupper i Naturvårdsverkets genomförande av biogeografisk uppföljning. Det har bidragit till ett förbättrat kunskapsunderlag inför kommande rapporteringar enligt naturvårdsdirektiv samt miljömålsuppföljningar, se vidare avsnitt 7.3.1 Biogeografisk uppföljning.

SLU Artdatabanken har fortsatt arbetet med att utveckla metoder för tillståndsbedömning av gräsmarksnaturtyper, samt att ta fram metod och underlag för bedömning av tillstånd och trend för kustdynnaturtyper. Arbetet har skett i samverkan med SLU Institutionen för skoglig resurshushållning och Institutionen för ekologi, och resulterat i ny kunskap till rapporteringen enligt art- och habitatdirektivet 2025.

Inom delsystemet för däggdjur fortsatte utvecklingen av metoder för insamling av data för utter och iller. Metoder för insamling och analys av DNA (spillningsprover) samt individigenkänning testades för utter. För iller testades kamerafällor samt metoder för att på sikt kunna samla in hår för DNA-analyser. Uppföljningen av fladdermöss har under 2024 haft extra insatser för att öka kunskapen om de mest sällsynta arterna eller arter som är svåra att skilja åt.

Särskilda insatser har även genomförts för arter inom grupperna insekter, kärlväxter och mossor. Även inventeringar för att förbättra kunskapen om blodigelns utbredning har genomförts, liksom särskilda insatser för att öka allmänhetens intresse för frivillig rapportering av arter, vilket bidrar till biogeografisk uppföljning och kunskapsuppbyggnaden för Sveriges arter.

INFÖR KOMMANDE RAPPORTERING ENLIGT ART- OCH HABITATDIREKTIVET SAMT FÅGELDIREKTIVET

I uppdraget till SLU Artdatabanken har det ingått att förbereda för kommande rapportering 2025 enligt artikel 17 i art- och habitatdirektivet samt artikel 12 i fågeldirektivet. SLU Artdatabanken har under 2024 sammanställt underlag till den kommande rapporteringen, bland annat uppgifter om utbredning, population respektive areal, tillgång till livsmiljö respektive strukturer och funktioner, samt påverkansfaktorer, bevarandeåtgärder och framtidsutsikter för arter och livsmiljötyper. Uppgifterna baseras på en omfattande kunskapsinhämtning från främst biogeografisk uppföljning, miljöövervakning och Riksskogstaxeringen. I arbetet ingår även att stämma av underlag och bedömningar med expertgrupper. Naturvårdsverket granskar löpande underlagen inför slutlig rapportering. SLU Artdatabanken har också bistått Naturvårdsverket med underlag för möten i Kommissionens expertgrupp om rapportering enligt naturvårdsdirektiven. Kommissionen har under året, i dialog med medlemsländerna och experter på EU-nivå (European Environmental Agency, European Topic Centre on Biodiversity, Directorates General Environment), bland annat diskuterat behovet av ytterligare vägledning om referensvärden samt sett över checklistor över vilka arter och naturtyper som ska rapporteras. Naturvårdsverket samverkar i samtliga processer med berörda sektorsmyndigheter.

ÅTGÄRDER FÖR BEVARANDE AV ARTER OCH NATURTYPER

Naturvårdsverket har uppdragit åt SLU Artdatabanken att fortsätta bidra med expertstöd i arbetet för att bevara arter och naturtyper. Under 2024 har det bland annat handlat om uppdatering av några naturtypsvisa vägledningarna samt vidareutveckling av snabbuppföljning. Underlag för åtgärdsbehov i högmossar har tagits fram. Dessutom har SLU Artdatabanken sammanställt underlag om granbarkborrens effekter på biologisk mångfald.

Uppdrag till SLU Artdatabanken om invasiva främmande arter har under 2024 omfattat dels löpande verksamhet (verifiering, rådgivning), dels expertstöd vad gäller granskning av EU:s riskbedömningar. Under året har en andra svensk riskklassning av främmande arter genomförts, totalt är nu 1 400 arter riskklassade med avseende på ekologisk effekt och risk för invasivitet.

Uppdrag till SLU Artdatabanken om åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP) omfattade under 2024 kunskapsstöd till Naturvårdsverket och länsstyrelserna. SLU Artdatabanken bidrog med expertstöd vid granskning av programredovisningar och åtgärdestabeller, med information om arternas och naturtypernas tillstånd samt vid arbetet inom den operativa ÅGP-verksamheten. Under året fortsatte arbetet med framtagande och tillämpning av nationell struktur av ÅGP inom projekthantering i Artportalen. SLU Artdatabanken tog också fram en lista med prioriterade arter för bidrag till våtmarksåtgärder för skyddade områden och ÅGP. Listan kommer att användas som prioriteringsgrund för bedömningar av inkomna projektansökningar.

SLU Artdatabanken deltar i och driver den nationella samverkansgruppen för infrastrukturens gräsmarker – ett tvärsektorielt forum för att stärka den biologiska mångfalden i landskapets ”nya” gräsmarker.

VÅTMARKSSATSNINGEN

SLU Artdatabanken tog fram en kartanalys av diken och igenväxningsvegetation på högmossar som skulle behöva åtgärdas för att återställa livsmiljön. Underlaget kompletterades med expertbedömningar. SLU Artdatabanken vidareutvecklade ett förslag på en snabbuppföljning av rikkärr som ska underlätta bedömningen av om målet med en genomförd åtgärd har uppnåtts.

CBD-INDIKATOR FÖR GENETISK MÅNGFALD

I det nya globala ramverket för biologisk mångfald, genom CBD, ingår efter beslut på konventionens femtonde partsmöte (CBD COP15) uppföljningsbara mål och indikatorer för genetisk variation, vilket har varit en prioritet och målsättning för Sverige. Nu pågår utvecklings- och informationsarbete på global nivå där SLU Artdatabanken och Stockholms universitet kommer stötta med underlag inför ländernas åtaganden med rapportering och uppföljning av genetisk variation fram till 2030. Under 2024 har de med ett globalt nätverk av forskare, fortsatt arbetet med kunskapsspridning, bland annat till EU:s kunskapscenter för biologisk mångfald och arbetet vid CBD COP16 för att ytterligare stärka kunskapen inför parternas rapportering av genetisk diversitet för att följa upp målen i CBD:s ramverk.

EXPERTSTÖD TILL IPBES ELFTE PLENARMÖTE

På uppdrag av Naturvårdsverket bidrog SLU Artdatabanken med expertis i svenska delegationen till 11:e partsmötet med The Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES). Vid detta möte diskuterades och godkändes två viktiga rapporter, "Nexus" om kopplingarna mellan biologisk mångfald, vatten, mat, hälsa och klimat, samt "Transformative change" om hur den nödvändiga samhällsomställningen för att vända de negativa trenderna för biologisk mångfald och ekosystemtjänster kan genomföras. Vidare godkändes planerna för en omfattande global utvärdering om tillståndet för biologisk mångfald som ska utföras 2025–2028 och bland annat blir en viktig grund i CBD:s utvärdering av måluppfyllelsen i globala ramverket till 2030.

7.3.4 Nationella marktäckedata

Nationella marktäckedata (NMD) är en fullständig kartering av Sveriges marktäckande och ett centralt underlag för arbetet med biologisk mångfald, hållbar markanvändning, ekosystemtjänster, samhällsbyggnad och -planering samt klimat och sårbarhet. Exempel på användning finns samlat på Naturvårdsverkets hemsida¹⁹. Under 2024 har NMD använts som underlag för de statistiska meddelandena *Skyddad natur*²⁰ och *Formellt skyddad skogsmark, frivilliga avsättningar, hänsynsytor och improduktiv skogsmark*²¹. Fler användningsområden inom internationell rapportering har identifierats och Naturvårdsverket har påtalat behovet av en långsiktigt etablerad förvaltning inklusive regelbunden uppdatering av NMD till nytta för nationell

¹⁹ <https://www.naturvardsverket.se/verktyg-och-tjanster/kartor-och-karttjanster/nationella-marktackedata/>

²⁰ Sveriges officiella statistik. SCB, Skyddad natur 2023-12-31 MI 41 2023A01

²¹ Sveriges officiella statistik. SCB, Formellt skyddad skogsmark, frivilliga avsättningar, hänsynsytor samt improduktiv skogsmark 2023 MI 41 Rapport 2024:02.

och internationell rapportering, se förslag i Lantmäteriets redovisning *Förslag till färdplan för att fortsätta digitalisera samhällsbyggnadsprocessen*²².

Under året har Naturvårdsverket påbörjat arbetet med en fullskalig nationell uppdatering av NMD med basår 2023 och en första delleverans gjordes sommaren 2024. Parallellt med produktionen av NMD2023 pågår även förvaltning av NMD2018. Arbetet sker i nära samverkan med ett tiotal myndigheter vilket är ett effektivt sätt att skapa en produkt som många användare får nytta av i det svenska miljöarbetet. Samverkan sker även med Finland och Norge kring erfarenhetsutbyte och harmonisering av marktäckedata.

Tabell 50. Medel från 1:3-anslaget och 1:14-anslaget till NMD, 2022–2024 (tkr).

NMD/Agenda för landskapet	2022	2023	2024
Finansiering från 1:3-anslaget	1 900	3 825	0*
Finansiering från 1:14-anslaget	500	500	5 297

* Under 2024 stod Naturvårdsverket för totalt 6 689 tkr till NMD varav 5 297 tkr från 1:14-anslaget och 1 391 tkr från 1:2-anslaget.

7.3.5 Arktiska rådet och CAFF

Naturvårdsverket representerar Sverige i Arktiska rådets arbetsgrupp för biologisk mångfald (CAFF) och utöver att driva svensk linje och prioriteringar leder Sverige ett projekt för arktiska våtmarker som en del i den globala klimatanpassningen, samt genom engagemang i det cirkumpolära miljöövervakningsprogrammet Circumpolar Biodiversity Monitoring Program (CBMP). Med anledning av kriget i Ukraina har arbetet inom Arktiska rådet kraftigt begränsats. Trots detta har arbetet gradvis kunnat återupptas under 2024 och projekt har till viss del kunnat aktiverats. Sverige har bland annat deltagit i projekt rörande spridning av information om invasiva främmande arter, samt inom CBMP. Sverige har också deltagit i beslutande styrelsemöten inom CAFF under året.

7.3.6 Konventionen för biologisk mångfald (CBD) och Bernkonventionen

Under året har Naturvårdsverket gett ett bidrag om 100 tkr till det globala ungdomsnätverket Global Youth Biodiversity Network (GYBN) som officiellt företräder ungdomarnas intressen inom CBD. Naturvårdsverkets bidrag till GYBN användes till att finansiera deltagande i förhandlingsmöten och kapacitetsuppbyggnad för CBD-processen under 2024.

Bidrag om 50 tkr har även beviljats den icke vinstdrivande organisationen International Institute for Sustainable Development (IISD) för publiceringen av Earth Negotiations Bulletin som är en viktig informationskälla för globala miljöförhandlingar, däribland CBD. Bernkonventionen är beroende av frivilliga bidrag från sina parter för att finansiera genomförande av konventionens arbetsprogram. Prioriterade frågor för konventionen är bland annat arbetet med att utse och administrera så kallade Emerald-nätverksområden i partsländer som inte är medlemsstater i EU (motsvarar Natura 2000 inom EU). Naturvårdsverket gick

²² Lantmäteriet, LM2023/060342, 2024

från 2021–2023 års låga bidragsnivå till att inte ge något bidrag alls under 2024. Bernkonventionens ständiga kommitté beslutade 2019 om en frivillig bidragsskala, och en expertkommitté arbetar med Bernkonventionens sekretariat för att hitta en hållbar finansieringslösning för Bernkonventionen.

7.3.7 Biodiversa+

Naturvårdsverket deltar i EU-partnerskapet Biodiversa+ vars syfte är att stödja och harmonisera biodiversitetsforskning och naturövervakningen inom EU till stöd för EU:s biodiversitetsstrategi. Delar av Naturvårdsverkets analys och utvecklingsarbete för miljöövervakning och uppföljning genomförs i samverkan och med finansiellt stöd från partnerskapet. Under 2024 skedde utveckling och analys inom programmet THUF i samverkan med NILS och SLU Artdatabanken. Naturvårdsverket deltog även i pilotstudier om miljöövervakning av invasiva främmande arter, markdiversitet, kartering och uppföljning av naturtyper med hjälp av fjärranalysmetoder, samt miljöövervakning av insekter, fladdermöss och fåglar med hjälp av ljud- och bildanalys. Partnerskapet har också stöttat analys och utveckling av indikatorer för biologisk mångfald. Naturvårdsverket deltar även i Biodiversa+ forskningsutlysning *Uppgraderad och gränsöverskridande miljöövervakning av biologisk mångfald och ekosystemförändringar*.

7.4 Övrigt

7.4.1 IT-utvecklingsprojekt hos länsstyrelserna

Länsstyrelserna har via förvaltningsobjekt natur (FO Natur) under 2024 med hjälp av medel från 1:3-anlaget – sammanlagt 1,4 mnkr har utbetalats – levererat ny information och IT-stöd till gagn för länsstyrelserna, Naturvårdsverket, andra myndigheter och organisationer samt allmänheten.

Under 2024 har löpande drift och vidmakthållande förvaltning av Uppdragsportalen genomförts. Uppdragsportalen är länsstyrelsernas gemensamma IT-stöd för uppföljning av åtgärder mot invasiva främmande arter och uppföljningen av skyddade områden.

Under året har länsstyrelserna också deltagit i samverkan om miljöinformationsförsörjning i våtmarksarbetet. En applikation för våtmarksrapportering har förbättrats utifrån erfarenheter från 2023 års rapportering.

Som ett första steg i att öka nyttan av befintligt IT-stöd och tillhandahållande av viltskadestatistik har det gjorts förändringar i befintliga rapporter och en importfunktion har skapats i JaktAdm.

Länsstyrelserna har utvecklat handläggarstöd och fältstöd för att hantera skador i gröda. Viltskadecenter erbjuder utbildningar i handläggarstödet. Under 2024 har ett utbildningspaket tagits fram och testkörts vid en utbildning vid Grimsö forskningsstation i augusti 2024.

7.4.2 Informationshantering inom naturområdet

Under 2024 har 1:3-anslaget finansierat aktiviteter och kompetensförstärkning för att ta fram lösningar och skapa förutsättningar för flera naturrelaterade verksamheters informationsförsörjning och digitalisering. Sammanlagt 2,8 mnkr har utbetalats. Målet har varit att skapa direkt verksamhetsnytta och samtidigt bidra till återanvändbara lösningar och information som går att använda även i andra sammanhang.

I våtmarksarbetet har ett verktyg för rapportering av genomförda åtgärder använts fullt ut av länsstyrelsernas handläggare i årets rapportering. En data-produktspecifikation som säkerställer enhetligt data i rapporteringen av våtmarks-åtgärder har implementerats av samverkande myndigheter.

Arbetet med invasiva främmande arter har bland annat tagit fram en business intelligence (BI) – lösning för analys, uppföljning och EU-rapportering – och en specifikation för informationsutbyte av åtgärdsinformation mellan myndigheterna. Länsstyrelserna har utvecklat ett nytt användarvänligt handlägningsstöd för IAS-åtgärder med utgångspunkt i specifikationen.

I samverkan med länsstyrelserna har ett förslag för att utveckla ett nytt ändamåls-enligt handlägningsstöd för skötsel av skyddade områden tagits fram. Förslaget innehåller samordnade digitala lösningar, inklusive digitalisering av bevarandeplaner och standardiserade informationsutbyten mellan berörda myndigheter. Lösningarna förväntas komma till nytta bland annat i genomförande och uppföljning av naturrestaureringsförordningen.

1:3-anslaget har finansierat kunskapsspridning, introduktion av och stöd med användning av informationsramverket BIOMIR (Biologisk Mångfald Informationsförsörjning Ramverk). Genom att tillämpa BIOMIR blir det lättare att dela och använda information för många olika typer av användare och sammanhang.

Arbetet med art- och habitatrapporteringen har effektiviserat informationsinsamling, validering och granskning av data som ska rapporteras. En verksamhetsanalys föreslår lösningar för att effektivisera och automatisera valda delar av rapporteringsprocessen. Målgruppernas behov har identifierats, ett konceptuellt lösningsförslag har tagits fram. Verksamhetsanalysen ska levereras under våren 2025.

I arbetet till följd av öppna datadirektivet har aktiviteter för att säkerställa Naturvårdsverkets efterlevnad av förordningen identifierats. I samverkan med andra myndigheter, till exempel geodatarådet, har berörda verksamhetsförmågor identifierats och prioriterats i syfte att analysera vad som redan finns och vad som behöver utvecklas för att tillgängliggöra nyttillkommen Hi-value-data (HVD) information.

8. Tema Rovdjur och annat vilt

Användningen av 1:3-medel inom *Tema rovdjur och annat vilt* syftar dels till att uppnå det långsiktiga och övergripande målet för rovdjurspolitiken som beslutats av riksdagen (prop. 2012/13:191 *En hållbar rovdjurspolitik*), dels till att genomföra viltpolitiken och utveckla viltförvaltningen i enlighet med *Strategi för svensk viltförvaltning*. Åtgärderna innebär både kunskapsbyggande om vilt och viltpopulationer samt en förvaltning av dessa arter som grundas på bästa tillgängliga kunskap. Ständiga förbättringar och förenklingar av metoder för kunskapsinsamling, analys och förvaltning är bärande delar av insatserna.

Tabell 51. Användning av 1:3-medel inom Tema Rovdjur och annat vilt, 2022–2024, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	Total förbrukning 2022	Total förbrukning 2023	Total förbrukning 2024
Tema Rovdjur och annat vilt, anslagspost 2			
Rovdjursmedel (rovdjursförvaltning, inventering och övrig kunskap)	124 227	111 023	103 461
Viltförvaltning kunskapsunderlag	14 368	16 248	14 904
Viltförvaltning	5 095	6 652	6 214
Summa	143 690	133 923	124 579

Källa: Del av tabell 19. Länsstyrelsernas förbrukning av bidrag och intäkter samt övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok.

I likhet med föregående år har rovdjursbidraget och inventeringsbidraget slagits ihop under namnet rovdjursmedel. Syftet med sammanslagningen är att ge länsstyrelserna större möjligheter att anpassa användningen av bidraget till den regionaliserade rovdjursförvaltningen. Länsstyrelserna har under året därmed själva kunnat välja hur mycket av medlen som förbrukats på förvaltning respektive inventering av arterna björn, järv, kungsörn, lodjur och varg.

Majoriteten av länsstyrelserna rapporterar att sammanslagningen är positiv. Administrationen har förenklats och det medger en större flexibilitet och handlingsutrymme i utförandet av rovdjursförvaltningen. För att behålla jämförbarheten med tidigare års förbrukning använder vi dock här den tidigare uppdelningen i förvaltning och inventering vid redovisning av medelsförbrukningen och genomförda åtgärder.

Budgetåret 2024 omfattades av nedskärningar av 1:3-anslaget och länsstyrelserna tilldelades lägre summor rovdjursmedel jämfört med föregående år. Flera länsstyrelser rapporterar att medlen inte har räckt till för att täcka behoven inom alla delar av rovdjursförvaltningen. Åskande av extra medel och/eller omfördelning från andra medel har i flera fall behövts för att täcka underskotten. Behov av ökade bidragsmedel lyfts inför kommande år då kostnader under flera år har ökat samtidigt som bidraget minskade 2024.

8.1 Rovdjursförvaltning

Åtgärder och aktiviteter som genomförts av länsstyrelsen med stöd av rovdjursmedel har kopplingar till att nå rovdjursförvaltningens långsiktiga och övergripande mål, uppnå och bibehålla gynnsam bevarandestatus för de stora rovdjuren, minska skador orsakade av stora rovdjur, öka förtroendet för förvaltningen och motverka illegal jakt utifrån regionala förutsättningar. Åtgärderna har även kopplingar till länens regionala rovdjursförvaltningsplaner. Syftet är att bidra till att genomföra rovdjurspolitiken.

Rovdjursmedel får användas för åtgärder inom rovdjursförvaltningen som inte täcks av viltskademedel, vilket länsstyrelserna får separat.

De länsstyrelser som verkar inom renskötselområdet har fått bidrag för sitt arbete kring förvaltningsverktyget för förekomst av stora rovdjur baserat på en toleransnivå för skador inom rennäringen.

ÅTGÄRDER OCH RESULTAT

Sett över hela landet används en stor del av medlen för rovdjursförvaltningen till olika typer av informations- och kommunikationsarbeten med bland andra myndigheter, intresseorganisationer, samebyar, utbildnings- och forskningsinstitutioner, media, enskilda och allmänheten. Dessa insatser upplevs både bidra till en god förvaltning och ge ett tydligt avtryck i en större förståelse och acceptans för förvaltningen.

Information om skadeförebyggande åtgärder samt rovdjurens beteende bidrar till minskad risk för angrepp på tamdjur. Några exempel på hur detta har genomförts under året är information via kontakt ute i fält, på möten, via telefon, mejl, webbplats med mera om olika förebyggande åtgärder och vilka bidrag som finns att söka. Vargpopulationens spridning till områden som inte haft varg tidigare har lett till ett ökat behov av information och en ökad efterfrågan av rovdjursavvisande stängsel i dessa områden.

En annan åtgärd är länsstyrelsens jourverksamhet som hanterar akuta rovdjursrelaterade händelser, angrepp och rädsla/oro. Det kan exempelvis handla om snabba insatser vid angrepp på tamdjur, inköp och underhåll av akututrustning såsom skrämselanordningar, samt rådgivning. Möjligheten att snabbt vara på plats med kunnig personal för att genomföra skadeförebyggande åtgärder, akuta åtgärder vid rovdjursangrepp samt hantering av rovdjur nära människor och bebyggelser är av stor vikt för att minska konflikter med stora rovdjur. Även skydds- och licensjakter är en del av de förebyggande åtgärder som länsstyrelserna årligen arbetar med.

De länsstyrelser som under året berörts av stationära genetiskt viktiga varg-individer har vägt in behovet av utökade arbetsinsatser, i syfte att öka överlevnaden för dessa individer och förbättra populationens genetiska status. Exempelvis handlar det om utökad information om förebyggande åtgärder och ökad närvaro i fält.

Rovdjursmedlen har även finansierat samordnings- och samrådsinsatser för att definiera och bibehålla lämpliga målsättningar för antal och utbredning av rovdjuren i länen och i rovdjursförvaltningsområdena för att gemensamt bidra till de nationella referensvärdena. Detta inkluderar även samråd mellan län om nivåer på licensjakt och enhetlighet vid skyddsjakt.

Rovdjursmedlen har bidragit till samverkan mellan län och mellan rovdjursförvaltningsområden, vilket möjliggör likartade bedömningar och en förutsägbar förvaltning. Samverkan rör även bland annat samebyar, intresseorganisationer, kommuner, utbildnings- och forskningsinstitutioner, samt centrala myndigheter. Det ger erfarenhetsutbyte, kompetensväxling och bidrar till förståelsen för rovdjursförvaltningen.

I flera län har rovdjursmedlen även använts till att arbeta med förebyggande åtgärder för att motverka illegal jakt. Exempelvis har det handlat om samverkan mellan olika myndigheter, ökad närvaro i fält och utbildning för bland annat viltförvaltningsdelegationerna. Förtroende för förvaltningen genom transparens, förutsägbarhet och tydlighet anses vara av stor vikt för att motverka illegal jakt.

De länsstyrelser som verkar inom renskötselområdet har totalt fått cirka 1,2 mnkr i bidrag för sitt arbete kring förvaltningsverktyget för förekomst av stora rovdjur baserat på en toleransnivå för skador inom rennäringen.

Bidrag gällande arbete med förvaltningsverktyget för förekomst av stora rovdjur, baserat på en toleransnivå för skador inom rennäringen, har utbetalats till länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands och Dalarnas län. Länsstyrelsernas huvudsakliga processer gällande förvaltningsverktyget omfattar samverkan, samordning och kunskapsfrämjande för utveckling och tillämpning av detta verktyg. Som ett led i detta har berörda länsstyrelser tillsammans med samebyarna hållit samråd om rovdjurssituationen, problemområden och skadebilder samt verkat för att samebyarna i större utsträckning ska använda sig av förvaltningsverktyget. Vidare har under året underlag från arbetet med förvaltningsverktyget använts för bedömning av skydds jakt i flera fall samt vid beslut om licensjakt, där uppgifter använts som stöd för syftet att minska respektive rovdjursarts skador på rennäringen. Länsstyrelserna har även samverkat med Sametinget och Naturvårdsverket i syfte att utveckla verktygets användningsområden. Medlen har också använts till samverkan med forskningen för att ta fram kunskap om predation på ren.

8.2 Övrig viltförvaltning

Under 2024 har Naturvårdsverket i likhet med föregående år genomfört insatser på kommunikations- och vägledningsområdet riktade mot främst länsstyrelserna men även andra intressenter inom viltförvaltningen.

Medel från 1:3-anslaget har använts till arbetet i plattformen för samordnad förvaltning av de gåspopulationer som berör Sverige (European Goose Management Platform (EGMP) inom African Eurasian Migratory Waterbird Agreement (AEWA)).

Vidare har anslaget finansierat överenskommelsen med SLU rörande de årliga uppdragen till Viltskadecenter. Viltskadecenters arbete omfattar stora rovdjur och stora betande fåglar (gäss, sångsvan och trana) och handlar i stora drag om samordning och kvalitetssäkring av inventering och populationsutveckling, att tillhandahålla utbildningar för länsstyrelsernas personal och andra aktörer inom svensk viltförvaltning inom områdena skadeförebyggande åtgärder, besiktning av skador på gröda och tamdjur samt att bistå med praktiskt stöd och service. Överenskommelsen omfattar även kunskapsinsamling om viltskadestatistik och viltskador samt IT-stöd i viltförvaltningen.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har beviljats medel till ett treårigt vildsvins- och dovhjortsprojekt som pågått 2022–2024. Fokus har varit på att inspirera till ökad samverkan på frivillig väg inom förvaltningen för att uppnå målen om minskade skador orsakade av klövvilt inom jord- och skogsbruk, minskat antal viltolyckor i trafiken där arterna är inblandade samt större acceptans för viltarterna.

Projektet har gett länsstyrelsen en möjlighet att stötta, ta fram verktyg och hjälpa intresserade jägare, markägare och lantbrukare att påbörja en samverkan inom förvaltningen av andra arter än älg och kronhjort. Exempel på verktyg som tagits fram är mallar och instruktioner för inventering av dovvilt, dokument för sammanställning av observerat vilt och beräkningsverktyg för planering av avskjutning utifrån angivna måltal. Det har även producerats tre kortfilmer om samverkan inom viltförvaltning.

8.3 Rovdjursinventering och annan kunskap

8.3.1 Inventeringar och metodutveckling

REVIDERING OCH SAMMANSLAGNING AV FAKTABLAD FÖR ROVDJURSINVENTERINGEN

Under 2024 avslutades ett stort arbete med en sammanslagning av olika faktablad gällande rovdjursinventeringen. Dokumentet är i huvudsak en summering av den information som fanns i elva separata faktablad mellan åren 2013 och fram till 2024. Inventeringsfaktabladen är ett komplement till de inventeringsinstruktioner som finns för varje rovdjursart.

BJÖRN

Björn inventeras genom länsvisa spillningsinventeringar i ett rullande schema och därpå följande populationsberäkningar av björnstammen. Varje län med björnförekomst inventeras vart femte år. Under 2022 genomfördes björninventering i Dalarnas och Gävleborgs län och 2024 i Västerbotten län. Under 2023 genomfördes ingen inventering, men på uppdrag av Naturvårdsverket gjorde Naturhistoriska riksmuseet inom ramen för sitt björnkoordineringsuppdrag, en ny nationell populationsuppskattning av björnstammen. Resultatet visade att det fanns cirka 2 800 björnar i Sverige, efter att 2022 års licensjakt var avslutad.

KUNGSÖRN

Kungsörnsinventeringen registreras sedan ett par år i databasen Rovbase. År 2022 och 2024 reviderades metodiken och faktabladet. Vidare tillkom ett faktablad under 2024 gällande så kallade ljudboxar som kan användas som ett komplement för att bekräfta häckning genom inspelning och analys av ljud från tiggande kungsörnsungar. Inventeringsresultatet för 2024 är något försenat och kommer att publiceras i början av 2025.

VARG

Under 2023 har arbetet med att förenkla instruktionerna för inventering av varg, lodjur och järv fortsatt och ska leda till färre dokument. Förenklingen väntas leda till mindre risk för feltolkningar och osäkerhet kring gällande metodik, mer över-

skådliga publikationer, lättare för nya inom systemet att förstå instruktionerna samt för Naturvårdsverket att genomföra framtida ändringar. Flera län i södra rovdjursförvaltningsområdet har rapporterat nya vargetableringar vilket föranlett en ökning av arbetet med inventering och information till allmänhet och press.

JÄRV

Åren 2021–2023 gjordes en särskild satsning i Värmlands, Gävleborgs, Dalarnas, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens samt Norrbottens län för att öka möjligheterna att inventera järv i skogslandet med hjälp av DNA. Under 2023 minskade medlen till denna satsning. Resultaten har visat på goda förutsättningar att inventera järv i skogslandet med hjälp av DNA i framtiden. 2023 initierades och 2023/2024 genomfördes ett pilotprojekt i Norrbottens län där järvinventeringen endast bygger på insamling och analyser av järvspillning för att därigenom beräkna populationens storlek samt antal föryngringar. Inventeringssäsongen 2024/2025 kommer järvinventeringen att genomföras uteslutande genom DNA-inventering i hela landet.

LODJUR

Resultaten från pilotprojektet gällande att hitta, samla in och analysera DNA från spårstämplor presenterades under 2023. Resultaten visade på små möjligheter för fortsatt användning. Inga ytterligare projekt finansierades under 2023. Däremot påbörjades ett samarbete med Miljødirektoratet om att se över och eventuellt uppdatera de data som ligger till grund för uppskattade bytestätheter som används inom inventeringsverksamheten.

DNA-ANALYSER

DNA-analyser blir en allt viktigare del av rovdjursinventeringen. Resultaten används bland annat för populationsuppskattningar, art- och individidentifiering samt beräkning av släktskap och inavelsgrad. Naturvårdsverket har avtal med tre laboratorier. Naturhistoriska riksmuseet analyserar prover från björn, SLU Grimsö från varg samt SLU i Umeå från järv och lodjur. Det av Naturvårdsverket och Miljødirektoratet (Norge) samfinansierade projektet Rovquant har utvecklat modeller för att – med hjälp av DNA insamlat från döda individer, hår, spillning, eller urin – kunna fastställa populationernas storlek och fördelning i landskapet. Modellerna öppnar för ny DNA-baserad inventeringsmetodik för björn, järv och varg i framtiden. Som ett led i det nordiska samarbetet har Naturvårdsverket fortsatt samarbetet med Finlands Naturresursinstitut med syfte att analysera DNA från finska vargar med svensk metodik. På så sätt ges större möjligheter att snabbare avgöra eventuella vargimmigranternas ursprung.

VILTKAMEROR

Så gott som samtliga län rapporterar att viltkameraanvändningen har ökat de tre senaste åren och flera län anger att användning av viltkameror och DNA-analyser är helt avgörande för ett bra resultat i framför allt snöfattiga delar av landet. Men även i snörikare delar av landet har viltkameror och DNA-analyser varit viktiga. Många län i Mellansverige rapporterar att inventeringen gått bra att genomföra, trots ojämna snötillgång. I det södra rovdjursförvaltningsområdet har snöförhållandena på många

platser varit dåliga, vilket lett till att en stor del av inventeringen genomförts som barmarksinventering, bland annat med hjälp av viltkameror. Fjälllänen rapporterar dock att vädret på senare år har försvårat inventeringsverksamheten i fjälltrakterna. Sammantaget är användning av viltkameror ett viktigt komplement som underlättar inventeringsarbetet. Flera län gör bedömningen att denna metod tillsammans med DNA-analyser kommer att vara den dominerande inventeringsmetoden i framtiden.

STATENS VETERINÄRMEDICINSKA ANSTALT (SVA)

Naturvårdsverket har under många år gett SVA i uppdrag att samla in data om de döda rovdjur eller delar av döda rovdjur som till exempel fålls vid jakt eller som på annat sätt påträffas. SVA genomför bland annat obduktioner, hanterar och lagrar prover samt levererar prover för DNA-analyser till ovan nämnda laboratorier. Data om döda rovdjur registreras i Rovbase. Dessa data är viktiga för bland annat populationsberäkningar, övervakning av sjukdomar och dödsorsaksstatistik²³. SVA har flaggat för kostnadsökningar som Naturvårdsverket delvis kunnat finansiera med extra medel. Ett arbete med att försöka effektivisera insamlingen av prover från stora rovdjur pågår.

8.3.2 Resultat och rapporter

De senaste inventeringsresultaten finns sammanfattade på flera olika webbsidor och i publikationer²⁴.

8.3.3 Rapportering av observationer

Genom den norsk-svenska webbapplikationen Skandobs ges allmänheten möjlighet att bidra med sina observationer till den årliga rovdjursinventeringen. Naturvårdsverket och Rovdata vid Norsk Institutt for Naturforskning arbetar löpande för att utveckla Skandobs. Rapporteringen av rovdjursobservationer via Skandobs har ökat stadigt sedan starten 2013 och uppgår för närvarande till mellan 400 och 800 per vecka under vintersäsongen. Antalet personer som använder Skandobs uppgår till mellan 3 000 och 6 000 per dag under samma period. Norska och svenska myndigheters data samlas i databasen Rovbase som Miljödirektoratet och Naturvårdsverket utvecklar löpande. Sedan Rovbase inrättades har totalt cirka 300 000 rovdjursobservationer, 13 900 skador och 15 000 döda rovdjur registrerats i Sverige. Antalet rovdjursindivider som identifierats med genetiska analyser i Skandinavien uppgår till cirka 27 300.

Naturvårdsverket har avtal med Svenska Jägareförbundet gällande rovdjursinventering. Avtalet sträcker sig fram till 30 juni 2025 och kan som längst förlängas fram till juni 2029. Enligt avtalet ska Svenska Jägareförbundet bland annat bygga upp ett rapporteringssystem och främja rapportering via Skandobs samt medverka i områdes- och spillningsinventeringar.

²³ <https://www.sva.se/media/vf0fgov5/2023-storarovdjursrapport.pdf>

²⁴ Varg: <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/3131698>

Järv utom Norrbotten län: <https://www.slu.se/globalassets/ew/org/centrb/vsc/vsc-dokument/vsc-publikationer/rapporter/2024/inventering-av-jarvforyngringar-i-sverige-2024.pdf>

Järv Norrbottens län: NV-07620-24

Lodjur: <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/3135356>

Björn: <https://nrm.diva-portal.org/smash/get/diva2:1815794/FULLTEXT01.pdf>

8.3.4 Ökad rapportering från allmänheten

Allmänheten uppmanas att rapportera sina observationer av stora rovdjur och bidrar på så vis till inventeringsarbetet via länsstyrelserna som lägger ut information på sina hemsidor samt via sociala och lokala medier. För att visa värdet av att allmänheten rapporterar in observationer, och för att uppmuntra till fler rapporter, läggs stor vikt vid att återkoppla till de som rapporterar. Flera län rapporterar att observationer från allmänheten är avgörande för att få ett inventeringsresultat av god kvalitet, särskilt i snöfattiga delar av landet. Även länen i norr rapporterar att fler och fler börjar använda allmänhetens rapportering via Skandobs. Allmänheten har även gjorts delaktig vid spillningsinsamlingar av björn, samt involverats när länsstyrelserna varit ute på olika typer av publika möten, mässor, informationsträffar med mera.

8.3.5 Användning av inventeringsresultat

Inventeringsresultaten används som underlag vid framtagande av miniminivåer, förvaltningsnivåer och förvaltningsplaner, uppföljning av mål gällande gynnsam bevarandestatus för rovdjur, planering av skadeförebyggande åtgärder samt som underlag för beslut om skydds- och licensjakt. Inventeringsresultaten är även underlag för rapporteringen om rovdjur enligt artikel 17 i art- och habitatdirektivet. I renskötselområdet utgör inventeringsresultaten underlag för Sametingets beslut om ersättning till samebyar för rovdjursförekomst samt beslut om bidrag för skadeförebyggande åtgärder. De är även ett viktigt underlag för toleransnivåarbetet. Vid all dialog med allmänhet, tamdjursägare, jägare, intresseorganisationer, forskare med flera är inventeringsresultaten en nödvändig grund. De är även värdefull information för andra områden som berör länsstyrelsernas arbete, exempelvis vid etablering av vindkraftsparker eller vid avverkningsanmälningar. Sammanfattningsvis är en inventering av hög kvalitet mycket viktig för viltförvaltningen och för andra naturresursfrågor.

8.4 Viltförvaltning och kunskapsunderlag

8.4.1 Stora rovdjur och klövvilt

Inom ramen för viltstrategin har det under åren 2022–2024 tagits fram ett tjugotal kunskapsunderlag till stöd för viltförvaltningen. Exempel på sådana underlag är de årliga inventeringsresultaten för stora rovdjur. Andra underlag rör arternas ekologi. För varg, järv och lodjur tas det också fram beskattningsmodeller som beskriver hur olika nivåer av jaktuttag kan förväntas påverka populationer. Modellerna är viktiga som vetenskapliga underlag för att säkerställa att populationerna av de stora rovdjuren inte riskerar att hamna under de nationella referensvärdena för respektive art. Naturvårdsverket har tecknat treåriga överenskommelser under perioden 2022–2024 för de fyra olika skandinaviska rovdjursprojektens så kallade basverksamhet (björn, lodjur, varg och järv). Syftet med basverksamheten är att säkerställa att de långa tidsserierna av data för de olika rovdjursarterna upprätthålls och förlängs genom insamling av ytterligare data. Uppdraget syftar också till att säkerställa Naturvårdsverkets och länsstyrelsernas behov av stöd vid genomförandet av förvaltningen av dessa arter både i Sverige och för förvaltningssamarbete med

våra grannländer. Vidare har Naturvårdsverket under 2024 beställt kunskaps-sammanställningar som ska täcka den forskning om varg, björn och lodjur som genomförts under forskningsprojektens hela tidsperiod. Kunskapssammanställningen från skandinaviska björnprojektet avses att publiceras under 2025.

Naturvårdsverket har inom ramen för arbetet med viltsjukdomar och i samråd med viltsjukdomsrådet fördelat medel till SVA för projekt som bland annat behandlar avmagringssjuka hos hjortdjur (CWD), afrikansk svinpest (ASF), fågelinfluensa samt undersökningar av förekomst och utveckling av diagnostik för en rad andra vilt-sjukdomar såsom salmonella hos vildsvin och rävens dvärgbandmask.

Under perioden 2022–2024 har Naturvårdsverket genom en överenskommelse med SLU tagit fram årliga populationsskattningar av älg för samtliga älgförvaltnings-områden. Populationsskattningarna används för planering och uppföljning av populationsmål i älgförvaltningsområden. Under 2024 publicerades den första utgåvan av en planerad årligt återkommande rapport: *Älgstammens utveckling och älgförvaltningen i siffror*²⁵.

Länsstyrelsen i Skåne län har under perioden 2022–2024 beviljats medel för att genomföra kronhjortsinventering för att säkerställa en fortsatt god förvaltning av kronhjortens nominatunderart *Cervus elaphus elaphus*.²⁶

Som ett resultat av ett regeringsuppdrag under perioden 2022–2024 redovisade Naturvårdsverket ett förslag på en metod att kvantifiera skador i gröda av vildsvin²⁷. Metoden bygger på drönare som tar bilder vilka i sin tur automatiskt analyseras genom programvara baserad på maskininlärning. Parallellt har en systemanalys tagits fram som beskriver hur metoden skulle kunna implementeras som en naturlig del av förvaltningen²⁸. Metodiken bedöms även kunna utvecklas för att mäta skador från annat vilt än vildsvin om sådana önskemål uppstår.

Baserat på ett regeringsuppdrag om Skog och klövvilt har Naturvårdsverket gett SLU i uppdrag att under 2024 göra en konsekvensanalys av de målnivåer som tagits fram vid konkretiseringen av det politiska inriktningsmålet: En älgstam av hög kvalitet i balans med betesresurserna. Uppdraget kommer att presenteras under 2025.²⁹

8.4.2 Övrigt vilt

FJÄLLRÄVSINVENTERING

Likt tidigare år har Naturvårdsverket gett Naturhistoriska riksmuseet i uppdrag att koordinera inventeringen av fjällräv i Sverige. Resultaten för 2024 visar en ökning i antalet kullar inom den fennoskandiska populationen, vilket är en direkt respons på den goda tillgången av smågnagare under året.³⁰ Det nordiska samarbetet med fjällrävspopulationen går fortsatt bra, där även Finland sedan 2022 ingår.

²⁵ <https://www.naturvardsverket.se/4a4754/contentassets/3deadd8932514872808a19bd342f5643/algforvaltningen-i-siffror-prepublicering.pdf>

²⁶ NV-02902-24

²⁷ <https://www.naturvardsverket.se/om-oss/regeringsuppdrag/slutredovisade-regeringsuppdrag/en-standardiserad-inventeringsmetod-for-att-uppskatta-skador-pa-groda-med-fokus-pa-vilt-och-vildsvinsskador/>

²⁸ NV-04194-24

²⁹ NV-00993-24

³⁰ <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/3169914?locale-attribute=en>

GÅSINVENTERING

Naturvårdsverket har under perioden 2022–2024 gett Lunds universitet i uppdrag att utföra en riktad gåsinventering, med särskilt fokus på specifika arter den månad de är som mest talrika i landet. Därtill har de undersökt reproduktionsframgången genom att räkna på ungfågelandel för grågås och vitkindad gås i augusti samt sädgås i oktober. Genom att finansiera gåsinventeringen har Naturvårdsverket säkrat insamlingen av data tillhörande en lång dataserie som sträcker sig tillbaka till 1970-talet. Insamlingen av data utgör också en viktig del av rapporteringen gentemot den internationella förvaltningen av stora betande fåglar European Goose Management Platform (EGMP) inom African Eurasian Migratory Waterbird Agreement (AEWA).

ÖVERVAKNING AV VISSA MINDRE DÄGGDJUR

För att synliggöra möjliga synergier mellan övervakningsmetoder inom viltförvaltningen uppdrogs SLU att under 2023 göra en sammanställning av befintliga övervakningsmetoder för vissa mindre däggdjur³¹. I rapporten framgår att det för flera arter inte förekommer någon strukturerad och återkommande övervakning, vilket innebär att det är svårt att uppskatta populationerna.

REPRODUKTIONSPERIODER OCH ANDRA STÖRNINGSKÄNSLIGA PERIODER HOS VISSA MINDRE DÄGGDJUR

Jakttidsberedningen 2019/2020 belyste i sin slutrapport att det fanns en risk att jakttider för vissa mindre däggdjur överlappar med reproduktionstiderna. SLU gavs i uppdrag att ta fram en kunskapssammanställning över aktuell kunskap om reproduktionstiderna för vissa utpekade arter vilket publicerats i en rapport av Naturvårdsverket 2023³². Sammanställningen visar på att det finns stora kunskapsluckor för dessa arter och att förvaltningen bygger på föråldrade data.

REPRODUKTIONSPERIODER OCH ANDRA STÖRNINGSKÄNSLIGA PERIODER HOS SÄL

För att kunna ta välgrundade förvaltningsbeslut för säl såg Naturvårdsverket ett behov av att klargöra om jakttiderna överlappade de störningskänsliga perioderna för våra sälarter. Göteborgs universitet och SLU uppdrogs att tillsammans ta fram en sammanställning över aktuell kunskap inom området³³. Rapporten visade att de störningskänsliga perioderna inte överlappar jakttiderna, med vissa undantag för delar av pälsbytestiden.

³¹ <https://www.naturvardsverket.se/4afa93/globalassets/media/publikationer-pdf/7100/978-91-620-7125-7.pdf>

³² <https://www.naturvardsverket.se/4af43d/globalassets/media/publikationer-pdf/7100/978-91-620-7126-4.pdf>

³³ <https://www.naturvardsverket.se/4aff4a/globalassets/media/publikationer-pdf/7100/978-91-620-7129-5.pdf>

KUNSKAPSSAMMANSTÄLLNING FÖR STORSKARV, DEL AV REGERINGSUPPDRAG STORSKARV

En kunskapssammanställning har tagits fram av SLU. Rapporten tar bland annat upp storskarvens roll i ekosystemen och påverkan på fiskbestånden samt fördelningen av de olika underarterna i landet och de kunskapsbehov som kvarstår³⁴.

STORSKARV I SVERIGE: KOMPLETTERANDE PREDATIONS- OCH FÖDOSÖKSSTUDIER

SLU har på uppdrag av Naturvårdsverket genomfört kompletterande predations- och födosöksstudier för storskarv. Resultaten publicerades i en rapport under 2024³⁵. Studierna visar att art- och storlekssammansättningen av storskarvens födoval skiljer sig mellan områden, år och mellan säsonger. Torsk, plattfiskar och abborre är generellt viktiga födoslag för skarven sett till vikt. Mer studier bör genomföras för att få en bättre kunskap om skarvens potentiella effekter på olika bytesfiskar.

RIKSINVENTERING AV STORSKARV SAMT METODIK FÖR DEN

Naturvårdsverket gav år 2023 SLU i uppdrag att genomföra en rikstäckande inventering av storskarv samt analysera de inventeringsmetoder som används. Resultaten publicerades under 2024 och visar att den häckande populationen av storskarv i Sverige har ökat markant sedan den förra inventeringen 2012.³⁶ 2023 räknades 74 753 bon i 218 kolonier, jämfört med 40 958 bon och 169 kolonier år 2012. Vilken metod som är bäst lämpad varierar mellan kolonier och beror bland annat på koloniernas storlek, ålder och fördelningen mellan mark-, busk- och trädhäckande.

UTVÄRDERING AV UTSÄTTNINGAR AV ORRE OCH TJÄDER I ANDRA LÄNDER

Under 2023 upphandlades ett uppdrag att utvärdera de fångster och utsättningar av skogshöns till andra europeiska länder som har pågått i Sverige sedan 2010. Utförarna för uppdraget blev Norsk institutt for naturforskning (NINA). Resultaten publicerades av Naturvårdsverket under 2024³⁷. Rapporten tydliggör att det finns ställningstaganden inom besluten som eventuellt behöver revideras, såsom exempelvis fångst av tjäderhonor under våren. I uppdraget ingick att undersöka effekterna på den inhemska populationen, något som rapporten beskriver som svårt.

TJÄDER

Naturvårdsverket har under 2024 publicerat en kunskapssammanställning om tjäder³⁸. I rapporten tydliggörs den senaste kunskapen som finns om tjäder och dess utveckling och behov i Sverige, ur ett förvaltningsinriktat perspektiv. I rapporten görs även en analys av de olika inventeringsmetoder som används för att visa på vilka metoder som är bäst lämpade utifrån geografiskt läge.

³⁴ <https://pub.epsilon.slu.se/35926/1/lundstrom-k-et-al-20241212.pdf>

³⁵ <https://publications.slu.se/?file=publ/show&id=140371>

³⁶ <https://publications.slu.se/?file=publ/show&id=127530>

³⁷ <https://www.naturvardsverket.se/49218a/globalassets/media/publikationer-pdf/7100/978-91-620-7134-9.pdf>

³⁸ <https://www.naturvardsverket.se/4a4bd8/globalassets/media/publikationer-pdf/7100/978-91-620-7156-1.pdf>

9. Insatser som gynnar kulturarvet

Naturvårdsverket har i samarbete med RAÄ, Skogsstyrelsen, Jordbruksverket och SLU CBM anordnat och medfinansierat två webinarier med tema inägomarker (cirka 120 deltagare) respektive kulturpräglade lövmarker (cirka 100 deltagare). Webinarierna spelades in och kommer att tillgängliggöras under 2025. Av utvärderingarna framgick att webinarierna var mycket uppskattade av deltagarna.

9.1 Skötselåtgärder som gynnar kulturarvet

Inom förvaltningen av skyddade områden läggs mycket resurser på bevarande av hävdade miljöer, där skötselåtgärderna bidrar till bevarande av både natur- och kulturarv. Läs gärna mer i avsnitten 3.2 Restaurering av ängsmark, betesmark och hamlade träd inom det nationella programmet för restaurering, samt i 3.1.1 Skötsel av arter och naturtyper i skyddade områden.

I rapporteringen från länsstyrelserna lyfter ett par län återigen fram att det internt på respektive länsstyrelse finns ett gott samarbete mellan förvaltningen av skyddad natur och länets kulturmiljöfunktion, även om ett län beskriver att de liksom 2023 inte har kunnat prioritera samverkansmöten. Flera län lyfter exempel på hur de i samverkan genomfört olika åtgärder som bidrar till att gynna kulturarvet, utöver skötsel av hävdmarker. Länsstyrelsen i Östergötlands län har haft en utbildning inom skötsel av biologiskt kulturarv och lånar ut fältpersonal för att utföra skötselåtgärder i länets kulturreservat. I ett naturreservat i Hallands län har en kulturstig anlagts och Gotlands läns digitala naturkarta har uppdaterats med natur- och kulturslingor. Länsstyrelsen i Västernorrlands län har samverkat kring Fäbodveckan med flera aktiviteter, bland annat slätterkurser.

9.2 Världsarv

Naturvårdsverket har tillsammans med RAÄ uppdraget från regeringen att hantera frågor utifrån Världsarvskonventionen. Naturvårdsverket har ett särskilt ansvar för de två utpekade naturvärldsarven Laponia och Höga Kusten. Utöver dessa båda världsarv finansierar Naturvårdsverket även skötseln av delar av världsarvet Södra Ölands odlingslandskap. Det är respektive länsstyrelse samt föreningen Laponiatjuottjudus som förvaltar nämnda världsarv.

Laponias verksamhetsår 2024 har präglats av minskad finansiering från 1:3-anslaget, vilket resulterat i färre underhållsåtgärder. Laponia beviljades sammanlagt 7,49 mnkr. Åtgärder för att främja besökarnas säkerhet har genomförts genom att spångbroar bytts ut över svåra passager och genom att vinterleder markerats. Upprustningen av parkeringen vid naturumet har påbörjats. Världsarvsslingan i anslutning till naturum Laponia har underhållits så att den fortsättningsvis ska vara tillgänglighetsanpassad. Nationalparksskyltar med information om vilka

regler som gäller för besökare i Lapponia har satts upp på strategiska platser. En satsning på övervakning och informationssamling har gjorts för att kunna prioritera skötselåtgärder på ett ändamålsenligt sätt. Tidigare upprättade listor för invasiva respektive rödlistade arter har uppdaterats. Samtliga sommarleder har inventerats och digitaliserats. Under 2024 har också all tillgänglig information i Skötseldos uppdaterats.

Under 2024 har en kortversion av förvaltningsplanen för Höga Kusten i Sverige och Kvarkens skärgård i Finland tagits fram vilket underlättar för allmänheten och beslutsfattare att ta del av planens innehåll. Den gemensamma förvaltningsplanen har även väckt internationellt intresse och därför presenteras den i *Panorama – Solutions for a healthy planet*-plattformen, så att den kan fungera som ett gott exempel och inspiration för andra transnationella världsarv. Aktivt samarbete med Kvarkens skärgårdsadministration har fortsatt. En arbetsgrupp för hållbar platsutveckling med representanter från länsstyrelsen och Höga Kustens Destinationsutveckling har fortsatt sin verksamhet. Det har också formats en expertgrupp för världsarvet, där flera svenska och finska myndigheter deltar. Dessa samarbeten stödjer utvecklingen av världsarvet på ett ändamålsenligt sätt och att sammanfoga olika intressen till en helhet som bidrar både till sysselsättning och regional utveckling. Länsstyrelsen har även deltagit i lokala evenemang i syfte att informera om världsarvet och för att skapa tillfällen för lokalbefolkningen att engagera sig i världsarvet. Under 2024 genomfördes en kompletterande kvalitativ besökarundersökning för att få ytterligare underlag för planering av utvecklings- och skötselåtgärder.

Världsarvet Södra Ölands odlingslandskap består av flera naturreservat och Natura 2000-områden och har även 2024 finansierats genom medel från 1:3-anslaget till Länsstyrelsen i Kalmar län. Detsamma gäller för finansieringen av naturum Ottenby i den södra delen av världsarvet som är ett populärt besöksmål som 2024 hade cirka 61 000 besökare.

9.3 Biosfärområden

Biosfärbetet handlar om att stötta långsiktiga lokala processer för hållbar utveckling som genom sina erfarenheter och resultat kan ge inspiration till andra delar av samhället. Arbetet är nära knutet till genomförandet av Agenda 2030 och ska ses som ett viktigt verktyg i arbetet med att nå dess mål. Ett biosfärområde är ett modellområde för hållbar utveckling. De ingår i Unescos Man and the Biosphere programme (MAB) som utgår från samspelet mellan människan och biosfären.

Det finns sju svenska biosfärområden: Kristianstads Vattenrike, Vänerskärgården med Kinnekulle, Älvlandskapet Nedre Dalälven, Blekinge Arkipelag, Östra Vätterbranterna, Voxnadal, Vindelälven-Juhtatahkka och ett kandidatområde; Storkriket.

2024 användes 4 200 tkr av 1:3-anslaget till arbetet med biosfärområden (tabell 48). Naturvårdsverket stödjer arbetet genom årliga ekonomiska bidrag till fem av områdena samt kandidatområdet. HaV ger stöd till de två övriga områdena. Genom att bidraget är villkorat med krav på lokal medfinansiering om minst 50 % (i praktiken oftast mycket mer) ger det en uppväxling av Naturvårdsverkets bidrag i det konkreta arbetet. Naturvårdsverkets finansiering av en nationell koordinator bidrar till såväl biosfärprogrammets utveckling som utvecklingen av arbetet i

enskilda biosfärområden. Den nationella koordinators roll som en sammanhållande nod är en mycket viktig del i att det nationella biosfärarbetet ska bli lyckosamt. Koordinatoren är också viktig för det internationella arbetet liksom för genomförandet av projekt och för inhämtningen av projektidéer.

Halvtidsuppföljning av två biosfärområden har genomförts under året, vilket har genererat lärdomar som kan spridas och implementeras i andra delar av Sverige. Projektet Supported by Nature startade upp under 2024, där 17 lärplatser för naturbaserade lösningar ska anläggas i biosfärområden kring Östersjön.

10. Sysselsättningseffekter

Regeringen ger Naturvårdsverket i uppdrag att redovisa vilka sysselsättningseffekter som användningen av sakanlagen för skydd och åtgärder för värdefull natur (1:3 och 1:14) ger upphov till. Sysselsättningseffekterna beskrivs i antal årsarbetskrafter och beräknas med regionalekonomisk modellering. Med ett modelltekniskt angreppssätt kan direkta och indirekta sysselsättningseffekter uppskattas fördelade på olika branscher och typplän. Osäkerhet i beräknade resultat kan vara relativt stora och beror av osäkerheter i ingående parametrar men även på underlagsdatans kategorisering och indelning av förbrukade bidrag. Indikationer på att beräknade sysselsättningseffekter för länsstyrelserna är underskattade har framkommit i dialog med enskilt län. Resultatet bör tolkas försiktigt. Tydligt är dock att anslagsmedlen bidrar till landsbygdsutveckling. Liksom tidigare år har Naturvårdsverket anlitat konsultbyrån WSP för att beräkna sysselsättningseffekterna för 2024 års medelsanvändning.

METOD

Årets beräkningar har i huvudsak gjorts utifrån en metod och vägledning som WSP tog fram 2017. Samma metod och vägledning, med några mindre justeringar, har använts vid föregående års beräkningar av sysselsättningseffekter från anslagen.

Analysen avser den sysselsättning som anslagen skapar lokalt i det län som får ett bidrag. Beräkningsmetoden tar inte hänsyn till eventuell negativ påverkan på sysselsättning i länet när anslagen används. Negativa sysselsättningseffekter kan exempelvis uppstå genom undanträngningseffekter på den lokala arbetsmarknaden. Dessutom utgör statliga utgifter till stor del en omfördelning av samhällets resurser via skattsedeln. Det är alltså en bruttoeffekt på sysselsättningen i länet som beräknas.

I analysen beräknas såväl direkta som indirekta sysselsättningseffekter av anslagen. Direkta sysselsättningseffekter beräknas i de direkt berörda branscherna, exempelvis de arbetstillfällen som uppstår vid röjning av skog. Indirekta sysselsättningseffekter består av två delar; effekter som uppstår i underleverantörsleden till dessa branscher, samt den så kallade inducerade effekten i form av att de sysselsatta konsumerar en andel av sin inkomst lokalt. Både den direkta och indirekta effekten beräknas med hjälp av så kallade sysselsättningsmultiplikatorer som tas fram med hjälp av det regionala prognos- och analysystemet Raps.

Multiplikatorer från 2024 har använts i årets beräkning. Årets resultat har justerats för produktivitetsutveckling och inflation. En justeringsfaktor har tagits fram för att sysselsättningseffekten ska beräknas utifrån faktisk förbrukning snarare än utifrån anslaget.

Medel som omfattats av dispositionsrätt för länsstyrelserna på anslagen 1:3 och 1:14 inkluderas inte i beräkningarna i detta kapitel.

SAKANSLAGEN

De två anslagen finansierar dels skydd av värdefull natur, dels skötsel. Anslag 1:14 *Skydd av värdefull natur* finansierar förvärv, intrångsersättningar eller avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden. Utfallet på anslag 1:14 ap. 1 var år 2024 cirka 1 650 mnkr. Jämfört med förra året (2023) var det en ökning med 467 mnkr.

De skyddade områdena kräver skötsel för att naturvärdena ska kunna upprätthållas och för att områdena ska kunna tillgängliggöras på ett tillfredsställande sätt. Det statliga åtagandet för att säkerställa detta finansieras via anslag 1:3 *Åtgärder för värdefull natur*. Utfallet på anslag 1:3 ap. 2 var år 2024 cirka 1 165 mnkr – en ökning med cirka 118 mnkr jämfört med 2023.

Utbetalade bidrag från de två sakanslagens anslagsposter uppgår sammantaget till 2 814 mnkr år 2024, vilket motsvarar en ökning på 585 mnkr från år 2023 (drygt 26 %). I årets analys har sysselsättningseffekterna beräknats av 1 379 mnkr vilket är betydligt lägre än de totala anslagen. Det beror på att vissa poster inte bedöms medföra sysselsättningseffekter. Dessa poster utgör inget reellt tillskott till ekonomin och leder inte till någon additionell produktion av varor eller tjänster, och bedöms därför inte ha några effekter på sysselsättning. Främst handlar det om medel som använts till ersättningar vid anspråk av mark såsom fastighetsförvärv eller liknande (intrångsersättningar eller naturvårdsavtal). Medel för ersättning vid markanspråk utgör en stor andel av sakanslag 1:14 vilket medför att endast en liten andel av sakanslaget har använts som underlag för beräkning av sysselsättningseffekter. Även återföringar av outnyttjade medel har exkluderats. Sammanlagt 1 435 mnkr av anslagen har exkluderats från beräkning av sysselsättningseffekterna.

BRANSCHVIS FÖRDELNING AV MEDEL

I tabell 52 nedan framgår hur de utbetalda sakanslagen fördelas i olika branscher. Endast de medel som anses ge upphov till sysselsättning visas. Likaså inkluderas endast de branscher där sysselsättning beräknas ha skapats. De största posterna är ungefär samma som tidigare år, även om andelarna varierar något.

För sakanslag 1:3 har nästan två tredjedelar av de sysselsättningsskapande medlen gått till företag som arbetar med naturvårdande skötsel och förvaltning (62 %). Intresseorganisationer är näst största post, med 15 % av medlen.

Av de medel från sakanslag 1:14 som är sysselsättningsgrundande har mer än hälften, 56 %, gått till arbete på myndigheter och länsstyrelser. En knapp fjärdedel (22 %) har gått till drift, utveckling och förvaltning av olika databaser och 13 % av medlen har gått till juridisk konsultverksamhet.

Tabell 52. Fördelning av sakanslagen 1:3 och 1:14 över olika branscher år 2024 (procent).

Bransch	1:3	1:14
Viltvård; Inventering av rovdjur, mårhundsbekämpning etc.	8 %	0 %
Skötsel och förvaltning (skog, våtmark m.m.)	62 %	0 %
Drift, utveckling och förvaltning av olika databaser	2 %	22 %
Fastighetsförmedling	0 %	2 %
Juridisk konsultverksamhet	0 %	13 %
Teknisk konsultverksamhet; karteringar etc.	2 %	6 %
Myndigheter; Länsstyrelser, Lantmäteriet, Naturvårdsverket m.m.	7 %	56 %
Intresseorganisationers arbete	15 %	0 %
Vetenskaplig forskning	4 %	0 %
Totalt	100 %	100 %

REGIONAL FÖRDELNING AV MEDEL

I tabell 53 nedan visas den uppskattade regionala fördelningen av sakanslag 1:3 och 1:14 för år 2024. Följande metoder används för att fördela anslag 1:3 och 1:14 på län:

- En betydande del (71 %) av medlen i sakanslag 1:3 har betalats ut till länsstyrelser. Jämfört med föregående år är detta högre. Modellen beräknar hur denna pott fördelas över länen och applicerar därefter denna fördelning för att fördela ut resterande belopp för sakanslag 1:3 per län.
- För sakanslag 1:14 används en annan metod eftersom det inte finns tillräckligt med underlag för utbetalningar av sakanslaget till länsstyrelserna. Här görs fördelningen per län i stället utifrån storleken (i kronor) på de markersättningar som betalats ut till respektive län föregående år.

Sakanslag 1:3 fördelas så att de flesta län har tilldelats mellan 3 och 7 % av de utbetalda medlen. Västra Götalands län har tilldelats störst del av beloppet – 12 % precis som föregående år. Därefter kommer Länsstyrelsen i Skåne län (8 %) och Kronobergs län (7 %). Länsstyrelsen i Västernorrlands län tilldelas (avrundat) 0 % av anslaget.

För sakanslag 1:14 fördelades största andelen till Västra Götalands län (14 %), Skåne län (10 %) och Jämtlands län (10 %). Stockholms län och Gotlands län fick lägst tilldelning (1 %) av medlen.

Tabell 53. Länsvis fördelning av sakanslag 1:3 år 2024 och 1:14 år 2024.

Län	1:3	1:14
Stockholms län	5 %	1 %
Uppsala län	3 %	2 %
Södermanlands län	4 %	4 %
Östergötlands län	6 %	5 %
Jönköpings län	4 %	3 %
Kronobergs län	2 %	2 %
Kalmar län	7 %	6 %
Gotlands län	5 %	1 %
Blekinge län	3 %	2 %
Skåne län	8 %	10 %
Hallands län	4 %	6 %
Västra Götalands län	12 %	14 %
Värmlands län	4 %	4 %
Örebro län	4 %	4 %
Västmanlands län	4 %	3 %
Dalarnas län	5 %	5 %
Gävleborgs län	4 %	2 %
Västernorrlands län	0 %	4 %
Jämtlands län	5 %	10 %
Västerbottens län	5 %	5 %
Norrbottens län	6 %	8 %
Totalt	100 %	100 %

Procentsatserna är avrundade och summerar därför inte nödvändigtvis till 100 %.

SYSSELSÄTTNINGSEFFEKTER

Sysselsättningsstatistik baseras på befolkningen i arbetsför ålder (16–74 år)³⁹. Andelen kvinnor som arbetar i respektive bransch baseras på statistik för år 2021 från SCB⁴⁰.

I tabell 54 nedan visas sakanslagens förbrukning och de beräknade sysselsättningseffekterna för år 2024. För sakanslag 1:3 har sysselsättningseffekter beräknats på totalt 1 272 mnkr under 2024. Det är högre än själva anslagsförbrukningen på 1 165 mnkr och grundar sig på antaganden som gjorts för hantering av oförbrukade medel under 2020–2024. Beräknade sysselsättningseffekter för 1:3-anslaget kan av den anledningen vara överskattade. För sakanslag 1:14 beräknades 141 av det totala anslaget på 1 650 mnkr ha någon form av sysselsättningseffekt.

Totalt beräknas anslagen ge upphov till cirka 894 helårsarbetskrafter, vilket är 64 fler än föregående år. Förändringen beror framför allt på att anslaget har ökat. Sysselsättningseffekten för 1:3 ökade från 730 helårsarbetskrafter år 2023 till 787 år 2024. Andelen kvinnor som beräknas sysselsättas genom medel från 1:3-anslaget är 33 %, vilket är något högre än föregående år då motsvarande siffra var 30 %. För 1:14 ökade antalet sysselsatta från 100 helårsarbetskrafter år 2023 till 107 år 2024. Av de som sysselsätts genom 1:14 beräknas 53 % vara kvinnor.

Tabell 54. Fördelning av sakanslagen 1:3 och 1:14 år 2024 samt beräknade sysselsättningseffekter (mnkr).

	Sakanslag 1:3	Sakanslag 1:14
Netto utbetalningar	1 166	1 650
Medel som ger upphov till sysselsättning	1 272	141
Medel som <i>inte</i> ger upphov till sysselsättning	–109	1 509
Medel som utbetalats till internationella organisationer	3	–
Direkt sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	584	89
Indirekt och inducerad sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	203	19
Total sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	787	107
Sysselsättningseffekt för kvinnor, helårsarbetskrafter	258 (33 %)	56 (53 %)

Siffrorna är avrundade och summerar inte exakt till helheten.

Sysselsättningseffekter redovisas nedan per bransch och typlän. De fyra typlänen har tagits fram med hjälp av en klusteranalys där län med liknande branschstruktur grupperats. Dagbefolkningens branschstruktur har hämtats från SCB (RAMS – registerbaserad arbetsmarknadsstatistik). De fyra typlänen är:

1. Stockholm
2. Tjänstelän
3. Tillverkningslän
4. Län med blandad struktur

³⁹ RAMS – registerbaserad arbetsmarknadsstatistik från SCB

⁴⁰ Statistik från den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS) i SCB:s statistikdatabas. Datasetet "Förvärvsarbetande 16–74 år med arbetsplats i regionen (dagbefolkning) (RAMS) efter år, näringsgren SNI 2007 och kön, ny tidsserie. År 2019–2021".

I tabell 55 visas den samlade sysselsättningseffekten (både direkt och indirekt) för sakanslag 1:3. Sakanslag 1:3 sysselsätter flest personer i län med blandad struktur följt av tillverkningslänen, därefter följer tjänstelänen och Stockholms län. Detta liknar utfallet för 2023. Majoriteten av de sysselsatta arbetar inom skötsel och förvaltning, följt av intresseorganisationer, viltvård och arbete på myndigheter.

Tabell 55. Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:3 år 2024, antal helårsarbetskrafter.

Bransch	1: Stockholm	2: Tjänstelän	3: Tillverkningslän	4: Län med blandad struktur	Totalt	Antal kvinnor
Viltvård; Inventering av rovdjur	4	9	30	20	63	16
Skötsel och förvaltning (skog, våtmark m.m.)	32	106	165	186	488	127
Boktryckerier och övriga tryckerier	0	0	0	0	1	0
Byggindustri – Byggnation av naturum, leder, etc.	0	0	1	1	2	0
Datakonsulter	0	3	4	4	12	5
Teknisk konsult- verksamhet; karteringar etc.	1	4	6	6	17	7
Arbete på myndig- heter; Länsstyrelser, Lantmäteriet etc.	2	12	21	19	54	32
Vetenskaplig forskning; bl.a. SLU och SVA	1	6	11	12	30	18
Intresseorganisationers arbete	5	27	42	46	120	52
Total sysselsättningseffekt	46	167	279	295	787	258
<i>varav direkt syssel- sättningseffekt</i>	<i>12</i>	<i>47</i>	<i>75</i>	<i>70</i>	<i>203</i>	

Siffrorna är avrundade och summerar därför inte nödvändigtvis till helheten.

I tabell 56 visas de samlade sysselsättningseffekterna för sakanslag 1:14. Medlen från anslaget beräknas sysselsätta flest personer i tillverkningslän och något färre i län med blandad struktur. Medlen beräknas sysselsätta färre i tjänstelän och Stockholms län. Den största andelen av de sysselsatta arbetar på myndigheter och länsstyrelser följt av datakonsultverksamhet och juridisk konsultverksamhet.

Tabell 56. Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:14 år 2024.

Bransch	1: Stockholm	2: Tjänstelän	3: Tillverkningslän	4: Län med blandad struktur	Totalt	Antal kvinnor
Datakonsulter	0	6	8	10	24	10
Fastighetsförmedling	0	0	1	1	2	1
Juridisk konsult- verksamhet	0	3	5	5	13	6
Teknisk konsult- verksamhet; karteringar etc.	0	2	2	3	7	3
Arbete på myndig- heter; Länsstyrelser, Lantmäteriet etc.	1	14	23	23	60	36
Total sysselsättningseffekt	1	25	39	42	107	56
<i>varav direkt syssel- sättningseffekt</i>	<i>1</i>	<i>20</i>	<i>34</i>	<i>34</i>	<i>89</i>	
<i>varav indirekt sysselsättningseffekt</i>	<i>0</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>8</i>	<i>19</i>	

Siffrorna är avrundade och summerar därför inte nödvändigtvis till helheten.

JÄMFÖRELSE ÖVER TID

I tabell 57 och 58 redovisas sakanslagens utfall de senaste fem åren 2020–2024. Observera att tidigare års värden har justerats jämfört med 2024 års rapport med avseende på oförbrukade medel. Sysselsättningseffekterna har varierat relativt kraftigt över åren i takt med att anslagen har varierat. Under 2021 och 2022 var anslagen för skötsel av värdefull natur ovanligt höga vilket också speglar sig i antalet associerade årsarbetskrafter. Från 2022 till 2023 skedde en kraftig minskning av anslaget och beräknade sysselsättningseffekter sjönk med 43 %. Att medlen som beräknas ge upphov till sysselsättningseffekter överstiger anslaget i helhet för flera enskilda år, är på grund av antaganden som gjorts avseende fördelning av oförbrukade bidrag över perioden 2021–2024. Fördelningen avviker från faktiskt utfall enskilda år och sysselsättningseffekterna kan därför vara något underskattade vissa år och överskattade andra år. Mellan 2021–2024 så överstiger den totala anslagsförbrukningen de sysselsättningsskapande medlen för anslaget.

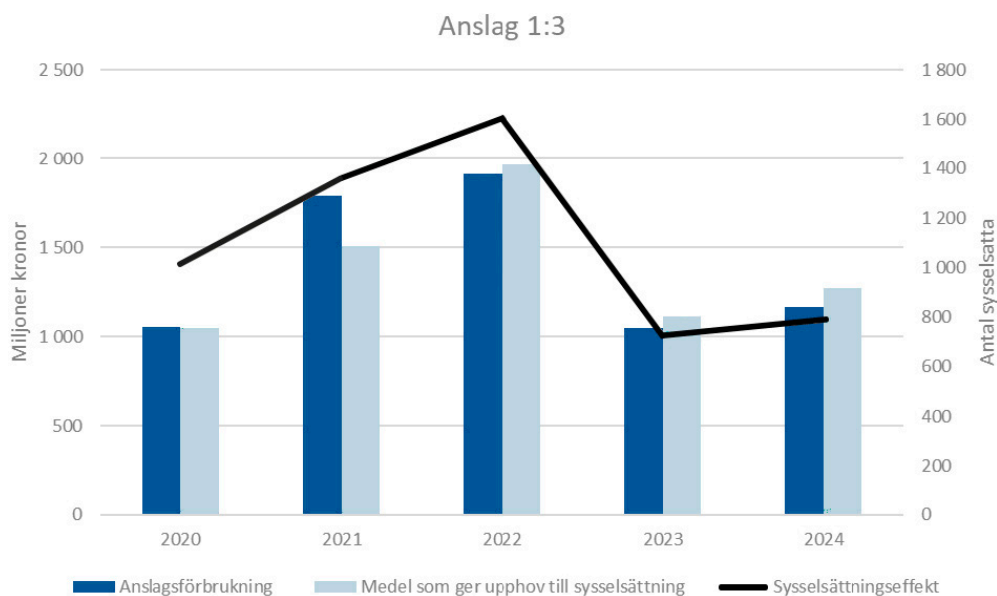
Även 1:14-anslaget har varierat under de senaste fem åren med större anslag under 2021, 2022 och 2024. Beräknade sysselsättningseffekter har inte på motsvarande sätt följt variationen i anslagen vilket beror av att så stor del av anslaget utgörs av transaktioner kopplade till markersättningar som inte beräknas ge upphov till sysselsättningseffekter.

Tabell 57. Sakanslag 1:3. Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2020–2024.

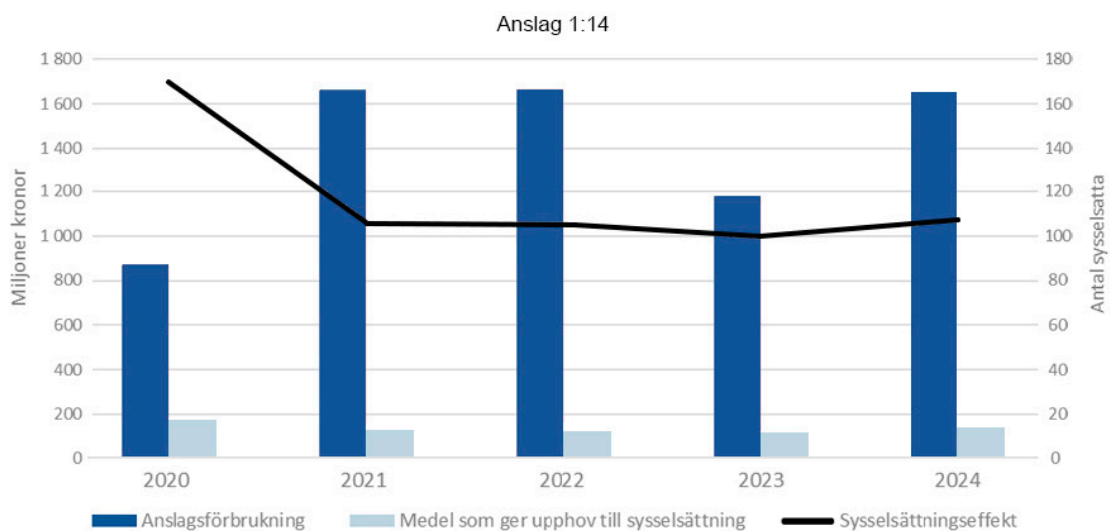
År	2020	2021	2022	2023	2024
Anslagsförbrukning (mnkr)	1 058	1 788	1 915	1 047	1 166
Medel som ger upphov till sysselsättning (mnkr)	1 052	1 511	1 967	1 114	1 272
Sysselsättningseffekt, årsarbetskrafter	1 011	1 358	1 608	730	787

Tabell 58. Sakanslag 1:14. Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2020–2024.

År	2020	2021	2022	2023	2024
Anslagsförbrukning (mnkr)	874	1 665	1 667	1 182	1 649
Medel som ger upphov till sysselsättning (mnkr)	173	122	118	112	141
Sysselsättningseffekt, årsarbetskrafter	169	106	106	100	107

Figur 3. Sakanslag 1:3. Anslagsförbrukning i staplar avläses på vänstra axeln. Medel som ger upphov till sysselsättning i staplar avläses på vänstra axeln. Total sysselsättningseffekt som linjer avläses på högra axeln (helårsarbetskrafter).

Figur 4. Sakanslag 1:14. Anslagsförbrukning i staplar avläses på vänstra axeln. Medel som ger upphov till sysselsättning i staplar avläses på vänstra axeln. Total sysselsättningseffekt som linjer avläses på högra axeln (helårsarbetskrafter).

BILAGA 1. GRUPPERING AV LÄN

Länen har grupperats i fyra länsgrupper. De har tagits fram med hjälp av en klusteranalys där län med liknande branschstruktur grupperats. Nedan listas samtliga län efter kategori.

1: Stockholm	2: Tjänstelän	3: Tillverkningslän	4: Län med blandad struktur
Stockholm	Uppsala	Södermanland	Blekinge
	Gotland	Jönköping	Kronoberg
	Skåne	Kalmar	Östergötland
	Jämtland	Halland	Västra Götaland
		Värmland	Västmanland
		Örebro	Västerbotten
		Dalarna	Västernorrland
		Gävleborg	Norrbottn

Bilaga 1. Tabell- och figurförteckning

Tabell 1. Anslaget 1:14 för skydd av värdefull natur 2022–2024 (tkr).	11
Tabell 2. Budget och utfall för Naturvårdsverkets disponibla del av anslaget 1:14 åren 2022–2024 (mnkr samt procentandel av förbrukad summa).	12
Tabell 3. Länsvis sammanställning av ersättningsmark m.m. Arealer redovisas i hektar.	15
Tabell 4. Genomförda åtgärder av 1:14-medel, till inventering m.m., arealer i hektar.	16
Tabell 5. Antal och areal (hektar) beslutade statliga naturreservat samt antal beslutade utökningar 2022–2024.	19
Tabell 6. Antal och areal (hektar) beslutade kommunala naturreservat samt antal beslutade utökningar 2022–2024.	20
Tabell 7. Antal och areal (hektar) nybildade reservat (statliga och kommunala) samt antal utökningar 2022–2024.	21
Tabell 8. Antal beslut om statliga naturreservat samt areal (hektar) för nybildade naturreservat 2022–2024.	21
Tabell 9. Fördelning av marktäcke (enligt Nationella marktäckedata) i naturreservat bildade under 2022–2024, arealer i hektar, statliga beslut.	22
Tabell 10. Fördelning av marktäcke (enligt Nationella marktäckedata) i naturreservat bildade under 2022–2024, arealer i hektar, kommunala beslut.	22
Tabell 11. Antal reviderade skötselplaner och beslut för varje län.	24
Tabell 12. Antal årsarbetskrafter och öppna ärenden om bildande av naturreservat, 2022–2024.	25
Tabell 13. Antal naturvårdsavtal 2022–2024 fördelat på huvudsakliga objektkategorier.	26
Tabell 14. Markersättningsslag, skyddad mark, landareal respektive areal produktiv skog, 2022–2024, arealer i hektar.	27
Tabell 15. Markersättningsslag, antal beslut/avtal och kostnad (mnkr), 2022–2024.	27
Tabell 16. Ersättningar till markägare fördelat på olika objektkategorier av skyddade områden (mnkr), 2022–2024.	28
Tabell 17. Kringkostnader för områdesskyddet (tkr), 2022–2024.	28
Tabell 18. Anslaget 1:3 för åtgärder för värdefull natur 2022–2024 (tkr).	30
Tabell 19. Användning av 1:3-anslaget, ap.1 och ap.2, 2022–2024 (tkr).	31
Tabell 20. Summa och andel fördelat av 1:3-anslaget, ap.1 och ap.2, per länsstyrelse 2022–2024 (tkr).	32
Tabell 21. Användning av 1:3-medel inom Tema Naturskötsel 2022–2024, ap.2 (tkr).	33
Tabell 22. Kostnader hos länsstyrelserna, Stiftelsen Tyrestaskogen och föreningen Laponiatjuottjudus för skötsel av skyddade områden, 2022–2024 (tkr).	34

Tabell 23. Inrapporterade kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på åtgärder utifrån ekonomisk redovisning av skötselschablonbidraget (tkr).	36
Tabell 24. Areal (hektar) med olika typer av naturvårdsåtgärder 2022–2024.	37
Tabell 25. Pågående LIFE-projekt 2024 som Naturvårdsverket medfinansierar från 1:3-anslaget.	42
Tabell 26. Utbetalda 1:3-medel till pågående LIFE-projekt 2022–2024 (tkr).	43
Tabell 27. Förbrukade medel till inmätning av områdesskyddsgränser (tkr).	44
Tabell 28. Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper 2022–2024.	46
Tabell 29. Länsstyrelsernas kostnader för arbetet med åtgärdsprogram (tkr).	48
Tabell 30. Förbrukade medel till arbete med invasiva främmande arter (tkr).	49
Tabell 31. Medelsanvändning för projekt inom LONA ordinarie under perioden 2022–2024 (mnkr).	51
Tabell 32. Antal beviljade projekt inom LONA ordinarie under perioden 2022–2024, samt antal åtgärder och kommuner som beviljats LONA-bidrag.	51
Tabell 33. Antalet avslutade åtgärder inom LONA ordinarie 2022–2024 fördelade på olika åtgärds kategorier.	52
Tabell 34. Användning av 1:3-medel inom Tema Våtmark, 2022–2024, ap.2 (tkr).	54
Tabell 35. Förbrukade medel (avrundat till närmaste 5 tkr) till olika åtgärder inom verksamheten våtmark – inventering och information.	57
Tabell 36. Areal (hektar) och antal naturtypsobjekt som gynnades av avslutade våtmarksrestaureringar 2024.	59
Tabell 37. Naturvårdsverkets beslut om fördelade medel (mnkr) och antal beviljade projekt till länsstyrelserna inom LONA våtmark 2022–2024.	60
Tabell 38. De vanligaste åtgärdstyperna inom LONA våtmark. De tre första kolumnerna visar antal avslutade åtgärder i LONA våtmarksprojekt under perioden 2022–2024, med startår från 2018. Den fjärde kolumnen visar antal pågående åtgärder. I kategorin ”övriga åtgärder” ingår en mängd olika typer av åtgärder som har färre än 10 pågående åtgärder.	60
Tabell 39. Användning av 1:3-medel inom Tema Tillgänglighet till naturen 2022–2024, ap.2 (tkr).	62
Tabell 40. Genomförda upprustningsåtgärder av statliga ledsystemet i fjällen 2015–2024.	66
Tabell 41. Beviljade bidrag, belopp och utfall 2024 (tkr).	67
Tabell 42. Medel till naturum 2022–2024 (tkr).	68
Tabell 43. Antal besökare i naturum 2022–2024.	68
Tabell 44. Förbrukning av länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och föreningen Laponiatjuottjudus bidrag för skötsel av skyddade områden (friluftsliv), 2022–2024 (tkr).	69
Tabell 45. Andel statligt skyddade områden som det finns information för i öppna data.	72
Tabell 46. Antal besök i Sveriges nationalparker och antal besök på sverigesnationalparker.se 2022–2024.	72

Tabell 47. Användning av 1:3-medel inom Tema Fastighetsförvaltning, 2022–2024, ap.2 (tkr).	75
Tabell 48. Användning av 1:3-medel inom Tema Kunskapsstöd och uppföljning 2022–2024, ap.2 (tkr).	77
Tabell 49. Översikt över insatser 2022–2024 inom inventering och kunskapsstöd finansierat av 1:3-anslaget (tkr).	79
Tabell 50. Medel från 1:3-anslaget och 1:14-anslaget till NMD, 2022–2024 (tkr).	83
Tabell 51. Användning av 1:3-medel inom Tema Rovdjur och annat vilt, 2022–2024, ap.2 (tkr).	86
Tabell 52. Fördelning av sakanslagen 1:3 och 1:14 över olika branscher år 2024 (procent).	100
Tabell 53. Länsvis fördelning av sakanslag 1:3 år 2024 och 1:14 år 2024.	101
Tabell 54. Fördelning av sakanslagen 1:3 och 1:14 år 2024 samt beräknade sysselsättningseffekter (mnkr).	102
Tabell 55. Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:3 år 2024, antal helårsarbetskrafter.	103
Tabell 56. Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:14 år 2024.	104
Tabell 57. Sakanslag 1:3. Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2020–2024.	105
Tabell 58. Sakanslag 1:14. Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2020–2024.	105
Figur 1. Andel statligt skyddade områden där det genomförts friluftslivsåtgärder under 2022–2024. Källa: Skötselbos, 2023-01-19, 2024-01-13, 2025-01-21.	71
Figur 2. Diagrammet visar antal besök i de olika nationalparkerna.	73
Figur 3. Sakanslag 1:3. Anslagsförbrukning i staplar avläses på vänstra axeln. Medel som ger upphov till sysselsättning i staplar avläses på vänstra axeln. Total sysselsättningseffekt som linjer avläses på högra axeln (helårsarbetskrafter).	105
Figur 4. Sakanslag 1:14. Anslagsförbrukning i staplar avläses på vänstra axeln. Medel som ger upphov till sysselsättning i staplar avläses på vänstra axeln. Total sysselsättningseffekt som linjer avläses på högra axeln (helårsarbetskrafter).	106
Figur 5. Vilka friluftsmål länsstyrelserna arbetat med och i vilken grad, 1=aldrig och 5=mycket.	122

Bilaga 2. Nya naturreservat 2024

Län	Namn	Beslutsdatum (bildande)	Beslutsmyndighet	Total areal (hektar)	Landareal (hektar)	Sjöar och vattendrag (hektar)	Hav (hektar)
AB	Gribby	2024-09-17	Länsstyrelse	79	79		
AB	Långnäset	2024-11-27	Länsstyrelse	72	63	9	
AB	Norra skogen	2024-09-17	Länsstyrelse	389	360	30	
AB	Uddaberget	2024-06-12	Länsstyrelse	373	362	11	
C	Klubbträsket	2024-11-11	Länsstyrelse	11	11		
C	Rörmar	2024-11-21	Länsstyrelse	175	166	9	
C	Simundö	2024-12-04	Länsstyrelse	23	23		
D	Brännsjöarna	2024-04-22	Länsstyrelse	250	249	1	
D	Holmsjöberg	2024-09-02	Länsstyrelse	180	165	15	
D	Lövön	2024-11-25	Länsstyrelse	52	52	0	
D	Segersön	2024-12-09	Länsstyrelse	779	132	647	
D	Skåraviken	2024-01-29	Länsstyrelse	126	79	47	
D	Stocksund	2024-10-14	Länsstyrelse	222	214	8	
D	Stubbkärrsvägen	2024-09-02	Länsstyrelse	139	139		
E	Aspenäs	2024-05-27	Länsstyrelse	65	63	1	
E	Idebo	2024-11-15	Länsstyrelse	44	43	1	
E	Sandtorpskärr	2024-11-15	Länsstyrelse	29	29		
F	Bredmosseskogen	2024-12-03	Länsstyrelse	31	29	2	
F	Fallamosse östra	2024-12-13	Länsstyrelse	135	135		
F	Flisbron	2024-05-07	Länsstyrelse	16	16		
F	Holsbybrunns åsbarrskog	2024-02-13	Länsstyrelse	2	2	0	
F	Hornån övre	2024-09-24	Länsstyrelse	2	2		
F	Kvillsforsskogen	2024-10-22	Länsstyrelse	19	19		
F	Sandbro	2024-05-07	Länsstyrelse	8	8		
F	Sundsered	2024-10-09	Länsstyrelse	4	4	0	
F	Svartåmaden	2024-12-13	Länsstyrelse	51	51		
F	Sveds tallskog	2024-12-03	Länsstyrelse	16	16		
F	Vedermödan	2024-12-03	Länsstyrelse	28	28		
G	Grevarys äng	2024-03-21	Kommun	20	20	0	
G	Hunnsberget	2024-12-04	Länsstyrelse	352	352		
G	Långhult	2024-11-13	Länsstyrelse	111	110	1	
G	Ålshult	2024-12-04	Länsstyrelse	115	62	53	
H	Borgberget	2024-12-04	Länsstyrelse	200	191	9	
H	Finsjöbrännan	2024-12-18	Länsstyrelse	200	200	0	
H	Försjöns kalkbarrskog	2024-12-18	Länsstyrelse	26	26		
H	Hönstorps hässle	2024-12-11	Länsstyrelse	61	61		
H	Sandbäckshult	2024-12-11	Länsstyrelse	129	118	11	
I	Gurpe	2024-09-18	Länsstyrelse	20	20		
I	Hangvar Suderbys	2024-12-17	Länsstyrelse	66	66		
I	Lilla Hellvis	2024-10-08	Länsstyrelse	28	28		

Län	Namn	Beslutsdatum (bildande)	Besluts- myndighet	Total areal (hektar)	Landareal (hektar)	Sjöar och vattendrag (hektar)	Hav (hektar)
I	Mattsarve skog	2024-09-18	Länsstyrelse	20	20		
I	Mullvalds änge	2024-02-07	Länsstyrelse	4	4		
K	Flyeboda	2024-04-04	Länsstyrelse	34	34		
K	Jämsunda	2024-12-03	Länsstyrelse	82	82		
K	Valberget	2024-06-24	Länsstyrelse	21	20	0	
K	Ådalen	2024-12-03	Länsstyrelse	14	14		
M	Björka fålad	2024-09-26	Kommun	12	12		
M	Dalköpingeåns naturreservat	2024-04-22	Kommun	24	24		
M	Essestorp	2024-08-29	Länsstyrelse	28	28		
M	Gudmuntorp	2024-10-24	Länsstyrelse	12	12		
M	Högestads mosse	2024-10-09	Länsstyrelse	83	83	1	
M	Hörröds- och Södra Lökaröds utmark	2024-10-03	Länsstyrelse	138	138	0	
M	Karlaby mosse	2024-05-23	Länsstyrelse	14	14		
M	Lerbergsskogen	2024-10-24	Kommun	11	11		
M	Röke	2024-10-24	Länsstyrelse	24	24		
M	Snogeholm	2024-04-24	Länsstyrelse	68	63	5	
M	Svaneholm	2024-05-30	Länsstyrelse	42	22	20	
M	Tofta	2024-11-21	Länsstyrelse	17	17		
M	Torsebro	2024-04-18	Länsstyrelse	41	41	0	
M	Torups ängar	2024-03-21	Länsstyrelse	142	142		
M	Övraryd	2024-05-23	Länsstyrelse	34	34		
N	Fylleklevs naturreservat	2024-11-13	Länsstyrelse	54	54		
N	Hjärtareds naturreservat	2024-12-04	Länsstyrelse	58	37	20	
N	Joastorps naturreservat	2024-11-13	Länsstyrelse	33	33		
N	Lapparetorpets naturreservat	2024-08-20	Länsstyrelse	17	16	1	
N	Musåns naturreservat	2024-11-13	Länsstyrelse	28	28		
N	Särö Nordanskog	2024-06-11	Länsstyrelse	16	16		
N	Södra Sutarebo naturreservat	2024-12-09	Länsstyrelse	52	51	0	
O	Boksjön	2024-02-28	Länsstyrelse	367	85	283	
O	Hulan	2024-11-04	Länsstyrelse	90	38	52	
O	Källbyös natur- reservat	2024-10-21	Länsstyrelse	75	23	52	
O	Orremossarna	2024-10-16	Länsstyrelse	45	45	0	
O	Rävmarkens naturreservat	2024-10-31	Länsstyrelse	109	108	0	
O	Slättfjällsmossarnas naturreservat	2024-10-31	Länsstyrelse	644	625	18	
O	Våtemossen	2024-11-04	Länsstyrelse	134	134		
O	Örekilsälven	2024-02-07	Länsstyrelse	195	140	33	21
S	Butjämskogen	2024-11-18	Länsstyrelse	463	433	30	
S	Harfjället	2024-11-18	Länsstyrelse	622	622		
S	Hällåskullen	2024-09-23	Länsstyrelse	58	58		
S	Höljans naturreservat	2024-10-21	Länsstyrelse	292	251	41	
S	Klackskullen	2024-12-02	Länsstyrelse	52	52		

Län	Namn	Beslutsdatum (bildande)	Besluts- myndighet	Total areal (hektar)	Landareal (hektar)	Sjöar och vattendrag (hektar)	Hav (hektar)
S	Kroktjärnsskogen	2024-12-16	Länsstyrelse	43	39	4	
S	Kölarna	2024-10-21	Länsstyrelse	2 559	2 489	70	
S	Martatjärnsskogens naturreservat	2024-01-15	Länsstyrelse	213	208	5	
S	Skallberget	2024-10-21	Länsstyrelse	99	97	2	
S	Stormyråsen	2024-11-18	Länsstyrelse	80	80	0	
T	Axbergs-Berga	2024-11-28	Länsstyrelse	9	9		
T	Fullberget	2024-11-28	Länsstyrelse	246	245	0	
T	Hammarskogsån	2024-09-18	Länsstyrelse	18	17	1	
T	Hanstopaberget	2024-09-18	Länsstyrelse	39	39		
T	Hållsjöskogen	2024-11-28	Länsstyrelse	587	582	5	
T	Jönshyttan	2024-11-28	Länsstyrelse	20	19	0	
T	Lilla Strömtorpsskogen	2024-09-18	Länsstyrelse	36	36		
T	Lobråten	2024-05-02	Länsstyrelse	24	24		
T	Löreskogen	2024-06-11	Kommun	4	4		
T	Norra Ekeberg	2024-11-28	Länsstyrelse	48	48		
T	Södra Fingerboda	2024-10-08	Länsstyrelse	56	56		
T	Södra Vissboda	2024-11-28	Länsstyrelse	8	8		
T	Sörgårdsmarken	2024-05-02	Länsstyrelse	168	156	11	
T	Vinterbron	2024-09-18	Länsstyrelse	3	3		
T	Vretalundsskogen	2024-02-13	Kommun	3	3		
T	Yttre Munkhyttan	2024-11-28	Länsstyrelse	77	77		
U	Gunnarbovallen	2024-12-10	Länsstyrelse	100	100		
U	Kråkebo	2024-01-26	Länsstyrelse	8	8		
W	Bosarflötten	2024-12-09	Länsstyrelse	1 156	1 117	39	
W	Fjäsko	2024-12-16	Länsstyrelse	248	246	3	
W	Grövelnåset	2024-04-15	Länsstyrelse	194	191	3	
W	Hälsingbergsskogens naturreservat	2024-11-21	Kommun	31	31		
W	Höstet	2024-09-16	Länsstyrelse	3 479	3 443	36	
W	Knösarna	2024-11-11	Länsstyrelse	809	808	1	
W	Lilla Gnupen	2024-12-16	Länsstyrelse	223	213	10	
W	Limnäsudden	2024-11-11	Länsstyrelse	36	36	0	
W	Ljotrisklitten	2024-11-25	Länsstyrelse	150	150	0	
W	Näsberg	2024-12-09	Länsstyrelse	204	203	1	
W	Orsberget- Malmmyrberget	2024-10-28	Länsstyrelse	88	88	0	
W	Oxeråsen	2024-12-09	Länsstyrelse	278	276	2	
W	Skattlösbergs Stormosse	2024-12-16	Länsstyrelse	1 274	1 242	32	
W	Storsjöåns naturreservat	2024-10-28	Länsstyrelse	37	37		
W	Sångberget	2024-11-25	Länsstyrelse	11	11		
W	Tennsjön	2024-01-29	Länsstyrelse	295	268	27	
W	Värmdråsen	2024-09-16	Länsstyrelse	417	407	9	
W	Yftbäck	2024-06-17	Länsstyrelse	62	62		
X	Klackbergsskogen	2024-03-11	Länsstyrelse	27	27		
X	Ljusmyrsberget	2024-11-18	Länsstyrelse	250	250		
X	Lönnåsen	2024-12-02	Länsstyrelse	115	115		
X	Rutimovuo	2024-11-11	Länsstyrelse	813	803	10	

Län	Namn	Beslutsdatum (bildande)	Besluts- myndighet	Total areal (hektar)	Landareal (hektar)	Sjöar och vattendrag (hektar)	Hav (hektar)
X	Storkullen	2024-11-25	Länsstyrelse	38	38	0	
X	Vallåsen	2024-12-03	Länsstyrelse	77	77		
X	Åsberget	2024-02-26	Länsstyrelse	208	208		
Y	Djup-Hortenskogarna	2024-11-27	Länsstyrelse	74	73	1	
Y	Höglundsberget	2024-03-27	Länsstyrelse	34	34		
Y	Nedre Mjällådalens naturreservat	2024-11-27	Länsstyrelse	133	121	12	
Y	Rudtjärnberget	2024-11-27	Länsstyrelse	149	149		
Y	Rörmyranskogens naturreservat	2024-11-27	Länsstyrelse	143	143	1	
Y	Skogar kring Nyflon	2024-09-18	Länsstyrelse	501	499	1	
Y	Storbergets naturskog	2024-03-27	Länsstyrelse	172	172		
Y	Styggberget	2024-11-27	Länsstyrelse	144	144	0	
Y	Tängstaskogens naturreservat	2024-11-27	Länsstyrelse	56	56		
Y	Öster om trattbergssjön	2024-12-16	Länsstyrelse	23	23		
Z	Bye södra kalkbarrskog	2024-02-05	Länsstyrelse	10	10		
Z	Grubbmyran	2024-10-21	Länsstyrelse	601	589	12	
Z	Gråberget	2024-10-21	Länsstyrelse	275	275	0	
Z	Hotingsknösen	2024-08-26	Länsstyrelse	65	65		
Z	Håxåskälen	2024-11-04	Länsstyrelse	26	26		
Z	Innerberget	2024-08-26	Länsstyrelse	62	62		
Z	Järnbäcken	2024-11-11	Länsstyrelse	131	131		
Z	Kattygelbackarna	2024-11-04	Länsstyrelse	49	49		
Z	Rödhällsflon	2024-10-21	Länsstyrelse	360	351	10	
Z	Skåhällbodarna	2024-10-14	Länsstyrelse	623	622	1	
Z	Slimpran	2024-11-18	Länsstyrelse	431	419	11	
Z	Stentjärnåsen	2024-11-11	Länsstyrelse	307	307	0	
Z	Svartjärnen	2024-12-10	Länsstyrelse	849	836	12	
Z	Söderhamn	2024-10-21	Länsstyrelse	159	158	0	
Z	Tjärnbergen	2024-11-18	Länsstyrelse	50	50		
Z	Valvkullen	2024-11-04	Länsstyrelse	725	693	32	
AC	Besvärligberget- Trollberget	2024-02-14	Länsstyrelse	93	93	0	
AC	Bäckfjärden	2024-10-17	Länsstyrelse	47	30		17
AC	Dalsån	2024-09-04	Länsstyrelse	2 009	1 977	32	
AC	Degerberget	2024-02-14	Länsstyrelse	164	164		
AC	Ekorrhimmeln	2024-09-04	Länsstyrelse	199	199		
AC	Fetabborrtjärnen	2024-02-14	Länsstyrelse	55	55		
AC	Fäbodarna	2024-02-14	Länsstyrelse	19	19		
AC	Gåjbienåjvvie	2024-09-04	Länsstyrelse	292	291	1	
AC	Harrberget	2024-11-21	Länsstyrelse	4 294	4 157	137	
AC	Herrgårdsknulen	2024-09-04	Länsstyrelse	332	330	1	
AC	Högberget	2024-12-17	Länsstyrelse	109	108	1	
AC	Högläpparna	2024-12-17	Länsstyrelse	38	38	0	
AC	Kaskeluoktliden	2024-09-04	Länsstyrelse	1 501	1 499	2	
AC	Kastfjärden	2024-10-17	Länsstyrelse	14	14		
AC	Kultran	2024-05-23	Länsstyrelse	176	175	1	
AC	Luleluoktberget	2024-09-04	Länsstyrelse	401	401		

Län	Namn	Beslutsdatum (bildande)	Besluts- myndighet	Total areal (hektar)	Landareal (hektar)	Sjöar och vattendrag (hektar)	Hav (hektar)
AC	Långselberget	2024-11-21	Länsstyrelse	165	163	2	
AC	Mattasjön	2024-06-13	Länsstyrelse	374	316	58	
AC	Mellanträskknösen	2024-09-04	Länsstyrelse	137	130	7	
AC	Nedre Vindelforsarna	2024-11-21	Länsstyrelse	636	366	270	
AC	Njuöniesvärrie	2024-09-04	Länsstyrelse	327	322	5	
AC	Njäemeleåjvie	2024-06-13	Länsstyrelse	120	120		
AC	Norr-Sergberget	2024-09-04	Länsstyrelse	483	481	2	
AC	Rudtjärnsberget	2024-05-23	Länsstyrelse	66	65	1	
AC	Ryfjället	2024-11-21	Länsstyrelse	7 987	7 373	614	
AC	Rävatjärnliden	2024-02-14	Länsstyrelse	85	85	0	
AC	Satsfjället	2024-02-14	Länsstyrelse	25 490	24 091	1 399	
AC	Sexberget	2024-09-04	Länsstyrelse	22	22		
AC	Skansnäsån	2024-12-17	Länsstyrelse	792	658	133	
AC	Skorvliden	2024-09-04	Länsstyrelse	333	313	20	
AC	Skravelliden	2024-09-04	Länsstyrelse	149	149	0	
AC	Stora Osaberget	2024-09-04	Länsstyrelse	41	41		
AC	Tallbergsslutningarna	2024-09-04	Länsstyrelse	157	136	21	
AC	Tjarn	2024-06-13	Länsstyrelse	13	13		
AC	Tjärnmyran	2024-10-17	Länsstyrelse	64	64	1	
AC	Vatjomyran	2024-09-04	Länsstyrelse	144	144	0	
AC	Vitknösen	2024-09-04	Länsstyrelse	277	264	13	
BD	Amasvaara	2024-04-22	Länsstyrelse	965	963	2	
BD	Brännlandet	2024-12-09	Länsstyrelse	45	45		
BD	Degerberget- Höjtjärnhällan	2024-09-30	Länsstyrelse	90	90		
BD	Dåbmukjávrrre	2024-12-09	Länsstyrelse	35	35		
BD	Guollejávrrre	2024-12-09	Länsstyrelse	8 049	7 156	892	
BD	Gánijvárre	2024-06-18	Länsstyrelse	1 056	936	119	
BD	Gárgguovárdduo	2024-11-11	Länsstyrelse	492	492		
BD	Harrurliden	2024-06-18	Länsstyrelse	254	254		
BD	Hálka-Mårsom	2024-04-22	Länsstyrelse	666	536	129	
BD	Junkerkölen	2024-12-09	Länsstyrelse	227	212	15	
BD	Krokberg	2024-06-18	Länsstyrelse	667	594	73	
BD	Lehtiroa	2024-06-18	Länsstyrelse	337	337		
BD	Messaurebäcken	2024-12-09	Länsstyrelse	144	140	4	
BD	Mittimyran	2024-12-09	Länsstyrelse	285	285		
BD	Máhkkevárrie	2024-12-09	Länsstyrelse	1 669	1 666	3	
BD	Naulajärvi- Kirvesvuoma	2024-12-09	Länsstyrelse	6 764	6 548	216	
BD	Njuollavárrie	2024-11-11	Länsstyrelse	350	350		
BD	Nuortaliden	2024-11-11	Länsstyrelse	763	712	52	
BD	Náddok	2024-12-09	Länsstyrelse	2 875	2 535	340	
BD	Ramsojávrrre	2024-06-18	Länsstyrelse	39	39		
BD	Ranak	2024-12-09	Länsstyrelse	408	402	6	
BD	Ripakaisenvuoma	2024-11-11	Länsstyrelse	5 822	5 541	281	
BD	Rånesvárre	2024-04-22	Länsstyrelse	8 641	8 522	119	
BD	Rävaberget-Hornliden	2024-04-22	Länsstyrelse	2 293	2 260	33	
BD	Serpraliden	2024-02-12	Länsstyrelse	376	376	0	
BD	Sievnavárre	2024-11-11	Länsstyrelse	199	193	6	
BD	Snipalandet	2024-11-11	Länsstyrelse	299	248	51	

Län	Namn	Beslutsdatum (bildande)	Besluts- myndighet	Total areal (hektar)	Landareal (hektar)	Sjöar och vattendrag (hektar)	Hav (hektar)
BD	Stenträsket	2024-12-09	Länsstyrelse	126	123	3	
BD	Stor-Getarberget	2024-12-09	Länsstyrelse	84	84		
BD	Stora Njakajaure	2024-12-09	Länsstyrelse	285	243	42	
BD	Storberget	2024-06-18	Länsstyrelse	334	334		
BD	Suobbatselravinen	2024-12-09	Länsstyrelse	18	16	3	
BD	Tjaraivare	2024-04-22	Länsstyrelse	3 813	3 748	65	
BD	Tjipkuo	2024-04-22	Länsstyrelse	388	388		
BD	Åssjåtj	2024-06-18	Länsstyrelse	777	777		
BD	Åberget	2024-12-09	Länsstyrelse	277	275	1	
BD	Åssjeape	2024-06-18	Länsstyrelse	126	116	10	

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2025-02-20.

Bilaga 3. Naturvårdsverkets regleringsbrev för 2024

Nedanstående är hämtat från regeringsbeslut 2023-12-21⁴¹

1:3 Åtgärder för värdefull natur (Ramanslag)

<i>Disponeras av Naturvårdsverket</i>	1 147 035
ap.2 Kostnader för skötsel av skyddade områden, artbevarande, friluftsliv m.m. (ram)	1 147 035
<i>Disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län</i>	65 000
ap.1 Åtgärder för värdefull natur – del till Länsstyrelsen i Örebro län (ram)	65 000

Villkor för anslag 1:3

ap.1 Åtgärder för värdefull natur – del till Länsstyrelsen i Örebro län

1. Anslagsposten disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län och ska fördelas ut till samtliga länsstyrelser. Länsstyrelsen i Örebro län ska redovisa anslagspostens användning till Naturvårdsverket.
2. Anslagsposten får användas för kostnader vid länsstyrelserna för arbete och åtgärder som avser invasiva främmande arter, friluftsliv, våtmarker och stora rovdjur.

ap.2 Kostnader för skötsel av skyddade områden, artbevarande, friluftsliv m.m.

1. Anslagsposten får användas för kostnader samt visst arbete vid länsstyrelserna som avser skötsel, fastighetsförvaltning, byggnadsinvesteringar samt uppföljning och övervakning av nationalparker, naturreservat, områden som ingår i eller föreslås ingå i nätverket Natura 2000, andra områden med områdesskydd, Kungliga nationalstadsparken, världsarv och Ramsarområden. En särskild satsning ska göras på skötsel av naturreservat med högst 100 000 000 kronor. Anslagsposten får även användas för kostnader för arbete med biosfärområden inklusive bidrag till kommuner och Stockholms universitet.
2. Anslagsposten får användas för kostnader som avser arbete med artbevarande, artskydd, grön infrastruktur, pollinatörer, vilt- och rovdjursförvaltning, strategin för svensk viltförvaltning, rovdjursinformation inklusive bidrag till Rovdjurscentrum Sverige, inventering och kunskapsstöd vad gäller arter och naturtyper samt annan övervakning. Anslagsposten får även användas för visst arbete vid länsstyrelserna och för arbete vid Sveriges lantbruksuniversitet, bland annat

⁴¹ Regleringsbrev 2024 Myndighet Naturvårdsverket. <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/Index?rbId=24153>

Artdatabanken inklusive Artportalen, samt för visst arbete med rovdjursinventeringar hos berörda samebyar. Anslagsposten får även användas för bidrag till de länsstyrelser, kommuner och stiftelser som är huvudmän för naturum och för verksamhet i naturum.

3. Anslagsposten får användas för arbetet med att förebygga och förhindra introduktion och spridning av invasiva främmande arter, där en särskild satsning ska göras på högst 50 000 000 kronor.
4. Anslagsposten får användas för kostnader och visst arbete vid länsstyrelserna som avser friluftsliv, inklusive att samordna och leda arbetet med att förverkliga regeringens friluftslivspolitik, samt för kommunikation och utbildning inom naturvårdsområdet. Anslagsposten får även användas för bidrag till ideella organisationer som arbetar med att sprida information om rättigheter och skyldigheter som följer av allemansrätten.
5. Anslagsposten får användas för kostnader för det statliga ledsystemet i fjällen samt för andra vandringsleder som staten är huvudman för, där en särskild satsning ska göras på högst 50 000 000 kronor. Därutöver kan medlen även användas för bidrag till organisationer som förvaltar och utvecklar vandringsleder för vilka staten inte är huvudman. Vidare får anslagsposten användas för att etablera och driva ett lavinprognosprogram för den svenska fjällkedjan, verksamhet inom ramen för Fjällsäkerhetsrådet och Nationella snöskoterrådet samt för samebyarnas arbete med att ta fram och genomföra terrängkörningsplaner. Anslagsposten får även användas för visst arbete vid länsstyrelserna avseende samma ändamål. Anslagsposten får även användas för bidrag till lokala fjällsäkerhetskommittéer för fjällsäkerhetsarbete.
6. Anslagsposten får användas för statsbidrag till naturvårdsprojekt enligt 1 § 1–6 förordningen (2003:598) om statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt. Anslagsposten får även användas för kostnader och visst arbete vid länsstyrelserna och Naturvårdsverket avseende samma ändamål.
7. Högst 355 000 000 kronor får användas för statsbidrag till naturvårdsprojekt för att restaurera och anlägga våtmarker, till exempel återvätning av torvmarker, inklusive förberedelsearbete, enligt 1 § 7 och 8 förordningen (2003:598) om statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt eller som bidrag till länsstyrelserna, Statens fastighetsverk och Fortifikationsverket. Anslagsposten får användas för en kompetenssatsning som inkluderar kunskapshöjande åtgärder och informations-spridning till markägare och andra aktörer om återvätning. Anslagsposten får även användas för visst arbete vid länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Sveriges geologiska undersökning, Statens jordbruksverk, Sveriges lantbruksuniversitet, Riksantikvarieämbetet samt Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut för arbete med våtmarker. Skogsstyrelsen får från anslagsposten rekvirera högst 80 000 000 kronor för att återväta utdikade våtmarker i skog.
8. Anslagsposten får användas för bidrag till Statens veterinärmedicinska anstalt för eventuella akuta åtgärder – utförda efter samråd med Naturvårdsverket – i arbetet med att följa och analysera utvecklingen av sjukdomstillstånd hos vilda djurpopulationer.
9. Anslagsposten får användas för bidrag till Centrum för biologisk mångfald för arbete som avser lokal och traditionell kunskap. Till Sametinget får 1 000 000 kronor utbetalas för uppdraget som fokuspunkt för traditionell kunskap enligt konventionen för biologisk mångfald (CBD).

10. Anslagsposten får användas för bidrag till föreningen Laponiatjuottjudus för förvaltningen av världsarvet Laponia enligt Laponiaförordningen (2011:840) och för bidrag till Stiftelsen Tyrestaskogen för förvaltning av Tyresta nationalpark enligt nationalparksförordningen (1987:938).
11. Anslagsposten får användas för arbete med åtgärdsprogram för hotade arter, särskilt insatser för att genomföra programmen. Anslagsposten får även användas för visst arbete vid länsstyrelserna avseende samma ändamål. Anslagsposten får även användas för bidrag till de organisationer som bidrar till att genomföra programmen.
12. Intäkter från fastighetsuthyrning, arrenden, naturvårdsskötsel m.m. får användas i verksamheten inom ramen för anslagets ändamål.
13. Anslagsposten får användas för utgifter för medlemsavgifter och stöd till internationella organisationer som främjar arbetet med biologisk mångfald. Anslagsposten får även användas för bidrag till utländska myndigheter eller organisationer som genomför arbete som gagnar det svenska arbetet med biologisk mångfald, rovdjur eller fjällsäkerhet.
14. Anslagsposten får användas för bidrag till restaurering av sådana ängs- och betesmarker som inte ingår i det nationella genomförandet av den gemensamma jordbrukspolitiken (GJP), samt för bidrag till restaureringshamling av träd med natur- och kulturvärden, naturvårdsbränning i ängs- och betesmarker samt för bidrag till slåtter på myrmark i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands eller Västernorrlands län. Anslagsposten får även användas för kostnader i samband med att ta fram ett administrativt system och visst arbete vid länsstyrelserna och Naturvårdsverket.

1:14 Skydd av värdefull natur (Ramanslag)

<i>Disponeras av Naturvårdsverket</i>	<i>1 645 700</i>
ap.1 Skydd av värdefull natur – del till Naturvårdsverket (ram)	1 645 700
<i>Disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län</i>	<i>24 800</i>
ap.2 Skydd av värdefull natur och program för skydd av tätortsnära natur – del till Länsstyrelsen i Örebro län (ram)	24 800

Villkor för anslag 1:14

ap.1 Skydd av värdefull natur – del till Naturvårdsverket

1. Anslagsposten får användas för ersättningar enligt 31 kap. miljöbalken inom Naturvårdsverkets ansvarsområde.
2. Anslagsposten får användas för kostnader som avser förvärv och avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden, särskilt skogar och marina områden. Högst 500 000 000 kronor får användas för en särskild satsning för skydd av värdefull natur.
3. Anslagsposten får användas för statsbidrag till kommuner för skydd av värdefulla naturområden.

4. Anslagsposten får användas för kostnader som avser värdering, förhandling och lantmäteriförrättning efter prövning i varje enskilt fall i samband med skydd av värdefulla naturområden enligt miljöbalken, kostnader för arbete, utredningar och inventeringar som ger underlag för detta skydd, arbete med bevarandeplaner för Natura 2000, översyn och revidering av riksintresse för naturvård, samt sådana övriga kostnader och kostnader för visst arbete vid länsstyrelserna som hör samman med skydd av värdefulla naturområden.
5. Högst 35 000 000 får användas för genomförande av ett program med ersättningsmarker från Sveaskog AB.
6. Intäkter från försäljning av fastigheter ska tillföras anslaget.

ap.2 Skydd av värdefull natur och program för skydd av tätortsnära natur – del till Länsstyrelsen i Örebro län

Anslagsposten får användas för att skydda värdefull natur genom att fatta beslut i ärenden om naturreservat där ersättning till fastighetsägare är betald och genomföra programmen för skydd av tätortsnära natur.

Bilaga 4. Naturvårdsverkets återrapportering av länsstyrelsernas uppdrag om att samordna och leda arbetet med friluftspolitiken

Länsstyrelsernas uppdrag om friluftsliv

Länsstyrelserna ska samordna och leda det statliga/regionala arbetet med friluftslivspolitiken i samverkan med Skogsstyrelsen, kommunerna och andra aktörer. Länsstyrelserna ska redovisa vilka åtgärder som genomförts för att stärka arbetet med tätortsnära natur och för att målen för friluftslivspolitiken ska få ett ökat genomslag.

Naturvårdsverket ska samordna myndigheternas arbete när det gäller friluftsliv och samverka med andra berörda i sådana frågor. Naturvårdsverket stödjer länsstyrelserna i sitt uppdrag genom kompetensutvecklingsinsatser, regelbundna samordningsträffar och skapar erfarenhetsutbyte mellan länsstyrelser samt med andra myndigheter och organisationer.

Sedan 2015 finansieras uppdraget bland annat med medel från 1:3 *Åtgärder för värdefull natur*. Naturvårdsverket tillhandahåller instruktioner och enkätverktyg för återrapportering av uppdraget och nedan redovisas en sammanfattning av delar av länsstyrelsernas redovisning och ett urval av exempel på genomförda insatser. En mer detaljerad redovisning skickas separat till Regeringskansliet för kännedom (Naturvårdsverkets diarienummer NV-00067-25).

Samordna och leda friluftslivsarbetet

Alla länsstyrelser har under året haft minst en utsedd person som haft huvudansvar för samordningen av friluftslivsarbetet vilket är lika som året innan. Friluftslivsarbetet är tvärssektoriellt och berör många sakområden och samverkan är en framgångsfaktor. Något färre länsstyrelser än året innan, 11 jämfört med 13, uppger att de har en intern arbetsgrupp för arbetet som inkluderar fler sakområden. Alla länsstyrelser har deltagit på de nationella träffar som anordnats av Naturvårdsverket. Huvuddelen har genomfört träffar för kommunerna i sitt län och bidragit eller deltagit i nätverk med olika aktörer. Återkommande externa kontakter på regional nivå har främst omfattat kommunernas kultur- och fritidskontor, regionerna, regionala besöksnäringsfunktioner samt föreningslivet. Under 2024 arrangerades färre regionala tankesmedjor för friluftsliv än året innan. Ytterligare en länsstyrelse har tagit fram en strategi för friluftslivsarbetet vilket gör att cirka hälften av länsstyrelserna nu har en strategi varav hälften av dessa är interna strategier. Extern samverkan på regional nivå sker framför allt med kommuner (kultur och fritid), regioner och föreningar. Samverkan

med nationella myndigheter med koppling till friluftslivspolitiken har skett via det nationella myndighetsnätverket och utöver det samverkar några länsstyrelser regelbundet med Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och Folkhälsomyndigheten. Samverkan med Skogsstyrelsen försvåras då de inte har motsvarande uppdrag för samverkan med länsstyrelserna.

Åtgärder för att stärka arbetet med tätortsnära natur

I regleringsbrevet till länsstyrelserna pekas särskilt arbetet med tätortsnära natur ut. Den tätortsnära naturen är viktig eftersom den kan nås och nyttjas av många människor och användas ofta. Länsstyrelserna har fått skatta hur stor andel av friluftslivsarbetet som de arbetat med tätortsnära natur. Flera länsstyrelser uppger att de arbetat mer med frågan under 2024 än 2023. Fyra länsstyrelser uppger att de arbetar mer än 75 % av tiden med att stärka arbetet med tätortsnära natur medan 15 länsstyrelser uppger att de arbetar mindre än 50 %. Nedan sammanfattas några exempel på åtgärder och bedömd effekt som länsstyrelserna redovisat.

LÄNSÖVERSKRIDANDE WEBBINARIER

Länsstyrelserna i Uppsala, Västmanlands, Södermanlands, Stockholms och Gotlands län, har under året arrangerat tre ”digitala friluftsfrukostar” där kommuner får dela lärande exempel inom olika teman. Under 2024 syftade två av dessa till att stärka arbetet med tätortsnära natur: ”Att kartlägga områden för friluftsliv” samt ”Vardagsnära natur”. Detta är ett sätt att effektivt sprida kunskap, erfarenheter och goda exempel till många kommuner.

BEVAKA FRILUFTSLIVET I ÖVERSIKTSPLANER OCH DETALJPLANER

Flera länsstyrelser arbetar med att bevaka och lyfta friluftslivsaspekter i samråd och granskning av kommunala översiktsplaner. Målsättningen är att friluftslivets värden ska bli mer synliga i planprocessen och att kunskapen om friluftslivets bredd och möjligheter ska bli större.

TÄTORTSNÄRA NATURRESERVAT

Länsstyrelserna i Kalmar och Norrbottens län har stöttat kommuner i deras arbete med att bilda tätortsnära naturreservat. I bildandet och revidering av naturreservat läggs ett tydligt fokus på att möta friluftslivets behov.

Tre av de nybildade naturreservaten 2024 i Kalmar län är tätortsnära vilket garanterar en långsiktig tillgång på värdefull natur för närboende och andra besökare.

Genom tre kommunala och sex statliga naturreservat inom storstadslänens uppdrag har ytterligare 346 hektar tätortsnära natur skyddats i Skåne län.

STÄRKT ARBETE MED GRÖN PLANERING

Länsstyrelsen i Jönköpings län har genom samordning, information och dialog stöttat kommuners arbete med framtagande av grönstrukturplaner och friluftslivsplaner samt visat på betydelsen av biologisk mångfald och ekosystemtjänster för människors välbefinnande och hälsa. Målet är att friluftslivsperspektivet ska finnas med som en naturlig del i fler verksamheter och alltid finnas i bakhuvudet vid tätortsnära planering.

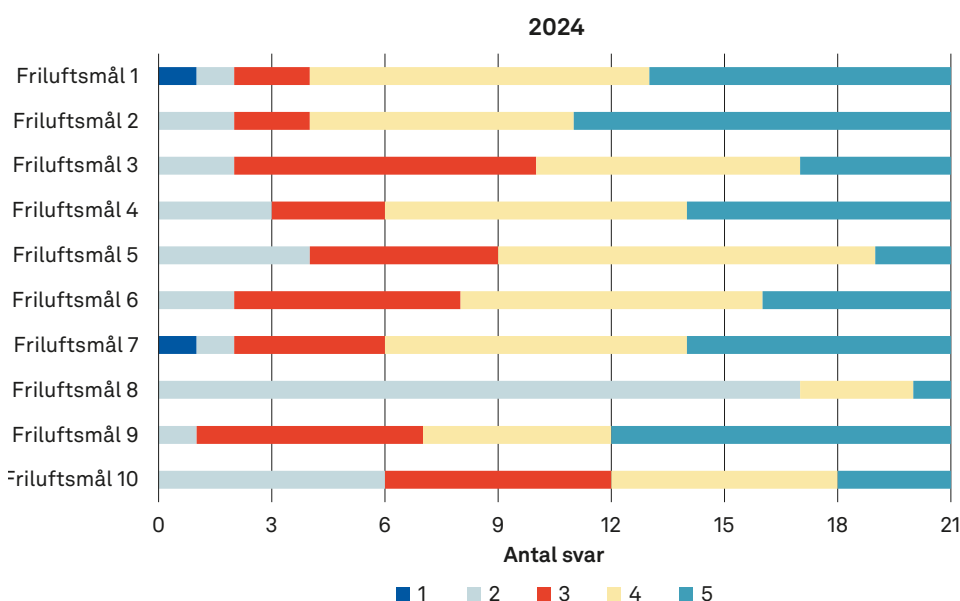
TÄTORTSNÄRA LEDER OCH NATURVISTELSE FÖR HÄLSAN

Länsstyrelsen i Gotlands län har tillsammans med Region Gotland tagit fram FaR-slingor (Fysisk Aktivitet på Recept). Flera ligger i anslutning till eller i tätorter. Projektet fortsätter 2025.

Sammanfattningsvis har dessa åtgärder bidragit till att förbättra tillgången till natur, främjat fysisk aktivitet och hälsa, ökat kunskapen om naturens värden, och stärkt samarbetet mellan olika aktörer.

Åtgärder för att nå friluftspolitiska målen

I enkäten till länsstyrelserna ställdes frågan vilka friluftsmål som länsstyrelsen arbetat med och i vilken grad i skalan 1–5 där 1 är aldrig och 5 är mycket.

Figur 5. Vilka friluftsmål länsstyrelserna arbetat med och i vilken grad, 1=aldrig och 5=mycket.

Länsstyrelserna uppger att de under 2024 framför allt arbetat med friluftsmålen som handlar om tillgänglighet till natur (mål 1), starkt engagemang och samverkan (mål 2), tillgång till natur (mål 4) samt skyddad natur för friluftsliv (mål 7). Nedan lämnas ett urval av exempel på genomförda åtgärder kopplade till de olika målen samt bedömd effekt. Många åtgärder bidrar till flera mål eftersom målen till viss del är överlappande.

MÅL 1, TILLGÄNGLIG NATUR FÖR ALLA

Många länsstyrelser har arbetat med att tillgängliggöra natur på olika sätt. Exempel på insatser är tillgänglighetsanpassning och skyltning av led och grillplats i Kåringahejans naturreservat (Blekinge), anläggande av tillgänglig grillplats längs Mörrumsåns dalgång (Blekinge), kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte kring planering av leder i Säterdalens naturreservat (Dalarna), upprustning av gamla leder och spänger i fyra naturreservat (Gotland), förbättrad tillgänglighet till nationalparken Sonfjället (Jämtland), anpassning av infrastruktur i Hjälstavikens och Aspnäs naturreservat (Uppsala), förbättrad tillgänglighet och attraktivitet i skyddad natur (Västerbotten),

hållbara cykel- och vandringsleder i samverkan med regionen (Halland), stimulerat till utevistelse i länets kulturmiljöer via en podd samt spelat in berättelser för ökad kunskap och förståelse för platser, landskap och miljöer längst vandringsleder (Kalmar), tagit fram en intern strategi för friluftslivsarbetet (Norrbotten) och samarbetat med europeiska organisationer för ökad inkludering i friluftslivet (Västernorrland).

MÅL 2, STÄRKT ENGAGEMANG OCH SAMVERKAN

Flera länsstyrelser har genomfört regionala tankesmedjor, även om det var färre 2024 än 2023. Effekterna bedöms vara ökad kunskap, erfarenhetsutbyte samt möjlighet att hitta samarbetspartners och identifiera nya projekt. Exempel på andra insatser är bland annat möten med Friluftsrådet på Gotland (Gotland), regional friluftsstrategi genom workshops (Halland), regionalt dialog- och samverkansforum kring renskötsel, turism och friluftsliv i fjällen – Fjäll i balans (Jämtland), uppdatering av grön handlingsplan (Jönköping), samordning av ett regionalt nätverk för friluftsliv (Östergötland), uppstart av friluftslivsnätverk och regelbundna mejlutskick med information och digitala träffar (Dalarna).

MÅL 3, ALLEMANSRÄTT

Flera länsstyrelser har gjort kommunikationsinsatser med koppling till den nationella kampanjen ”Det är lätt att göra allemansrätt”, bland annat Kalmar, Skåne, Västra Götaland och Stockholm. I Gävleborg har man tagit fram korta filmer om allemansrätten i skyddad natur. Många av insatserna som görs inom skolan bidrar till ökad kunskap om allemansrätten (se mål 8). Genom insatserna har det blivit lättare för allmänheten att göra rätt och aktörer i länen har fått goda exempel på hur man kan formulera sig positivt i komplexa och svåra frågor.

MÅL 4, TILLGÅNG TILL NATUR FÖR FRILUFTSLIV

Flera länsstyrelser har tagit fram regionala planeringsunderlag om friluftsliv, till exempel grön handlingsplan (Jönköping) samt regionalt kartunderlag för friluftsliv (Östergötland). Bra planeringsunderlag ger ett kostnadseffektivt arbete och ett bra genomslag för friluftslivsfrågorna, i synergi med arbetet med miljömål och hållbarhet. För att förbättra dialog och samverkan och minska målkonflikter i landskapet har man inrättat ett samverkansforum kring renskötsel, turism och friluftsliv – Fjäll i balans (Jämtland). Flera länsstyrelser arbetar med att bevaka och lyfta friluftslivs-aspekter i samråd och granskning av kommunala översiktsplaner.

MÅL 5, ATTRAKTIV TÄTORTSNÄRA NATUR

En länsstyrelse har tagit fram underlag om områden viktiga för friluftsliv och särskilt vardagsnära natur till länsstyrelsens ärendehandläggning och för kommunernas arbete med fysisk planering. Länsstyrelserna har i granskning av översikts- och detaljplaner pekat på behovet av tätortsnära natur. Länsstyrelserna i Uppsala, Västmanlands, Södermanlands, Stockholms och Gotlands län, har under året arrangerat tre ”digitala friluftsfrukostar” där kommuner får dela lärande exempel inom olika teman. Under 2024 syftade två av dessa teman till att stärka arbetet med tätortsnära natur: ”Att kartlägga områden för friluftsliv” samt ”Vardagsnära natur”. Detta är ett sätt att effektivt sprida kunskap, erfarenheter och goda exempel

till många kommuner. Flera länsstyrelser har deltagit och bidragit i det nationella arbetet med *Tillgång till vardagsnära natur är bra för folkhälsan* och *Vardagsnära skog*. Effekten är att tillgång till tätortsnära natur stärks i kommunen och att flera olika förvaltningar inom kommuner blir uppmärksammade på vikten av tätortsnära natur. Förväntad effekt är också att fler kommuner har mer utvecklad målsättning för vardagsnära natur, naturbaserade lösningar och ekosystemtjänster.

MÅL 6, HÅLLBAR REGIONAL TILLVÄXT OCH LANDSBYGDSUTVECKLING

Många länsstyrelser arbetar aktivt med att samordna och utveckla vandringsleder i regionen, antingen som regionala ledsamordnare eller som part i den regionala i ledsamordningen. Framtida effekter kan bli att friluftslivet utvecklas på ett hållbart sätt, att kommunerna får ökad kunskap om naturens roll i kommunernas attraktivitet och att det främjar lokalt näringsliv. Länsstyrelserna i Värmlands och Västra Götalands län samverkar med föreningen i det så kallade DANO-området (Sjösystemet Dalsland Nordmarken) för att främja en hållbar kanotturism. Utvecklingen av digital information, inklusive reseinformation om regionaltrafiken, bidrar också till regional utveckling genom att det underlättar för besökare att hitta ut i naturen.

MÅL 7, SKYDDADE OMRÅDEN SOM RESURS FÖR FRILUFTSLIVET

Att skydda natur och tillgängliggöra den skyddade naturen för olika målgrupper och på olika sätt är insatser som många länsstyrelser arbetar med. Exempel är att förbättra tillgängligheten genom leder, skyltar, grillplatser, parkeringar, dass och digital information på svenska och engelska. Effekten är att fler människor kan besöka de skyddade områdena, framför allt hoppas länsstyrelserna att nya grupper ska hitta ut i naturen.

MÅL 8, ETT RIKT FRILUFTSLIV I SKOLAN

Länsstyrelsen i Skåne län har drivit flera projekt som riktar sig till skolor. I projektet "Ung i naturen" har länsstyrelsen tagit fram 20 friluftslådor som lånats ut till skolor för att underlätta för skolor att komma ut regelbundet i sin närmatur. Naturum Söderåsen har utvecklat ett skolprogram som är ålders- och läroplansanpassad för att underlätta för skolklasser att komma ut i naturen och uppleva natur och friluftsliv. Under 2024 har man mött fler än 1 000 skolelever. Naturum Kullaberg har i samverkan med Höganäs kommuns mobila naturskola erbjudit naturpedagogiska lektioner utomhus i elevernas närmatur och på Kullaberg. Tillsammans med mobila naturskolan har naturums skolverksamhet tagit emot 2 551 elever under året. Skogsmullekartor i tätortsnära miljöer har utvecklats. Målsättningen är att inspirera barnfamiljer att besöka naturen och lära sig mer om allemansrätten, naturreservatets särskilda regler samtidigt som man får roliga uppdrag. Att vistas ute och ägna sig åt friluftsliv bidrar både till ökad rörelse och välbefinnande, vilket i sin tur förbättrar den fysiska och psykiska hälsan. Barnen får även en djupare kontakt och förståelse för naturen, för det vi uppskattar och värdesätter – det värnar vi om. Samtidigt utvecklas barnens förmåga inom krisberedskapens grunder som att hålla sig varm, torr och mätt. Genom utomhuspedagogik lär sig barnen också att praktisera allemansrätten, lärandet kan underlättas via utevistelsen. Länsstyrelsen i Gotlands län har genom Friluftsrådet

diskuterat friluftsliv i skolan vilket lett till flera projekt inom länet i frågan. Friluftsliv i skolan bidrar även till att stärka gemenskap och sammanhållning, vilket bidrar till ökad inkludering och tillit till samhället.

MÅL 9, FRILUFTSLIV FÖR GOD FOLKHÄLSA

Länsstyrelsen i Gävleborgs län har i samarbete med Region Gävleborg tagit fram kartor över tillgängliga och attraktiva promenadslingor som en del i utvecklingen av Fysisk Aktivitet på Recept (FaR). Tre kommuner har färdiga slingor och ytterligare två kommuner är på gång. Promenadslingorna är placerade målgruppsnära, exempelvis nära sjukhus, hälsocentraler och tätortsnära natur. Länsstyrelserna i Norrbottens och Hallands län anordnade under året varsin regional konferens på temat folkhälsa; Vardagsnära natur – en resurs för god och jämlik folkhälsa och Hälsa som drivkraft för att nå miljömålen. Den tilltänkta effekten har varit att öka förståelsen och engagemanget för frågan hos lokala och regionala beslutsfattare samt att skapa en plattform för samverkan mellan aktörer som i vanliga fall inte brukar samverka.

MÅL 10, GOD KUNSKAP OM FRILUFTSLIV

Länsstyrelsen i Gotlands län har räknat besökare i 33 naturreservat och kulturbesöksplatser. Det har också tagits fram en metod för att beräkna totala antalet besökare i naturreservat som kommer att testas under 2025. Länsstyrelsen i Västmanlands län har också jobbat med besöksräkning genom ett samarbete med länets kommuner. Besöksräkningen görs såväl längs leder i anslutning till tätorter som längs de mer långa och krävande lederna. Syftet med besöksräkning är att få underlag för prioritering av skötselåtgärder, att följa trender och för att kunna utvärdera effekterna som blir ett underlag till beslutsfattare och medelstildelning. Länsstyrelsen i Stockholms län har beslutat om indikatorer för uppföljning av friluftslivsarbetet. På så sätt kan länsstyrelsen följa utvecklingen på årsbasis och se effekterna av arbetet som länsstyrelsen genomför på kommunnivå. Länsstyrelsen ser redan nu en positiv utveckling gällande samverkan och engagemang sedan handlingsplanen antogs. För att hålla kunskapen om friluftslivet levande och aktuell och underlätta samarbete för och mellan de yrkesverksamma har Västra Götalands och Uppsala län skapat digitala samverkansplattformar där man delat forskningsrapporter, arbetsmaterial, nyheter, tips på konferenser och bidrag att söka.

Sammanställningen visar hur länsstyrelserna arbetar med olika friluftsmål för att förbättra tillgången och tillgängligheten till naturen för olika grupper, främja fysisk aktivitet och hälsa, och stärka samarbetet mellan olika aktörer.

Återrapportering av medelsanvändning och resultat för skydd av och åtgärder för värdefull natur 2022–2024

Redovisning enligt 8 c § förordningen (2012:989)
med instruktion för Naturvårdsverket

I förordningen (2012:989) med instruktion till Naturvårdsverket anges att myndigheten senast den 31 mars varje år ska redovisa arbetet med naturvård och biologisk mångfald. Redovisningen ska redogöra för medelsanvändning och resultat för naturvård och biologisk mångfald avseende arbetet med skydd av och åtgärder för värdefull natur, statistik om naturreservatsärenden och sysselsättningseffekter samt arbetet med genomförandeplanen för nationalparker.

Rapporteringen bygger på länsstyrelsernas redovisning, Naturvårdsverkets underlag samt data från VIC Natur och andra databaser. På uppdrag av Naturvårdsverket har en studie utförts om sysselsättningseffekter av anslagsanvändningen, och den återfinns i kapitel 10 i rapporten.